

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Archivní pomůcky – inventáře:
Archiv města Šumburk nad Desnou
Archiv města Tanvald
Archiv obce Velké Hamry
(Příspěvek k problematice obecní samosprávy)

Bakalářská práce

vypracoval: *Jakub Feige*

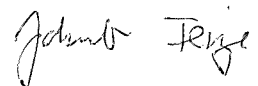
vedoucí bakalářské práce: *Mgr. Jan Dobeš*

termín odevzdání: *květen 2006*

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci zpracoval samostatně a (výhradně) na základě (citovaných) pramenů a literatury.

V Jablonci nad Nisou, 10. května 2006

Jakub Feige

Handwritten signature of Jakub Feige in black ink.

Rád bych na tomto místě poděkoval všem, kteří mi pomohli a bez kterých by vznik této práce byl nemožný.

V první řadě vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Janu Dobešovi, dále pak všem pracovníkům Státního okresního archivu v Jablonci nad Nisou v čele s panem Janem Kašparem – za jejich bezmeznou ochotu, laskavost a trpělivost. Mé díky rovněž patří mému bratru Petru Feigemu za poskytnutí digitálního fotoaparátu (bez kterého by práce nevznikla) a v neposlední řadě také mému kamarádu Jakobovi Doležalovi, jenž mě podržel ve chvíli nejtěžší.

ÚVOD	2
Stručný historický vývoj obcí (1850-1945)	5
Stručný vývoj obecní samosprávy 1850 – 1945	7
Období 1850 – 1918.....	7
Období ČSR 1918-1938	8
Období 1938 – 1945.....	9
Obecní samospráva v Šumburku n. D (1850 – 1942/45)	11
Období 1850 - 1918.....	11
Období ČSR (1918-1938).....	13
Období 1938-1942/45	17
Obecní samospráva v Tanvaldu (1850 – 1945)	19
Období 1850 – 1918.....	19
Období první republiky (1918-1938).....	23
Období 1938 – 1945.....	26
Obecní samospráva ve Velkých Hamrech (1850-1945)	29
Období 1850 – 1918.....	29
Období první republiky (1918-1938).....	32
Období 1938 – 1945.....	35
Obecní pamětní knihy a činnost kronikářská	39
Šumburk nad Desnou.....	39
Tanvald	42
Velké Hamry	46
ARCHIVNÍ POMŮCKY - INVENTÁŘE	48
ZÁVĚR	
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	
PŘÍLOHY	

ÚVOD

Hlavní náplní této práce jsou 3 archivní pomůcky – inventáře vytvořené ke třem fondům obecní samosprávy, jež jsou uloženy ve Státním okresním archivu v Jablonci nad Nisou. Jedná se o Archiv města Šumburk nad Desnou, Archiv města Tanvald a Archiv obce Velké Hamry. Tyto tři fondy se nacházely v nedůstojném stavu. U všech sice již v minulosti proběhlo zpracování i inventarizace, z důvodu dalších nových přírůstků však původní inventáře zastaraly a nezachycovaly tak skutečný fyzický stav. Rovněž vlivem vývoje archivní teorie neodpovídaly moderním archivním požadavkům. Proto byla jejich reinventarizace přímo žádoucí.

Počátky této práce spadají již do února 2004, kdy jsem absolvoval povinnou archivní praxi v SOkA Jablonec nad Nisou. Během ní mi byla nabídnuta možnost reinventarizace AO Velké Hamry. Protože mám ke zdejšímu regionu a zejména k této obci bližší vztah, nijak jsem neváhal a příležitost využil. Fond jsem nově uspořádal a vytvořil nový inventář, který již prošel schvalovacím řízením a je platnou archivní pomůckou evidovanou na odboru archivní správy (Číslo listu NAD 0040, evidenční číslo pomůcky 535).

Postupem času mě pojal nápad použít této archivní pomůcky jako zdroj pro bakalářskou práci. Samotný tento inventář (ve schválené podobě) by však díky svému menšímu rozsahu rozhodně nestačil (i z toho důvodu, že úvodní část inventáře byla před schválením ještě drobně poupraven panem ředitelem Janem Kašparem)¹. Proto jsem se poohlídnul o kousek vedle, opět využil neutěšeného stavu fondů obecní samosprávy, a vybral si fond sousedního města Tanvaldu. Jenomže dnešní Tanvald je výsledek spojení dvou historických měst. Původního Tanvaldu a Šumburku nad Desnou. Tak byl do mých plánů přidán i Šumburk. Z původně nelogického a nijak nepromyšleného výběru (spíše náhodného) se nakonec vyjevil zajímavý trojlístek: archivní fondy tří obcí (dvě města a jeden městys), které mají mnoho společného: všechny fondy trpěly neutěšeným stavem a volaly po reinventarizaci, lokality se nachází ve stejném, dříve národnostně smíšeném regionu (dokonce spolu sousedí), jejich historický vývoj nese řadu společných rysů a jejich velikost byla v minulosti srovnatelná (počtem obyvatel, domů). V jednom případě se však pozoruhodně liší a to národnostním rázem: Tanvald – po celé sledované období většinou německý, Šumburk nad Desnou –

¹ Podoba inventáře AO Velké Hamry použitá v této práci je odlišná od podoby již schválené pomůcky (jedná se spíše o fiktivní pomůcku). Úvod je předělán od základu a také inventární soupis doznal některých změn. K tomu mě vedla jednak již výše uvedená skutečnost a také nové kritické zhodnocení s využitím nových vědomostí a zkušeností, které jsem od té doby (pomůcka vznikla v únoru až květnu 2004!) načerpal během studia a dalšími reinventarizacemi (AM Šumburk n.D. a AM Tanvald).

smíšený (do roku 1918 s německou převahou, po roce 1918 s převahou českou) a Velké Hamry – po celé období výrazně české. Všechny uvedené okolnosti byly přesvědčující vahou v konečném rozhodnutí, využít je společně jako náplň bakalářské práce. Kladně také působila skutečnost, že tyto tři fondy postupně odrážejí všechny formy obecní samosprávy (pomineme-li statutární města). V roce 1850 byly Tanvald, Šumburk i Velké Hamry obcemi (vesnicemi), roku 1895 byl Tanvald povýšen na městys a 1905 na město. V roce 1908 se Šumburk stal městysem, 1925 městem. Roku 1926 byly Velké Hamry povýšeny na městys.

Při samotné archivářské práci (znovu-pořádání) mě pak zaskočila jedna skutečnost: značná torzovitost u všech fondů. Množství (spíše ne-množství) dochovaného materiálu, které v žádném případě neodpovídá velikosti a významu všech tří lokalit, jejichž úřední samosprávná agenda musela být určitě rozsáhlejší. Začal jsem se zabírat otázkou, jaká je asi příčina tohoto stavu. Snažil jsem se, pokud to jen trochu šlo, prohlédnout prachem času a podívat se, v jakém prostředí a za jakých podmínek vznikaly, či rukou prošly, jak o ně bylo pečováno. Mým cílem bylo pokusit se vysledovat onoho „viníka“ (ovlivňující faktory) stojícího za zmarem většiny materiálu.

Zaměříme se však na samotnou strukturu práce. Na začátku je umístěna krátká studie (spíše stať), jakýsi vstup do jedné z mnoha oblastí obecní samosprávy v Šumburku nad Desnou, Tanvaldu a Velkých Hamrů (1850 – 1945)². Práce se snaží alespoň v hrubých rysech naznačit podobu, úroveň a vývoj obecní samosprávy (především z hlediska obecní kanceláře). Nejdříve je, zcela ve stručnosti, shrnut historický vývoj tří obcí a obecní vývoj obecní samosprávy (1850-1945). Poté následují 3 „pozvánky“ na jednotlivé obecní úřady: do Šumburku nad Desnou, do Tanvaldu, do Velkých Hamrů. Protože mi při vytváření této statě hodně pomohly především nevyzpytatelné kroniky, je připojeno také krátké nahlédnutí do obecní kronikářské činnosti. Po studii následuje jádro celé práce – archivní pomůcky (inventáře), které po sobě následují v abecedním sledu dle názvu dané lokality (abych žádná obci nenadržoval): AM Šumburk nad Desnou, AM Tanvald, AO Velké Hamry³. U práce nechybí ani závěr, soupis zkratk, seznam použitých pramenů a přílohy.

Bližší vysvětlení si zaslouží poznámkový aparát. Z toho důvodu, že předkládané archivní pomůcky jsou buď „fiktivní (Velké Hamry) nebo ještě neschválené (Šumburk, Tanvald), je při citaci pramenů uveden odkaz na aktuální inventář a za ním v závorce odkaz na archivní

² Pohled a zaměření celé práce je nasměrováno na dobu 1850-1945. Je to dáno samotnou skladbou archivních fondů, ve kterých se písemný materiál z předchozí fáze (venkovské rychtářské agendy) bohužel nezachoval.

³ Jejich struktura vychází z archivních předpisů a metodik, tzn.: inventáře se skládají z titulního listu, úvodu, inventárního seznamu a tiráže. Inventář AO Velké Hamry ještě navíc obsahuje rejstříky (u zbylých dvou jsem jejich sestavení, z důvodu malé rozsáhlosti fondů, nepokládal za nutné).

pomůcky, které jsou součástí této bakalářské práce, např.: fond AO Velké Hamry, inv. č. 2 (4/1) – 4 znamená číslo inventární jednotky a 1 číslo jednotky evidenční (kart. – karton, Kn – kniha). Protože byly použity výhradně archiválie ze Státního okresního archivu v Jablonci nad Nisou, odkazy se omezují pouze na uvedení fondu a příslušné archiválie.

Jen krátce se zastavme u pramenů a literatury, které stály za vznikem celé bakalářské práce⁴. Hlavní část (inventární pomůcky) vychází ze své podstaty, čili z archiválií uložených ve fondech. Samotná reinventarizace se řídila platnými archivními metodikami a doporučenými pořádacími návrhy (viz inventáře). Při vytváření úvodu bylo čerpáno jednak ze samotných archiválií, dále pak z prací pojednávajících o dějinách těchto 3 lokalit. Ze starší literatury to jsou především díla regionálních badatelů (většinou vlastivědné popisy politických okresů Jablonec n.N. – v němčině – a Semily – v češtině). Z novější literatury jsou k Velkým Hamrům k dispozici pouze články paní Libuše Drvotové publikované v místním periodiku Hamrovské listy. K dějinám Tanvaldu a Šumberku pak existují především práce pana Jaroslava Rýdla: jednak krátké časopisecké články (Tanvaldský zpravodaj) a zcela nově obsáhlá publikace Paměť Tanvaldska (vyšlo v r. 2006). Údaje o vývoji počtu obyvatel a domů vycházejí ze statistických lexikonů (dobových) a edic (berní rula, tereziánský katastr apod.). Co se týče úvodní stati (pojednání o obecní samosprávě a kronikářství), byla práce odkázána především na archivní materiál uložený v samotných fondech obcí (hlavně kroniky a zápisy ze schůzí zastupitelstva a rady)⁵. Dvě období (počáteční období po roce 1850 a doba 1938/1939-1945) by se však neobešla bez použití dalších archivních zdrojů. Neocenitelné informace tak poskytly archiválie z fondu Okresní úřad Železný Brod (1855-1868) a Landrát Jablonec nad Nisou (1938-1945). V menší míře byly prospěšné také fondy: Okresní zastupitelstvo Železný Brod (1864-1928) a Místní skupina NSDAP Šumberk nad Desnou⁶. Po celou dobu mě samozřejmě doprovázely práce o dějinách obecní samosprávy či o celkové samosprávné agendě (viz Seznam použité literatury).

⁴ Konkrétní díla a jejich citace viz Seznam pramenů a literatury na konci práce.

⁵ Takto úzce vymezeným tématem se v tomto regionu prozatím nikdo nezabýval. Pro Tanvald a Šumberk jsou k dispozici alespoň stručné informace o starostech či obecních volbách: především v již zmíněné publikaci Paměť Tanvaldska (seznamy starostů jsou obsaženy i v regionálních vlastivědách).

⁶ Všechny uvedené archivní fondy jsou rovněž uloženy ve SOKA v Jablonci nad Nisou.

Stručný historický vývoj obcí (1850-1945)

Tanvald, Šumburk nad Desnou a Velké Hamry jsou lokality nacházející se ve východní části jabloneckého okresu, v podhůří Jizerských hor (asi 15 km od Jablonce nad Nisou). Tanvald se Šumberkem jsou umístěny severněji, hranici mezi nimi tvoří potok Desná (Tanvald leží na pravé, Šumburk na levé straně) ústící do řeky Kamenice. Velké Hamry leží zhruba 2 km jižněji po proudu Kamenice, která hamerské území odděluje od území šumburského (asi 2 km úzký pruh po levé, tj. východní straně řeky, který zahrnuje dříve šumburské lokality Popelnice, Svárov a Mezivodí).

Jedná se o velmi rozlehlé obce, s osídlením roztroušeným na poměrně širokém území. Tento charakter vyplynul z podobného sídelního vývoje, jenž byl ovlivněn společným faktorem – průmyslem, kterému všechny tři obce vděčí za svůj rozvoj. Původní starý střed obcí (tzv. zemědělský střed) se nacházel na svazích a vršcích kopců. S příchodem a rozvojem textilního průmyslu v úzkém údolí řeky Kamenice (zhruba od 30. let 19. století) se však váha osídlení postupně přesunula dolů k řece (do blízkosti továrních objektů), kde se vytvořila nová centra (průmyslová). Protože řeka tvořila hranici s vedlejšími obcemi, vyrostla nová centra po obou stranách a vznikla tak nepřehledná a komplikovaná situace⁷.

V polovině 19. století byla uvedena v život územní samospráva, resp. její nejnižší stupeň (samospráva obecní), a vznikly tzv. místní (či politické) obce: obec Tanvald (Tannwald) – tvořená osadami Tanvald (Dolní, Horní) a Žďár (Brand), obec Šumburk (Schumburg)⁸ – s místními částmi Německý Šumburk (Dolní, Horní), Český Šumburk, Popelnice, Svárov, Mezivodí a obec Hoření Hamr (Ober-Hammer) – složený z osad Hoření a Dolení Hamr (tyto osady se v roce 1914 spojily a obec dostala nový název Velké Hamry)⁹.

Velikostí (počtem obyvatel a domů) byly obce po celé sledované období 1850-1945 zhruba na stejné úrovni¹⁰. Svým postavením a významem však nikoliv. Rozvoj všech tří obcí sice souvisel se zdejším textilním průmyslem, výhoda Šumberku a především Tanvaldu však

⁷ Takovýto případ je obzvláště zjevný u Tanvaldu se Šumberkem, kde rozlišení obou měst určovala pouze říčka Desná (ne tak markantní obdobou jsou Velké Hamry a protější Svárov s Mezivodím, rozdělené Kamenicí). Situace pak lákala ke snahám buď o připojení protilehlé části (především velký zájem obcí byl soustředěn na protilehlé území s průmyslovým podnikem) nebo o vzájemné sloučení obcí (př. Tanvaldu a Šumberku). K tomu blíže viz Jan KAŠPAR: *Spolu nebo samostatně? (Příspěvek k dějinám obcí Tanvald a Šumburk nad Desnou v první polovině 20. století)*, in: Pax Bello Potior (Sborník věnovaný doc. R. Andělovi), Liberec 2004, s. 242-250.

⁸ Dlouhou dobu byla obec Šumburk uváděna jako „u Tanvaldu“. Až výnosem z 16.10. 1894 č. 8221 bylo obci povoleno užívat označení „nad Desnou“: Šumburk nad Desnou – Schumburg an der Desse. Srov. Jaroslav RÝDL: *Paměť Tanvaldska*, Turnov 2006, s. 27.

⁹ Místní obce byly rovněž obcemi katastrálními: Tanvald (788 ha), Šumburk (468 ha), Hoření Hamr (631 ha).

¹⁰ Srov. Úvody jednotlivých inventářů, s. 48.

spočívala v tom, že se tovární závody nacházely přímo na jejich katastrálním území (v Hamrech průmysl vybudován nebyl – a i z toho pramenila touha po zisku sousedních lokalit). Lepší postavení Tanvaldu (již v polovině 19. století významné průmyslové středisko) ještě umocňovalo to, že se v roce 1850 stal sídlem okresního soudu¹¹.

Rozdílné postavení těchto tří obcí (především „náskok“ Tanvaldu a „handicap“ Velkých Hamrů) se odrazil v dalším vývoji. V roce 1859 byl Tanvald povýšen na městys, roku 1905 na město. Poté následoval Šumburk, jenž dosáhl označení městys o rok později (1906) a městem se stal roku 1925. Velké Hamry „přišly na řadu“ až jako poslední, když se roku 1926 staly městysem¹².

Zajímavý byl i národnostní vývoj. Obce se nacházely na národnostně smíšeném území, přímo na jazykovém rozhraní: Tanvald byl převážně německý, Šumburk byl národnostně vyrovnanější, Hamry převážně české. Velké Hamry si svůj národnostní charakter zachovaly po celé sledované období v plné míře. V Tanvaldu sice stále byla německá většina, avšak především v období ČSR došlo k posílení českého obyvatelstva¹³. Šumburk prošel výraznější změnou: z počátku početně slabší české obyvatelstvo během prvních dvou desetiletí 20. století dokázalo převýšit své německé spoluobyvatele a obci tak vtisklo český ráz (možná v tom by se dala vidět jedna z příčin povýšení obce na město v roce 1925 – snaha státu podpořit český živel v této oblasti)¹⁴.

Podobný osud stihl obce v roce 1938. Dne 7.10. byl k německé říši připojen Tanvald se Šumburkem a zhruba o měsíc později (24.11.) i Velké Hamry (spolu s dalšími ryze českými obcemi: Haratice, Plavy, Zlatá Olešnice, Paseky nad Jizerou). V prostředí totalitního státu se uskutečnilo to, o co byly vedeny snahy již dávno předtím: nové vymezení obecních hranic. V roce 1942 tak došlo ke sloučení Tanvaldu se Šumburkem (Tannwald-Isergebirge), přičemž se Šumburku oddělila místní část Svárov a přičlenila se k nově vytvořenému svazku

¹¹1850-1855: okr.soud, 1855-1868: smíšený okr.úřad, od r. 1868: okr.soud, okr. zastupitelstvo (okresní hejtmanství/okr.úřad Jablonec nad Nisou). Do tanvaldského „německého“ okresu náležel i Šumburk, Velké Hamry patřily do sousedního „českého“ soudního okresu Železný Brod (hejtmanství/okr.úřad Semily).

¹²Přestože usilovaly o přímé povýšení na město, nikoli na městys. Srov. SOKA v Jablonci nad Nisou (dále SOKA JBC), AO Velké Hamry, Podací protokol, inv. č. 42.

¹³Zdejší německé obyvatelstvo se snažilo udržet německý charakter města a z českého živlu měli obavy. Např. při myšlence připojení sousedního železnobrodského okresu a vytvoření nového politického okresu Tanvald, byli proti z toho důvodu, že by tak stouplo procento Čechů a oslabil by se německý národnostní ráz (před r. 1918 byla politická správa velkým snem tanvaldských obecních činovníků). Ze stejného důvodu (vedle patriotismu) se rovněž bránili spojení se sousedním Šumburkem (zde žila početná česká enkláva). Srov. fond AM Tanvald, Zápisy ze schůzí správní komise a zastupitelstva 1918-1920, inv. č. (10/8) a Jan KAŠPAR: Spolu nebo samostatně?, in: Pax Bello Potior (Sborník věnovaný doc. R. Andělovi), Liberec 2004, s. 242-250.

¹⁴Srov. Úvody jednotlivých inventářů, s. 48.

obcí Gross-Hammer-Isergebirge (Velké Hamry, Plavy, Haratice, Svárov)¹⁵. Tato podoba vydržela po celý zbytek války až do roku 1945.

Stručný vývoj obecní samosprávy 1850 – 1945

Období 1850 – 1918

V roce 1848 došlo ke zrušení poddanství a tím pádem i k zániku dosavadní vrchnostenské správy. Dne 20. března 1849 bylo vydáno Stadionovo prozatímní obecní zřízení, na jehož základě byla od roku 1850 zavedena územní samospráva na nejnižší úrovni, tj. na úrovni obcí¹⁶. Tzv. místní (nebo také politické) obce převzaly část agendy (povinnosti i kompetence) bývalých dominií, o výkon se staraly dva obecní orgány: volený obecní výbor (širší) a obecní představenstvo (starosta a radní). Po utlumení obecní samosprávy v 50. letech 19. století¹⁷, došlo v Čechách v roce 1864, na základě rámcového říšského obecního zákona (z března roku 1862), k vydání nového obecního zřízení a volebního řádu. Ten byl v platnosti až do konce monarchie¹⁸.

Správu obce tedy zajišťovaly dva obecní orgány, obecní výbor a obecní představenstvo. Obecní výbor (širší orgán) měl usnášecí a dozírací pravomoc, vyřizoval zvláště důležité záležitosti, jeho zasedání byla veřejná. Obecní představenstvo působilo především jako výkonný orgán, vyřizovalo bezprostřední a běžné věci a starostovi při rozhodování patřilo výlučné postavení (netvořilo kolegium)¹⁹.

Členové obecního výboru byli voleni v obecních volbách, které se konaly jednou za 3 roky (tj. funkční období obecního výboru bylo 3-leté). Jednotliví voliči se dělili do 3 voličských sborů (v malých obcích mohly být 2) podle výše odváděných přímých daní: v první skupině

¹⁵ Tato územní reorganizace měla zcela logické záměry (viz výše). V případě připojení Svárova (německé obyvatelstvo) k Velkým Hamrům rovněž byl sledován záměr zmírnit ryze český ráz obce a posílit „němectví“. Srov. Fond Landrát Jablonec nad Nisou, záležitosti obcí – Velké Hamry, inv. č. 23, kart. 32.

¹⁶ Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan DOBEŠ: *Dějiny správy v českých zemích*, Praha 2005 (dále *Dějiny správy*), s. 298.

¹⁷ Období tzv. neoabsolutismu, kdy došlo k postupnému odstranění některých samosprávných prvků, jako veřejnosti zasedání výboru, odklad obecních voleb atd. Viz *Tamtéž*, s. 299.

¹⁸ *Tamtéž*, s. 300.

¹⁹ Zdeněk MARTÍNEK: *Archiv obce – příspěvek k vymezení a charakteristice archivního fondu* (dále *Archiv obce*), in: *Metodický návod na pořádání a reinventarizaci archivních fondů* Archiv obce, Archivní správa Ministerstva vnitra 2000, Příloha č. 2.

byli největší poplatníci, ve druhé střední a ve třetí nejmenší²⁰. Každá volební skupina volila 1/3 členů obecního výboru (a poloviční počet náhradníků, kteří zastupovali nepřítomné členy výboru)²¹. Obecní výbor pak ze svého středu zvolil obecní představenstvo, tvořené starostou (obecní představený) a radními (1. radní byl náměstkem starosty, ve městech působilo náměstků více)²².

Působnost obcí se dělila na 2 základní oblasti: na působnost samostatnou (především správa obecního majetku a jmění, výkon místní policie, záležitosti vztahující se k obecnímu svazku)²³ a na působnost přenesenou, kterou obce vykonávaly v rámci spolupůsobení s orgány státní správy (záležitosti všeobecné státní správy, záležitosti vojenské, berní, soudní apod.). Přenesenou působnost vykonával starosta obce²⁴.

Období ČSR 1918-1938

Na počátku roku 1919 došlo k úpravě oblasti obecní samosprávy vydáním nového volebního řádu (zákon č.75/1919 Sb.) a novely obecního zřízení (zákon č. 76/1919 Sb.). Bylo zavedeno všeobecné, rovné, tajné a přímé hlasovací právo pro muže i ženy, jenž měli v obci alespoň 3 měsíce trvalé bydliště, dosáhly 21 let a nebyli z volebního práva diskvalifikováni (pasivní právo se přiznávalo od 26 let a dotyčný musel alespoň jeden rok pobývat v obci). Dřívější volební právo právnických osob zaniklo. Volilo se na základě vázaných kandidátních listin a podle zásad poměrného zastoupení. Volební období bylo 4 leté, od roku 1933 se prodloužilo na 6 let²⁵.

Jako řádné orgány obce působily obecní zastupitelstvo (dřívější výbor), obecní rada, starosta a komise. V obecních volbách bylo voleno obecní zastupitelstvo, které ze svého středu zvolilo obecní radu (dřívější představenstvo). Ta se skládala ze starosty, náměstka

²⁰ K tomu blíže viz *Dějiny správy*, s. 300-301. Volební právo příslušelo pouze občanům obce mužského pohlaví, kteří byli zletilí, svéprávní, nebyli zbaveni volebního práva zákonem (pro trestný čin, aktivní důstojníci v armádě apod.) a odváděli daň v předepsané výši. Volební právo rovněž připadlo právnickým osobám (a.s., obchodním společnostem, družstvům aj.). Zvláštní postavení patřilo tzv. honoracím (především státní a zemští úředníci, křesťanští duchovní, židovští rabíni, doktoři, představení a vyšší učitelé obecních škol, ředitelé aj.), jimž bylo volební právo přiznáno bez ohledu, zda daně platili či neplatili. Rovněž bylo uplatňováno tzv. virilní zastoupení poplatníků, kteří platili alespoň 1/6 přímých daní odváděných z obce a automaticky se stávali členy výboru.

²¹ Počet členů závisel na lidnatosti obce: v Čechách se pohyboval v rozmezí 8-36.

²² Počet členů obecního představenstva musel být minimálně dvoučlenný, z důvodu výkonu trestní pravomoci (tzv. obecní trestní senát tvořil starosta a 2 radní). Počet nesměl převýšit 1/3 obecního výboru. Srov. *Dějiny správy*, s. 301-302.

²³ Samostatná působnost byla vázána pouze zákonnými ustanoveními a podléhala dohledu vyšších instancí územní samosprávy – okresů, země. Státním politickým úřadům náležela pouze právní kontrola. Viz Zdeněk Martínek: *Archiv obce*.

²⁴ *Tamtéž*. Dozor na výkon přenesené působnosti náležel státním úřadům. Blíže *Dějiny správy*, s. 303.

²⁵ Viz *Dějiny správy*, s. 376.

(či náměstků) a radních²⁶. Postavení rady oproti předchozímu období vzrostlo a stal se z ní prakticky nejdůležitější orgán obce. Tvořila sbor (předsedou byl starosta), který rozhodoval o všem, co podle zákona nebylo přímo vyhrazeno zastupitelstvu či přímo osobě starosty (zasedání rady nebyla veřejná).

Obce si zřizovaly nejrůznější stálé poradní sbory, tzv. komise. K obligatorním (povinným) komisím patřila komise finanční a letopisecká (k vedení obecní pamětní knihy), ustanovení ostatních bylo ponecháno zcela na vůli a potřebě obce²⁷.

Jako mimořádný orgán mohla rovněž ve výjimečných situacích působit tzv. správní komise (či správní komisař). V případě, že zemský úřad rozpustil obecní zastupitelstvo, okresní úřad měl povinnost ustanovit tento přechodný orgán, jenž vedl správu obce až do dosazení nově zvoleného zastupitelstva. Správní komise byla pravomocná pouze v běžných a neodkladných záležitostech²⁸.

Za první republiky docházelo k postupnému oklešťování samosprávy na úkor státu. To se především projevovalo v již zmíněné možnosti zásahu zemského úřadu při potvrzování starostů (u okresních měst ministerstvem vnitra)²⁹ a také v nepřímé závislosti obcí na politické správě vlivem zásahů do finančního hospodaření samosprávy³⁰.

Období 1938 – 1945

Záborem a přičleněním československého pohraničního území k německé říši (na podzim roku 1938) nastala ve vývoji obecní samosprávy výrazná změna³¹. V počátečním období ještě zůstalo v platnosti původní československé obecní zřízení, obecní orgány však byly reorganizovány podle nastalé situace (personální změny, především doplnění orgánů členy

²⁶ Počet volených členů zastupitelstva závisel na velikosti obce a pohyboval se v rozmezí 9-60 (virilisté již v poměrech první republiky neexistovali), počet členů rady se rovnal 1/3 členů zastupitelstva (minimálně musely být 3 členové). Bylo-li zastupitelstvo aspoň 24-členné, volili se 2 náměstci. Od r. 1933 musela být volba starosty schválena státním úřadem (z. č. 122/1933 Sb. o změnách řádu voleb v obcích). Srov. *Dějiny správy*, s. 377.

²⁷ Polovinu členů finanční komise volilo obecní zastupitelstvo, 1/2 jmenoval okresní úřad. Komise měla právo kontroly veškerého obecního hospodaření, viz *Dějiny správy*, s. 378.

²⁸ *Tamtéž*, s. 378.

²⁹ V případě neprovedení nové volby pozbyla platnosti i volba zastupitelů a okresní úřad jmenoval do čela obce správní komisi a vypisoval termín nových voleb do zastupitelstva (nebyla však stanovena závazná lhůta, dokdy k tomu má dojít).

³⁰ Tzv. 3 finanční novely z 20. let 20. století, blíže *Dějiny správy*, s. 378.

³¹ Převážná část odtrženého území byla sloučena v jednu vyšší správní jednotku, tzv. říšskou župu sudetskou. Ta byla utvořena dle zákona o členění tzv. sudetoněmeckých území z 25.3. 1939. Srov. Jaroslav VRBATA: *Přehled vývoje veřejné správy v odtržených českých oblastech v letech 1938-1945* (dále J. VRBATA), in: Sborník archivních prací 2, roč. XII., Praha 1962, s. 47.

SdP). Od 20. listopadu 1938 se pak na tzv. sudetoněmecké území začalo vztahovat německé obecní zřízení z 30.1. 1935 (Deutsche Gemeindeordnung – DGO)³².

Dosavadní volitelnost obecních samosprávných orgánů byla nahrazena jmenováním (podle tzv. Führerprinzipu – vůdcovského principu). Prakticky veškerá výkonná moc se soustředila do rukou starosty (Bürgermeister). Nejbližšími spolupracovníky starosty se staly tzv. přidělcenci (Beigeordnete, první přidělenec byl stálým zástupcem starosty), jako další obecní orgán působila obecní rada (Gemeinderäte). Přidělcenci i obecní radové však byli pouhými poradními orgány (pomocný sbor starosty) a nenáležela jim žádná usnášecí ani rozhodovací pravomoc. Starosta také mohl využívat služeb odborných poradců, ustanovených pro zvlášť vymezenou část správy (Beiräte, obdoba dřívějších členů komisí)³³.

Na rozdíl od první republiky existovala v poměrech německé říše instituce úředních (placených) starostů, případně i prvních přidělcenců (hauptamtlich)³⁴.

V německém obecním zřízení byl uplatněn důsledný centralismus, obecní orgány byly naprosto závislé na státních a stranických úřadech: při výběru funkcionářů (i obecních zaměstnanců), při rozhodování o významnějších opatřeních. Samostatnost si obce udržely prakticky pouze při nakládání s vlastním majetkem³⁵.

³² Marie MACKOVÁ: K úřadování a spisovněm obcí, které od 1. října 1938 náležely pod říšskoněmeckou správu, in: Archivní časopis 4, roč. 1999, s. 235.

³³ J. VRBATA, s. 53-54. Pro termín „Beigneordnete“ lze rovněž použít označení přísedící, srov. Rudolf ZUBER: *Spisové manipulace u městských a obecních úřadů na Jesenicku v letech 1930-1945* (dále R. ZUBER), in: Archivní časopis roč. 1963 (13.), s. 19.

³⁴ Tyto funkce byly většinou zaváděny u obcí s více než 10.000 obyvateli, ve výjimečných případech i u obcí menších (především u českých obcí, kde nežila německá menšina – což byl případ Velkých Hamrů). V ostatních případech působili tzv. čestní obecní funkcionáři (ehrenamtlich). Srov. Vrbata s. 54, rovněž R. ZUBER, s. 19.

³⁵ Zvláštní úlohu v obecní správě zastával tzv. pověřenec NSDAP (Der Beauftragte der NSDAP). Po dohodě s obecními radou navrhoval představeným státních úřadů (vládnímu prezidentu či landráťům) vhodné osoby na místo starosty a přidělcenců. Po dohodě se starostou mu náležela pravomoc jmenovat na dobu 6 let obecní rady a také až po poradě s ním mohl starosta určit své poradce. Pověřencem většinou býval okresní vedoucí NSDAP (Kreisleiter NSDAP) – v našem případě to byl okresní vedoucí NSDAP Wilhelm Dressler, sov. fond Landrát Jablonec nad Nisou, záležitosti obcí, inv. č. 23.

Obecní samospráva v Šumberku nad Desnou (1850 – 1942/45)

Období 1850 - 1918

O počátcích obecní samosprávy v Šumberku nad Desnou se mnoho informací nezachovalo. Víme, že v roce 1850 se konaly první obecní volby a prvním starostou byl zvolen textilní podnikatel Josef Pochmann z č.p. 17, který ve svém úřadu vydržel až do roku 1864³⁶. Přesný počet členů a složení obecních orgánů (počet výborů a radních) však zůstává neznámé. O obecním úřadu (především o vedení písemné agendy) mnoho zpráv také není. Víme jen, že úřadování i zasedání výboru se odehrávalo ve skromných podmínkách po místních hostincích³⁷. Výraznější zlepšení nenastalo ani za druhého starosty Josefa Friedricha, rolníka z Českého Šumberku č.p. 78. Ani za jeho působení (v úřadu vydržel až do roku 1885) ještě nemůže být řeč o pravidelné a řádné úřední činnosti. Stálý obecní úřad neexistoval, úřadovalo se částečně po domech starosty či jiných představitelů obce, částečně po hospodách či přímo u jednotlivých stran³⁸. Rovněž schůze obecního zastupitelstva probíhaly v tradičním prostředí, v hostincích. Výkon obecní samosprávy se zaměřoval především na vybírání daní a obecních poplatků. Nicméně za úřadování starosty Josefa Friedricha je doložena první pomocná síla, která obstarávala písařské práce: František Hiltcher a po něm Ignác Vosolsobě. Jejich stálé sídlo (bydliště) se nacházelo v č.p. 276 v Dolním Šumberku – v hospodě. Přesto, jak poznamenává kronikář Anton Kasper, žádné písemné záznamy či protokoly vedeny nebyly (což dosvědčuje i dochovaný archivní materiál)³⁹.

Změnu do těchto poměrů a zlepšení výkonu obecní samosprávy přinesl až Josef Pochmann, obchodník z Horního Šumberku č.p. 167⁴⁰. Starostou se stal roku 1885 a ihned po svém nástupu do starostenského úřadu založil skutečnou obecní kancelář ve svém domě č.p. 167 (rovněž hospoda). Dne 1. listopadu téhož roku došlo také ke jmenování prvního

³⁶ Jaroslav RÝDL: *Paměť Tanvaldska*, Turnov 2006, s. 41 (dále J. RÝDL). Starosta Josef Pochmann stál v čele obce již od roku 1848, srov. fond Archiv města Šumberk nad Desnou (dále AM Š), Kasprova kronika (dále Kasper), inv. č. 2 (1/1), s. 13 (úvodní část).

³⁷ Fond AM Š, Kasper, s. 87 (úvodní část – Kasprova kronika obsahuje 2 části s vlastním číslováním stránek: úvodní část a kroniku, viz kap. Obecní pamětní knihy, s. 38).

³⁸ Jak uvádí A. Kasper, dle vzpomínek pamětníků, starosta nosil materiál stále s sebou a měl tak celý úřad u sebe v kapse. Srov. *Tamtéž*, s. 2 a 54 (kronika).

³⁹ *Tamtéž*. Anton Kasper, šumberský kronikář, působil od r. 1894 ve službách obce jako obecní tajemník, viz níže.

⁴⁰ Josef Pochmann je zajisté nejvýznamnější osobnost šumberské obecní samosprávy. Za jeho působení zaznamenal Šumberk největší rozkvět, který byl korunován povýšením na městyš r. 1906. Výjimečnost Pochmannovy osobnosti odráží i fakt, že ve funkci starosty vydržel plných 34 let (až do r. 1919).

řádného obecního tajemníka Rudolfa Anderse. Tím byly položeny základy pro kvalitnější vedení kancelářské agendy⁴¹. Dne 22. října 1890 byla kancelář přenesena z Horní Šumburku (starostova obydlí č.p. 167) do nové školní budovy č.p. 333 v Dolním Šumburku, kde se pro umístění obecního úřadu vyhradily 2 místnosti v přízemí⁴². V roce 1891 se nástupcem Rudolfa Anderse ve funkci obecního tajemníka stal Anton Weber (1891-1894). Ten však po 3 letech činnosti této funkce zanechal (v lednu 1894) a na uprázdněné místo byl vypsán konkurz (v nastalém mezidobí u obecního úřadu působil jako výpomocná síla Wilhelm Wesely), ze kterého vyšel vítězně Anton G. Kasper⁴³. V srpnu 1907 obecní úřad opět přesídlil do nově zakoupeného domu č.p. 183. Zde setrval po delší dobu⁴⁴.

Také zasedání obecního výboru se dlouhou dobu odehrávala v nepříhodných podmínkách (alespoň, co se týče samosprávné činnosti). Schůze se až do poloviny 90. let 19. století pravidelně konaly v sálech místních hostinců, jejichž prostředí ke kvalitní činnosti rozhodně nepřidalo. Jak podotýká pamětník Anton Kasper: „... jednotlivá zasedání se konala při pivě a víně a pravidelně tak nebrala konce“⁴⁵. Tento stav již byl více neúnosný, a tak se od roku 1896 schůze přenesly do školní budovy č.p. 333. (jedna třída se vždy musela předem vyklidit od školních lavic). Od roku 1907 se zasedání konala v místnosti obecní kanceláře v č.p. 183 („zasedací sál“). Žádné zlepšení to však nepřineslo, místnost byla malá a jen stěží pabrala všechny zastupitele (jedinou výhodou prý bylo, že se ke schůzi již nevešel nikdo z veřejnosti)⁴⁶. Tyto nesnáze s nevhodnými a nedostatečnými prostory byly vyřešeny až ve 20. letech 20. století⁴⁷.

Od roku 1885 již můžeme přesně určit podobu a složení obecních orgánů. V obecních volbách bylo ve 3 volebních skupinách voleno po 8 kandidátech (celkem 24 výborů). Obecní radu tvořil starosta a 6 radních, obecní zastupitelstvo tak zahrnovalo 17 volených členů a 2 virilisty⁴⁸. Od 90. let 19. století byly také zřizovány stálé poradní komise: zdravotní, finanční, stavební, chudinská (a sirotčí), od roku 1897 navíc hřbitovní. V roce 1906 došlo také

⁴¹ To potvrzují i nejstarší dochované archiválie, zápisy ze zasedání zastupitelstva, které začínají právě rokem 1885. Způsob jejich vedení (písmo, úprava apod.) vykazuje velmi kvalitní úroveň. Srov. fond AM Š, Zápisy ze schůzí zastupitelstva (dále Zastupitelstvo) 1885-1899, inv. č. 23 (3/3).

⁴² AM Š, Kasper, s. 11 (úvod).

⁴³ A. Kasper předtím působil jako diurnista (nižší úředník) u c.k. okresního hejtmanství v Liberci. Srov. *Tamtéž*, s. 18. Nástup A. Kaspra rovněž potvrzuje kniha protokolů, viz *Tamtéž*, Zastupitelstvo 1885-1899, inv. č. 23 (3/3).

⁴⁴ Z bývalé stáje tohoto objektu vznikly ve stejném roce obecní lidové lázně (č.p. 180), viz *Tamtéž*, s. 65-66. Rovněž Jaroslav RÝDL: *Paměť Tanvaldska*, Turnov 2006, s. 142.

⁴⁵ Volný překlad Kaspra, s. 87 (úvod).

⁴⁶ Kasper, s. 88 (úvod).

⁴⁷ Po povýšení Šumburku na městys (r. 1906) byly sice snahy o vyřešení tohoto problému a uvažovalo se o postavení nového obecního domu (r. 1906, r. 1908). Záměry však vždy ztroskotaly na nedostatku vůle a plány zůstaly pouze na papíře. Srov. Kasper, s. 62 (úvod).

⁴⁸ Zástupci textilních firem: firma Issac Mautner&Sohn (později Österreichische Textilwerke A.G.) a firma Johann Liebig&Co.

ke zvolení 2 delegátů pro části obce Český Šumburk a Popelnice (lokality s převážně českým obyvatelstvem)⁴⁹.

U obecního úřadu se také nacházeli zaměstnanci, pohybující se mimo kancelář. Od roku 1885 v obci působil obecní policejní strážník (od roku 1894 druhý, v č.p. 348 byl obecní arest), v roce 1889 spolu se založením komunálního hřbitova vznikla funkce hrobníka a od roku 1907, kdy byly otevřeny obecní lidové lázně, se okruh obecních zřízenců rozšířil o post tzv. lázeňského (správce lázní)⁵⁰.

Co se týče národnostního zastoupení v obecních orgánech i charakteru celého úřadu, je zřejmé, že minimálně od starosty Pochmanna (od roku 1885) bylo vedení obce v německých rukou⁵¹. V čele obce stál německý starosta a úřední agendu vykonával německý obecní tajemník. Jednacím jazykem i jazykem zápisů byla samozřejmě němčina (což dosvědčují i dochované písemnosti). V Šumburku sice žila početnější česká menšina (především v Českém Šumburku a na Popelnicích), nebyla však natolik silná, aby se dokázala více prosadit v obecní samosprávě⁵².

Období ČSR (1918-1938)

Změna ve vedení obecní samosprávy nastala se vznikem ČSR. Dne 11. prosince 1918 československá vláda rozpustila dosavadní obecní zastupitelstvo (výbor) a dosadila správní komisi, složenou z předsedy Josefa Pochmanna (dosavadní starosta), jednoho náměstka Petra Fridricha a dalších 10-ti členů (5 Čechů, 5 Němců). Správní komise se o obecní záležitosti starala až do nových voleb, které se uskutečnily v červnu 1919. Poté zpět převzalo správu obce zastupitelstvo. V obecních volbách bylo voleno 30 zastupitelů (15 náhradníků), z nich byl volen starosta, jeho dva náměstci (I. a II.) a 7 radních. V období první republiky se konalo celkem 5 obecních voleb:

⁴⁹ Tyto komise, či výbory nebo odbory byly buď samostatné nebo spojené dohromady, např.: Výbor pro finanční, stavební a chudinské záležitosti nebo Stavební a finanční sekce apod. Počet členů se pohyboval kolem 4, ve hřbitovním výboru a zdravotní komisi bylo většinou 6 členů.

⁵⁰ Fond AM Š, Kasper, s. 65-66 a s. 130 (úvod).

⁵¹ Údajně ještě za starosty Josefa Fridricha (1864-1885) měli Češi v zastupitelstvu četné zastoupení, srov. fond AM Š, Sochorova kronika (dále Sochor), inv. č. 3 (2/2), s. 10.

⁵² Dle sčítání z r. 1901 žilo v Šumburku 3238 obyvatel, z toho 2574 Němců a 637 Čechů (3 Italové a 19 cizinců). Dle sčítání z r. 1910, ze 3630 obyvatel bylo 2259 Němců a již 1370 Čechů (1 Polák). Data převzata z: pro r. 1900 - *Gemeindelexikon von Böhmen*, 1. Teil, Wien 1905. Pro r. 1910 - *Seznam míst v království českém*, Praha 1913.

1919 (červen) ⁵³	České socialistické strany	Německé socialistické strany
Zastupitelstvo	17	13
Starosta	Karel Pekárek	
I. náměstek		Siegmund Stecker
II. náměstek	Albert Belda	

V říjnu 1922 starosta Karel Pekárek rezignoval na svoji funkci (rovněž I. náměstek Siegmund Stecker, již v lednu 1921) a 26. října 1922 byly provedeny nové, doplňující, volby. Starostou se stal Jan Nesvadba (řídící učitel), I. náměstkem Franz Gebert⁵⁴.

1925 (březen) ⁵⁵	čsl.nár.soc.	Spoj.něm.str.	čsl.soc.dem.	KSČ
Zastupitelstvo	11	10	4	3
Radní	4	2		1
starosta			Josef Petrák	
I. náměstek		Franz Gebert		
II. náměstek			Albert Belda	

Z důvodu rezignace všech členů i náhradníků čsl. strany socialistické (národní) bylo nově zvolené zastupitelstvo rozpuštěno (výnosem zemské politické správy ze dne 18. června 1925) a prozatímního vedení obce se chopila okresní politickou správou jmenovaná obecní správní komise (předseda Josef Petrák a 9 členů). V září 1925 se pak uskutečnily nové obecní volby:

1925 (září) ⁵⁶	Spoj.něm.str.	čsl.nár.soc.	čsl.soc.dem.	něm.soc.dem.	KSČ	živ.-ob.str.
Zastupitelstvo	10	9	6	2	2	1
Radní	2	2	1	1	1	
starosta			Josef Petrák			
I. náměstek	Wilhelm Eimer					
II. náměstek		Rudolf Nesvadba				

1930 (březen) ⁵⁷	České strany	Spoj.něm.str.	něm.soc.dem	něm.str.lid.	KSČ
Zastupitelstvo	17	6	3	2	2
Radní	4	1	1	1	
starosta	Josef Petrák				
I. náměstek		Walter Albrecht			
II. náměstek	Rudolf Nesvadba				

⁵³ Fond AM Š, Zastupitelstvo 1910-1920, inv. č. 24 (5/5), 15.6. 1919.

⁵⁴ *Tamtéž*, Zastupitelstvo 1920-1929, inv. č. 25 (6/6), 26.10. 1922.

⁵⁵ *Tamtéž*, 8.3. a 25.3. 1925.

⁵⁶ *Tamtéž*, 6.9. a 29.9. 1925.

⁵⁷ *Tamtéž*, nezpracováno – Zastupitelstvo 1929-1936 (7/7), 16.3. a 9.4. 1930.

V červnu 1932 ze zdravotních důvodů odstoupil starosta Josef Petrák a na jeho místo byl zvolen Rudolf Nesvadba (dosavadní II. náměstek, soc.dem.), I. náměstkem zůstal Walter Albrecht, II. náměstkem se stal Prokop Janda (soc.dem.)⁵⁸.

1936 (prosinec) ⁵⁹	<i>Spoj.čes.str.</i>	<i>SdP</i>	<i>KSČ</i>	<i>něm.soc.dem.</i>	<i>Čes. občanská sk.</i>
Zastupitelstvo	16	10	2	1	1
Radní	4	2	1		
starosta	Rudolf Nesvadba				
I. náměstek		Walter Albrecht			
II. náměstek	Jan Lukavec				

Jako poradní obecní orgány působily stálé komise: komise finanční (obligatorní), komise zdravotní a osvětová, komise chudinské a sociální péče, komise bytová a stavební, komise hospodářská a policejní, komise smírčí (pouze v r. 1919), komise osvětlovací (od r. 1925). Od r. 1930 bylo složení některých komisí trochu odlišné: komise stavební, komise hospodářská, komise osvětlovací a hřbitovní, komise chudinské a sociální péče, komise zdravotní a policejní (počet členů se u finanční komise ustálil na 14-ti, u ostatních poradních sborů na 10-ti). Rovněž od 20. let 20. století působila komise letopisecká.

Obecní zastupitelstvo konalo svá zasedání do roku 1920 v české mateřské škole, v letech 1921-1926 v obecním hostinci „U města Milána“ (něm. „Zum Stadt Mailand“). Rada i jednotlivé komise se scházely v budově obecního úřadu, který se až do roku 1927 stále nacházel v č.p. 183. V tomto roce se konečně podařilo získat tolik potřebnou vyhovující budovu. Obec koupila od bývalého starosty Karla Pekárka dům č.p. 336 i s vedlejší budovou č.p. 337 a příslušejícími pozemky a objekt č.p. 336, nová radnice, byl upraven pro umístění celého úřadu. Úřad starosty sídlil v prvním poschodí, v přízemí se nacházel dostatečný zasedací sál pro zastupitelstvo⁶⁰. Reprezentativní podobu získala radnice až po renovaci, která proběhla v roce 1935.

Již za působení správní komise se vedení obecní kanceláře ujal nový tajemník Štěpán Štěpánek, zatímco dosavadní tajemník Anton Kasper vykonával „pouze“ funkci úředníka. Důvod byl zřejmý: Kaspr, narozdíl od Štěpánka, ovládal pouze jeden jazyk – němčinu. To se nezamlouvalo skupině českých zastupitelů (po roce 1919 získali většinu) a v tomto směru na něho začali vyvíjet tlak, jenž vyvrcholil v závěru roku 1921. Dle usnesení obecního zastupitelstva, bylo Kasprovi uloženo naučit se do jednoho roku státní jazyk – češtinu.

⁵⁸ *Tamtéž*, 14.7. a 28.7. 1932.

⁵⁹ *Tamtéž*, Zastupitelstvo 1936-1938, inv. č. 26 (8/8), 6.12. 1936 a 13.1. 1937.

⁶⁰ Karel Pekárek se po prodeji svého majetku odstěhoval do Turnova. *Tamtéž*, Kasper, s. 151-152.

V případě nesplnění mu hrozilo přeložení do penze⁶¹. Nakonec se asi na podmínku jednoroční lhůty pozapomnělo, protože Kasper u úřadu působil až do listopadu 1927. V této době odešel po téměř 33 letech služby na odpočinek a jak sám o sobě uvádí: „nastalé nové poměry v ČSR a především jeho neznalost češtiny mu znemožňovaly další působení“⁶².

O kancelářskou práci se převážně starali oba již zmínění úředníci. Štěpán Štěpánek zastával službu vedoucího konceptního úředníka a správce celého úřadu, Anton Kasper měl na starosti službu pokladníka, účetního a kancelisty⁶³. S kancelářskou agendou také občas vypomáhala provizorní kancelářská síla, Jaroslav Kosina (od r. 1921 správce obecních lázní, tzv. lázeňský). Ve druhé polovině 20. let 20. století řady zaměstnanců rozšířil důchodní František Jelínek, později Jan Kublas (převzal funkci důchodního). Ještě v září 1938 byl přijat kancelářský praktikant Jaroslav Havel, jakožto náhrada za nemocného tajemníka Štěpána Štěpánka⁶⁴.

V službách obce působili i další zaměstnanci, např.: 2 policejní strážníci, lázeňský, hrobař, cestář, školník, 2 pěstounky v mateřské školce (dětské zahrádce), 2 služby v mateřské školce či natahovač hodin.

V období první republiky došlo k prolomení dosavadní německé hegemonie v místní obecní samosprávě a převahu v obecních orgánech získali Češi⁶⁵. To se záhy projevilo i v samotném výkonu samosprávné agendy. Od roku 1921 se jednacím jazykem (i jazykem zápisů) stala výhradně čeština. V roce 1926 pak došlo ke „kompromisu“ a němčina se vrátila alespoň jako jazyk paralelně vedených zápisů z jednání zastupitelstva i rady⁶⁶. Němčina nemohla být v úřadování zcela opuštěna, z důvodu stále početného obyvatelstva německé národnosti (viz pozn. 61).

⁶¹ *Tamtéž*, Zastupitelstvo 1920-1929, inv. č. 25 (6/6), 21.12. 1921. Kasprovi v té době bylo již 60 let, srov. *Tamtéž*, Kasper, s. 146.

⁶² *Tamtéž*, s. 152 (volný překlad).

⁶³ *Tamtéž*, Zastupitelstvo 1920-1929, inv. č. 25 (6/6), 15.3. 1922.

⁶⁴ *Tamtéž*, Rada 1937-1938, inv. č. 22 (27/27), 5.9. 1938.

⁶⁵ Rovněž sčítání lidu z r. 1920 ukazuje další posílení českého obyvatelstva: z 3131 obyvatel bylo 1765 Čechů a 1320 Němců, srov. *Administrativní lexikon obcí v republice československé*, Čechy, Praha 1927. Ve sčítání lidu z roku 1930: z 3562 obyvatel Češi již 2145, Němci 1361, viz Břetislav CHROMEČ: *Místopisný slovník Československé republiky*, 2. vyd., Praha 1935.

⁶⁶ V praxi: I. náměstek (Němec) nejdříve přeložil zápisy do němčiny a pak došlo ke schválení.

Období 1938-1942/45

Dne 8. října 1938 byl Šumburk obsazen německým vojskem a správy obecních záležitostí se ujali zdejší Němci. Uvolněného místa starosty (Rudolf Nesvadba již dávno předtím opustil pohraničí) se ujal dosavadní I. náměstek Walter Albrecht (SdP)⁶⁷. Dne 21. října 1938 došlo k reorganizaci městského zastupitelstva i rady a oba městské orgány byly doplněny volebními kandidáty za SdP (z voleb r. 1936). Radních bylo 9 (odpadli oba náměstci), počet zastupitelů zůstal stejný (20)⁶⁸. Tento stav nejspíše nezměněně trval až do 20. listopadu 1938, kdy vstoupilo v platnost německé obecní zřízení (DGO). V úřadu starosty i nadále působil Walter Albrecht, který byl navíc dne 24. listopadu 1938 rovněž ustanoven jako prozatímní starosta ve Velkých Hamrech (v tento den došlo k obsazení Hamrů a začlenění do německé říše). V obou svých funkcích působil do 1. dubna 1939, kdy si našel nové působiště v Liberci. Na jeho místo šumburského starosty byl jmenován Hugo Scholze⁶⁹. Vedle starosty byli dalšími jmenovanými obecními orgány 3 tzv. přidělenci (Beigeordnete: Hübel, Belda, Gebert) a 7 radních (Ratsherr)⁷⁰.

Činnost městského úřadu v Šumburku nad Desnou byla ukončena k 1.10. 1942. V tento den došlo ke sloučení města se sousedním Tanvaldem a správu tohoto vzniklého celku (Tannwald-Isergebirge) převzaly nově jmenované obecní orgány. To však již patří do kapitoly o Tanvaldu⁷¹.

Podívejme se blíže na personální obsazení šumburské radnice v období po 8. říjnu 1938. Její sídlo se nezměnilo, stále se úřadovalo v budově č.p. 336, změny však postihly její úřední osazenstvo. Dosavadní městský tajemník Štěpán Štěpánek opustil Šumburk již před příchodem německé armády a na místo tajemníka se opět po delší době vrátil Anton Kasper. Kancelářskou agendu však vedl pouze krátkou dobu (z důvodu stáří) a posléze byl vystřídán svým synem Waltrem Kasprem (ten u městského úřadu působil již od 10. října 1938)⁷². Z původních zaměstnanců byl u úřadu ponechán Jaroslav Kosina, důchodní Jan Kublas a Bohumil Jarý (od r. 1921 městský policejní strážník). Kancelářský praktikant Jaroslav Havel

⁶⁷ Ve funkci byl potvrzen jmenovacím dekretem č. 20 okresního hejtmana ze 14. října 1938, srov. fond Místní skupina NSDAP Šumburk n. D., Městský úřad Šumburk-složení 1938, inv. č. 3.

⁶⁸ *Tamtéž*, rovněž fond Městský národní výbor Tanvald (dále MěNV T), nezpracováno – Pamětní kniha, s.246.

⁶⁹ Fond MěNV T, nezpracováno – Pamětní kniha, s.267. Ve Velkých Hamrech se úřadu starosty ujal Adalbert Adolf, viz kap. Obecní samospráva ve Velkých Hamrech, s. 33.

⁷⁰ Fond Landrát Jablonec nad Nisou (dále Landrát), změna hranic a katastru obcí, inv. č. 21, kart. 27, 15.7. 1940.

⁷¹ Ke spojení došlo na základě nařízení říšského místodržitele z 16.8. 1942, viz *Verordnungsblatt für den Reichsgau Sudetenland* č. 40/1942, s. 354.

⁷² Fond MěNV T, nezpracováno – Pamětní kniha, s.245. Rovněž fond Landrát, záležitosti obcí-Tanvald, inv. č. 23, kart. 31, 6.9. 1939.

byl propuštěn⁷³. Brzy došlo k další redukci původního personálu. Do listopadu 1938 postupně úřad opustili důchodní Kublas i Jaroslav Kosina, nadále setrval pouze Bohumil Jary⁷⁴.

V následujícím období se o jednotlivé oblasti správy staralo 6 zaměstnanců: tajemník (Sekretär), pokladník (Kassaleiter) a 4 správní zaměstnanci (Verwaltungsangestellte):⁷⁵

Oblast správy	Funkce	Jméno	U úřadu
centrální správa (Zentralverwaltung)	tajemník	Walter Kasper	od 9.10. 1938
pokladna (Stadtkassa)	pokladník	Josef Marx	od 1.4. 1939
výkup, přihlašovací úřad (Erfassungswesen, Meldeamt)	správní zaměstnanec	Bohumil Jary	od 15.7. 1921
sociální péče, občanské daně (Wohlfahrtswesen, Bürgersteuer)	správní zaměstnanec	August Preussler	od 1.2. 1939
vedení účetní knihy, pošta (Tagebuchführung, Postabfertigung)	správní zaměstnanec	Fritz Rieger	od 1.11. 1938
obecní poplatky (Gemeindeabgaben)	správní zaměstnanec	Alfred Kaufmann	od 1.11. 1938

V této době již také existoval plán, podle kterého měla být struktura zaměstnanců poupravena. Podle něho se personál skládal ze dvou úředníků (obecní dozorce – Gemeindeinspektor, tajemník – Sekretär) a 4 zaměstnanců (jednoho úředního – Büroangestellter a 3 kancelářských – Kanzleiangestellte)⁷⁶.

Gemeinde-Inspektor	Sekretär	Büroangestellter
dozor ve všech oblastech	správa pokladny	bezpečnost
místní předpisy	účetnictví	pomocník inspektora
rozpočet		
personální záležitosti		
policejní záležitosti		
stavební záležitosti		
sčítání lidu		

Kanzleiangestellter		
1.	2.	3.
sociální péče	daně, poplatky	vedení účetních knih
přihlašování obyvatel	písařské práce	korrespondence
		posílček
		kopírování

⁷³ Fond MěNV T, nezpracováno – Pamětní kniha, s. 245.

⁷⁴ Jan Kublas byl 29.10. 1938 zatčen pro přivlastnění si hraničních propustek. Jaroslav Kosina dostal počátkem listopadu 1938 výpověď a v zápětí přesídlil do Bozkova. Srov. *Tamtéž*, s. 250.

⁷⁵ Fond Landrát, záležitosti obcí – Tanvald, inv. č. 23, kart. 31, říjen 1939.

⁷⁶ *Tamtéž*. Do jaké míry byl tento plán splněn zatím není jasné.

Do seskupení úředního personálu také brzy zasáhla válka (povolání zaměstnanců k vojenské službě) a v roce 1942 (po spojení s Tanvaldem) došlo k celkové přestavbě a reorganizaci, takže vznikl nový úřední aparát.

V podmínkách německé říše se vedení obecní správy opět dostalo do německých rukou. Záborem sice došlo k jistému úbytku českého obyvatelstva, přesto zde stále žila početně silná česká komunita⁷⁷. Z tohoto důvodu muselo být (i v podmínkách německé říše) přikročeno k oboujazyčnému vedení správy, což si vyžádalo zvýšené nároky pro výběr vhodných úředních sil. V dochovaných archiváliích z této doby (kterých je mimochodem velmi málo) se však s češtinou nesetkáme.

Obecní samospráva v Tanvaldu (1850 – 1945)

Období 1850 – 1918

Podobně jako předchozí Šumburk, i Tanvald postrádá dostatek zpráv o počátcích obecní samosprávy a především pro období 1850 – 1876 jsou k dispozici jen kusé informace. Pouze z kronikářských záznamů víme, že první obecní volby proběhly v létě 1850. Mělo se jich účastnit 283 voličů, rozdělených do 2 volebních kurií, a z voleb vzešel 22 členný obecní výbor (10 náhradníků)⁷⁸. V dalším období (pravděpodobně již od r. 1864 do r. 1888) byl obecní výbor 18-ti členný (Gemeindeausschuss, volilo se ve třech kuriích), obecní představenstvo se skládalo ze starosty (Gemeindevorsteher) a 4 radních (Gemeinderäte)⁷⁹. K další změně v počtu složení členů obecních orgánů došlo v letech 1888 – 1909, kdy se ve třech kuriích volili celkem 24 zástupci. Obecní zastupitelstvo se skládalo ze 17 členů, v představenstvu působil starosta se 6 radními⁸⁰. V posledním desetiletí Rakousko-uherské monarchie (1909-1918) pak obec spravoval obecní výbor s 23 členy (počet volených členů stoupl v každé kurii na 10), radních zůstalo 6 (mimo starosty). Členem obecního výboru byl rovněž automaticky zástupce firmy c.k. priv. Tanvaldské přádelny bavlny a.s. (virilista)⁸¹.

V čele obecní samosprávy se v rozmezí let 1850-1918 vystřídal celkem 9 starostů: prvním starostou v dějinách Tanvaldu se stal MUDr. Josef Rösler (1850-1858) a dále následovali

⁷⁷ Rok 1939 (květen): 2836 obyvatel (1196 Čechů, 1640 Němců), data vychází z květnového sčítání lidu. Převzato z fondu Landrát, záležitosti obcí – Tanvald, inv. č. 23, kart. 31.

⁷⁸ Fond MěNV T, nezpracováno – Pamětní kniha, s. 23.

⁷⁹ Fond AM T, Zastupitelstvo 1874-1883 a 1884-1894, inv. č. 11 a 12 (4/2 a 5/3).

⁸⁰ Tamtéž, Zastupitelstvo 1884-1894 a 1895-1903, inv. č. 12 a 13 (5/3 a 6/4).

⁸¹ Tamtéž, Zastupitelstvo 1903-1913, inv. č. 14 (7/5).

Franz Ullmann (rolník z č.p. 81, 1858-1863), Johann Prediger (obchodník se sklem z č.p. 83, 1863-1874), Ferdinand Preussler (krejčí z č.p. 201, 1874-1877, přestěhoval se do Rochlic u Liberce), Josef Rebsch (hostinský v Horním Tanvaldu č.p. 96, 1877-1884), JuDr. Johann Lauterer (advokát, 1884 – pouze půl roku), Heinrich Böhm (obchodní agent, 1884-1888), Heinrich Stieglitz (obchodník z č.p. 250, 1888-září 1915 zemřel), Josef Schär (1916-1918)⁸².

Otázka umístění obecního úřadu (kanceláře) i místa schůzí zastupitelů zůstává dlouhou dobu nerozřešena (až do 90. let 19. století). Pouze ze zmínky, že první ustavující schůze obecního výboru se počátkem listopadu 1850 odehrála v místnosti starostově, by se dalo usuzovat, že v počátečním období sídlil úřad vždy v obydlí úřadujícího starosty⁸³. Uvědomíme-li si však význam a postavení Tanvaldu ve 2. polovině 19. století⁸⁴, zdá se být pravděpodobnější, že pro vedení úřední agendy sloužila zvláštní, k tomuto účelu vymezená místnost (samostatná kancelář). Rozvinutější způsob úřadování také dokazují nejstarší dochované archiválie vzniklé z činnosti obecního úřadu, které zachycují období přibližně od 60. let 19. století. V této době již v obecní kanceláři působil zvláštní obecní písař, dále účetní Franz Swarowsky (Rechnungsführer) a pokladní Vincenz Fischer (Steuercassier). Ve službách obce byl rovněž obecní posel Vincenz Hergesell a nejméně dvě další blíže nespécifikované osoby, jimž byl vyplácen pravidelný plat⁸⁵.

Od roku 1874 se dochovala souvislá řada zápisů (protokolů) ze schůzí zastupitelstva. Počáteční zápisy pro roky 1874 a 1875 jsou psány pouze zkrácenou tabulkovou formou⁸⁶. Z toho by se dalo usuzovat, že právě do této doby spadá počátek pravidelného vedení protokolů (k vedení zápisů bylo navíc použito knihy, která dříve sloužila jako pokladní deník příjmů a výdajů 1859-1869)⁸⁷. Ve funkci zapisovatelů postupně za sebou následovali: Hugo Rosenberger (zapisovatel, březen 1876 – duben 1877), Swarowský (zapisovatel, květen 1877-

⁸² Adolf LILIE, *Der politische Bezirk Gablonz*, Gablonz an der Neisse 1894, s. 524 a Gerhart STÜTZ – Karl ZENKNER: *Gablonz an der Neisse. Stadt, Bezirk und Landkreis in Nordböhmen (Sudetenland)*, Schwäbisch Gmünd 1983, s. 629-639.

⁸³ Fond MěNV T, nezpracováno – Pamětní kniha, s. 23.

⁸⁴ Tanvald byl významným průmyslovým střediskem, kde sídlila řada úřadů: okresní soud (od 1850), okresní úřad (1855-1868, pak okr. zastupitelstvo), četnická stanice (od 1850), poštovní úřad (od 1850) atd.

⁸⁵ Fond AM T, nezpracováno – Pokladní deník příjmů a vydání 1859-1869 (65/2). Existenci stálého písaře dokládají i další 2 dochované písemnosti, úřední knihy: soupis obyvatel podle domů (Mannschaftsbuch Tannwald, zhruba od r. 1859), inv. č. 21 (24/22) a matrika domovských příslušníků (asi od r. 1864), nezpracováno (21/19). Z nich lze vysledovat, že již nejstarší zápisy jsou vedeny pečlivě, zkušenou písařskou rukou (samotné knihy obsahují předtištěné formuláře – v obou případech se jedná o stejný druh knihy!).

⁸⁶ V tabulce je uvedeno číslo protokolu, rok, den a měsíc konané schůze, jednotlivé body programu a heslovité závěry o jednotlivých bodech. Srov. fond AM T, Zastupitelstvo 1874-1883, inv. č. 11 (4/2). Rovněž viz Přílohu č. 4.

⁸⁷ V knize se rovněž objevují i trestní protokoly z roku 1876, srov. *Tamtéž*.

prosinec 1881)⁸⁸, Kaindl (tajemník, únor 1882-únor 1886) a Johann Roethlein (tajemník, od r. 1886). Posledně uvedený Johann Roethlein působil ve funkci tajemníka plných 11 let.

Mimo kancelář zaměstnával obecní úřad i další zaměstnance (obecní zřízení). Z roku 1874 je poprvé doložen obecní policejní strážník⁸⁹ a roku 1882, kdy došlo k otevření obecního (interkonfesijního) hřbitov~~ů~~ rady obecních zřízců rozšířil post hrobníka⁹⁰.

Největší rozvoj Tanvaldu, který proběhl především v 90. letech 19. století a na počátku století dvacátého, byl úzce spjat s osobou starosty Heinricha Stieglitze (1888-1915). Za jeho dlouholetého působení dospěl Tanvald k povýšení na městys (r. 1895) a později dokonce na město (r. 1904). Byla zřízena obecní spořitelna (r. 1895, v domě paní Kratzertové)⁹¹, otevřen druhý obecní chudobinec v Horním Tanvaldu (r. 1898, tzv. Jubiläums-Armenhaus, na počest 50-ti letého výročí vlády císaře Františka Josefa I.), v roce 1903 vznikly obecní jatky⁹².

V tomto období se také setkáváme se stálými poradními obecními sbory. V roce 1889 byla vytvořena zdravotní komise (6 členů – 2 pro každou část obce Dolní a Horní Tanvald, Žďár. Později se tato komise skládala ze starosty, obecního lékaře, obecního tajemníka, 1 soukromého lékaře, zvěrolékaře a 3 členů rady, 4 členů zastupitelstva). Od roku 1895 byl volen tzv. výbor spořitelny (12 členů). Na počátku 20. století pak působily komise finanční (Finanzsection, 3 členové), stavební (Bausection, 6 členů), zdravotní (Sanitätssection, 11 členů a 2 lékaři), chudinská (Armensection, 7 členů), hřbitovní (3 členové) a jateční⁹³.

Až do 90. let 19. století neznáme přesné umístění obecního úřadu. Zřejmě se však nacházel v nevhodných podmínkách, které neodpovídaly potřebám ani významu obce. Z tohoto důvodu se začalo uvažovat o stavbě nové radnice (r. 1896 byla dokonce zakoupena parcela, myšlenka však zanikla)⁹⁴. Ještě dlouhou dobu však trvalo, než se ke stavbě přikročilo. V letech 1895-1897 se úřad nacházel v budově obecní spořitelny a po dostavění nové školy v Dolním Tanvaldu (r. 1896/1897), byl přemístěn do dosavadní staré školní budovy č.p. 97⁹⁵. To však bylo pouze prozatímní řešení. Potřeba nového honosného sídla byla ještě více posílena povýšením na město (r. 1904). Opět se začalo uvažovat o zřízení nové radnice a tato myšlenka

⁸⁸ Mohlo by se jednat o účetního Franze Swarowského. Viz výše.

⁸⁹ Fond AM T, Zastupitelstvo 1874-1883, inv. č. 11 (4/2), 9.11. 1874.

⁹⁰ Adolf LILIE, *Der politische Bezirk Gablonz*, Gablonz an der Neisse 1894, s. 531.

⁹¹ Fond MěNV T, nezpracováno – Pamětní kniha, s. 52-53.

⁹² F. Oscar MARSCHALL: *Festschrift zum Heimatfeste Tannwald*, Tannwald 1909, s. 10-11.

⁹³ Fond AM T, Zastupitelstvo 1884-1894, 1895-1903, 1903-1913, inv. č. 12-14 (5-7/3-5).

⁹⁴ Fond MěNV T, nezpracováno – Pamětní kniha, s. 58.

⁹⁵ *Tamtéž*, s. 57-58. Do bytu ředitele školy se umístily obecní úřadovny, bývalá 1. třída byla upravena na zasedací síň. V budově č.p. 97 se rovněž nacházely byty pro dělníky (1 byt byl pronajat pro obecního strážníka).

byla postupně realizována v letech 1907-1909, kdy se Tanvald konečně dočkal odpovídající budovy – skutečné radnice (č.p. 359). Místo se zde našlo nejen pro městské úřadovny, zasedací síň, ale i pro městskou spořitelnu. Další volné místnosti byly na přechodnou dobu pronajaty Okresní nemocenské pokladně, v budově byla rovněž umístěna četnická stanice⁹⁶.

Výše uvedený rozvoj Tanvaldu se také odrazil na personálním složení obecního (městského) úřadu a počtu zaměstnanců. Obecní kancelář vedl obecní (později městský) tajemník Johann Roethlein (vrchní oficiál), kterého v dubnu 1897 v této funkci vystřídal Josef Michel⁹⁷. O obecní pokladnu a účetnictví se staral pokladník. V kanceláři se v 90. letech 19. století rovněž uplatnily 1-2 kancelářské pomocné síly (např. r.1893 – Franz Würfel, Oskar Friedrich)⁹⁸. Na počátku 20. století pak existovala funkce koncipisty, později se setkáváme s posty kontrolora či kancelisty. Řádný provoz radnice zajišťoval domovník.

K dalším obecním zaměstnancům náleželi například 2 policejní strážníci (v r. 1900 přijat třetí), hrobník, školníci, opatrovnice ve školce v Dolním Tanvaldu (vznik r. 1893) či učitelka ručních prací nebo dozorce jatek (od r. 1903). Ve spořitelně byl zaměstnán vedoucí-pokladník a účetní. Město rovněž vyplácelo obecního (městského) lékaře či okresního zvěrolékaře. Kostelníku byla dávána odměna za zvonění a natahování hodin⁹⁹.

Jen krátce se zastavme u otázky národnostního charakteru obecního úřadu. V celém období 1850-1918 byl výkon obecní samosprávy plně v rukou německého obyvatelstva, což samozřejmě vyplývalo z národnostního složení obyvatelstva (naprostá německá většina)¹⁰⁰. Úředním jazykem byla němčina (jednací jazyk i jazyk zápisů), stejně tak i úředníci a zaměstnanci byli Němci.

⁹⁶ Jaroslav RÝDL: *Paměť Tanvaldska*, Turnov 2006, s. 139-142 a 155. V otázce umístění radnice panovaly mezi občany neshody. Obyvatelé Dolního Tanvaldu chtěli tuto budovu u hlavní komunikace, obyvatelé Horního Tanvaldu si naopak přáli stavbu zasadit do místa prvního osídlení – do Horního Tanvaldu. Nakonec byl zvolen kompromis: místo téměř mezi oběma částmi města. V Horním Tanvaldu byl navíc zakoupen pozemek pro zřízení tržiště, případně náměstí.

⁹⁷ Fond AM T, Pamětní kniha 1888-1907, inv. č. 3 (3/1), s. 129.

⁹⁸ *Tamtéž*, Zastupitelstvo 1884-1894, inv. č. 12 (5/3), 1892-1894.

⁹⁹ F. Oscar MARSCHALL: *Festschrift zum Heimatfeste Tannwald*, Tannwald 1909, s. 11 a fond MěNV T, nezpracováno – Pamětní kniha, s. 72-75.

¹⁰⁰ V roce 1890: 193 Čechů, 2914 Němců, přejato z Václav KOTYŠKA, *Úplný místopisný slovník království českého, Praha 1895*. V roce 1900: 40 Čechů, 3504 Němců, přejato z *Gemeindelexikon von Böhmen*, 1. Teil, Wien 1905. Rok 1910: 382 Čechů, 4083 Němců, data z *Seznam míst v království českém*, Praha 1913.

Období první republiky (1918-1938)

Krátce po vzniku ČSR nastala změna ve vedení městské správy. Dosavadní zastupitelstvo odstoupilo a na jeho místo byla vládou jmenována správní komise, která zahájila činnost 11. prosince 1918. Skládala se z předsedy Heinricha Mitlehnera (Němec), ze zástupce předsedy Josefa Jiráka (Čech) a dalších 9 členů (5 Němců a 4 Češi). Tato komise byla pouze prozatímní, starala se jen o nejnaléhavější obecní záležitosti. Její působnost trvala až do zvolení nového městského zastupitelstva¹⁰¹.

Po celé období první republiky se počet členů obecních orgánů neměnil. V obecních volbách bylo voleno 30-ti členné zastupitelstvo, z jehož středu se zvolila městská rada. Ta se skládala ze starosty, jeho dvou náměstků (I, II) a 7 radních. V období 1919 – 1938 se v Tanvaldu uskutečnilo celkem 5 voleb do městského zastupitelstva:

1) Obecní volby 15. června 1919¹⁰²:

1919 (červen)	<i>Spoj.něm.ob. a soc. strany</i>	<i>Spoj.čes. strany soc.</i>
Zastupitelstvo	20 (10 - ob. strana, 10 soc.dem.)	10
Radní	5	2
Starosta	Heinrich Mitlehner	
I. náměstek		Josef Jirák
II. náměstek	Anton Häckel	

2) Obecní volby 22. srpna 1923¹⁰³:

1923	<i>Společ.něm.sk.</i>	<i>KSČ</i>	<i>čsl.soc.dem.</i>	<i>čsl.nár.soc.</i>	<i>živ.-ob. str.</i>	<i>DNSAP</i>	<i>něm.soc.dem.</i>
Zastupitelstvo	13	6	3	3	2	2	1
Radní	3	2		1	1		
Starosta	Heinrich Mitlehner						
I. náměstek			Josef Jirák				
II. náměstek	Wenzl Fritsch						

¹⁰¹ Fond AM T, Zastupitelstvo 1918-1920, inv. č. 16 (10/8), 11.12. 1918.

¹⁰² *Tamtéž*, 15.6. a 5.7. 1919. Do voleb proti sobě nastoupily 2 národnostní koalice: Spojené německé občanské a sociální strany (občanská strana, sociální demokracie) a Spojené české strany socialistické – Čsl. strana socialistická (čsl.nár.soc.), Čsl. sociálně demokratická strana dělnická (čsl.soc.dem.).

¹⁰³ *Tamtéž*, Zastupitelstvo 1920-1925, inv. č. 18 (11/9), 22.8. 1923. Tzv. Společná německá skupina (Deutsche Wahlgemeinschaft) zahrnovala: stranu živnostenskou, stranu národní, Svaz rolníků, něm. soc. národní stranu, Spolek majitelů domů.

3) Obecní volby 16. října 1927¹⁰⁴:

1927	<i>Společ.něm.sk.</i>	<i>KSČ</i>	<i>čsl.soc.dem.</i>	<i>čsl.nár.soc.</i>	<i>DNSAP</i>	<i>živ.-ob. str.</i>	<i>něm.soc.dem.</i>
Zastupitelstvo	13	5	4	3	3	2	1
Radní	2	2		1	1	1	
Starosta	Heinrich Mitlehner						
I. náměstek			Josef Jirák				
II. náměstek	Wenzl Fritsch						

V prosinci 1930 složil Heinrich Mitlehner úřad starosty a muselo být přikročeno k doplňovacím volbám. V těch byl zvolen nový starosta Wenzl Fritsch, I. náměstkem se opět stal Josef Jirák a II. náměstkem Emil Fischer¹⁰⁵.

4) Obecní volby 27. září 1931¹⁰⁶:

1931	<i>Společ.něm.sk.</i>	<i>KSČ</i>	<i>čsl.soc.dem.</i>	<i>čsl.nár.soc.</i>	<i>DNSAP</i>	<i>živ.-ob. str.</i>	<i>něm.soc.dem.</i>
Zastupitelstvo	10	6	4	4	3	1	2
Radní	1	2		1	1	1	1
Starosta	Wenzl Fritsch						
I. náměstek			Arnošt Doubek				
II. náměstek	Emil Fischer						

V květnu 1934 starosta Wenzl Fritsch rezignoval a v následných doplňovacích volbách došlo ke zvolení současného I. náměstka Arnošta Doubka, který se tak stal historicky prvním českým starostou Tanvaldu. Za I. náměstka byl zvolen Emil Ullmann, za II. Josef Vedral¹⁰⁷.

5) Obecní volby 29. května 1938:

1938	<i>SdP</i>	<i>České dem. strany</i>	<i>KSČ</i>
Zastupitelstvo	17	10	3
Radní	4	2	1
Starosta	Gustav Schadt		
I. náměstek		Arnošt Doubek	
II. náměstek	Anton Bartel		

Vlivem napjaté mezinárodní i vnitřní situace okresní úřad, bez ohledu na výsledky voleb (či spíše s patričním ohledem), potvrdil dosavadního starostu Arnošta Doubka a původní

¹⁰⁴ *Tamtéž*, Zastupitelstvo 1925-1932, inv. č. 19 (12/10), 16.10. a 3.11. 1927. Společná německá skupina (Deutsche Wahlgemeinschaft) zahrnovala: národní stranu, Svaz rolníků, křesťansko sociálně národní stranu, živnostníky, něm. demokratickou svobodnou stranu.

¹⁰⁵ *Tamtéž*, Zastupitelstvo 1925-1932, inv. č. 19 (12/10), 27.12. 1930.

¹⁰⁶ *Tamtéž*, 27.9. a 4.11. 1931.

¹⁰⁷ *Tamtéž*, nezpracováno – Zastupitelstvo 1930-1934 (19/17), 3.5. a 8.6. 1934.

městské zastupitelstvo bylo nadále pověřeno vedením obecních záležitostí. Nově zvolené zastupitelstvo se mělo ujmout správy města až po schválení zemským úřadem. K tomu však z pochopitelných důvodů nedošlo.

Za první republiky působilo několik stálých poradních orgánů. Obligatorně byla zřizována finanční komise (postupně se počet členů ustanovil na 15) a komise letopisecká. Dále byly ustavovány nejrůznější nepovinné komise a výbory, které se postupně ustálily na základní okruh (rovněž počet jejich členů se ustálil na 10): stavební komise, chudinská komise, jateční komise (dozor na jatky), hřbitovní komise (hřbitovní dozor), vodovodní komise (výbor vodovodu), komise pro biograf (výbor pro biograf, biokomise – od roku 1921 bylo v činnosti městské kino), komise pro městské koupaliště (od roku 1929) a výbor pro spořitelnu (po celou dobu 12 členů). Během hospodářské krize ještě působila komise pro nezaměstnané (od r. 1931).

Do poměrů nově vzniklé republiky vstoupil personál městského úřadu beze změny a všichni úředníci i ostatní městští zaměstnanci kontinuálně pokračovali ve svých funkcích. Správcem celého městského úřadu (kancelářské agendy) byl tajemník Josef Michel, který měl na starosti především konceptní službu. O pokladnu a účetnictví pečoval pokladník Ferdinand Hiebel. Od roku 1919 ještě příležitostně vypomáhala jedna pomocná kancelářská síla (pouze v případě potřeby) a až v roce 1921 bylo vytvořeno stálé místo manipulační úřednice¹⁰⁸. Změnu ve složení vrcholných úředních funkcí přinesl rok 1924. Tajemník Michel se rozhodl pro odchod do výslužby a prozatím nastoupil na dovolenou. Z finančních důvodů (mzdy městských úředníků a zřízenců znamenaly značné zatížení městského rozpočtu) však žádný nový úředník přijat nebyl. Z pokladníka Ferdinanda Hiebela se stal první konceptní úředník a na jeho místo nastoupil dosavadní městský policejní strážník Hugo Jäckel¹⁰⁹. Tento stav byl definitivně potvrzen v roce 1926, kdy Josef Michel zemřel. Nově potvrzený tajemník Hiebel měl na starosti konceptní a účetní službu, Jäckel se staral o pokladnu¹¹⁰. Na konci 20. let 20. století posílila řady personálu ještě jedna kancelářská pomocná síla (městská oficiantka)¹¹¹.

K další „rotaci“ na úředních místech došlo v roce 1934. Tajemník Ferdinand Hiebel z důvodu nemoci odešel do penze a na jeho místo byl vypsán konkurs. Nakonec se však

¹⁰⁸ *Tamtéž*, Zastupitelstvo 1918-1920, inv. č. 16 (10/8), 17.12. 1919 a 2.7. 1921.

¹⁰⁹ *Tamtéž*, Zastupitelstvo 1920-1925, inv. č. 18 (11/9), 1.3. 1924. Hugo Jäckel působil ve službách obce již od r. 1914, srov. fond MěNV T, nezpracováno – Pamětní kniha, s. 116.

¹¹⁰ *Tamtéž*, Zastupitelstvo 1925-1932, inv. č. 19 (12/10), 16.1. 1926.

¹¹¹ *Tamtéž*, Zastupitelstvo 1925-1932, inv. č. 19 (12/10), 31.8. 1929.

přistoupilo k osvědčenému tahu, z pokladního Jäckela se od prvního ledna 1934 stal tajemník a do funkce pokladního byl nově přijat Čech Bohumil Savický¹¹².

Ostatní personál zaměstnaný u městského úřadu se nacházel prakticky ve stejném složení jako v předchozí době. K městským zřízencům patřili 3 policejní strážníci (jeden z nich měl titul vrchního městského strážníka), domovník (v radnici), dozorce na jatkách, dozorce hřbitova (hrobník), 2 školníci, opatrovnice dítek a její pomocnice, učitelka ručních prací. Smluvní služební poměr byl uzavírán se zaměstnanci městského kina (pokladní, obsluha sálu)¹¹³ či s obecním cestářem. Město rovněž vyplácelo městského lékaře a zvěrolékaře na jatkách.

Vznik ČSR znamenal průlom v dosavadním vývoji obecní samosprávy v Tanvaldu. Do obecních orgánů se poprvé ve větší míře dostali i čeští zástupci. Jednáním i úředním jazykem však nadále zůstala němčina, český jazyk pronikl pouze do zápisů ze schůzí a do vyhlášek (žádná se však nezachovala). Pro překlady a vedení českých protokolů najalo město odborného učitele Josefa Adama¹¹⁴.

Období 1938 – 1945

Podstatná změna v dosavadním správním vývoji Tanvaldu nastala v období po 8. říjnu 1938, kdy bylo město zabráno do německé říše. Prozatímním vedením obecního úřadu byl pověřen místní vedoucí SdP Anton Bartel z Dolního Tanvaldu (úřad již předtím od českého starosty Arnošta Doubka převzali zdejší němečtí úředníci)¹¹⁵. Krátce nato se úřadu starosty ujal Gustav Schadt, který byl do této funkce zvolen již po květnových volbách 1938¹¹⁶. Zastupitelstvo i rada zůstaly, z důvodu plynulého chodu samosprávy, zachovány. V jaké podobě však není jasné (pravděpodobně však došlo k reorganizaci podle výsledků posledních voleb a dle nově nastalé situace). Takovýto stav trval až do 20. listopadu 1938, kdy začalo platit německé obecní zřízení. Ve funkci starosty byl potvrzen (jmenován) dosavadní starosta Gustav Schadt, dále došlo ke jmenování obecních orgánů: dvou přidělců (Beigeordnete) Josefa Wildnera a Otty Schütze a 6-ti členné obecní rady (Gemeinderäte, Ratsherren).

¹¹² *Tamtéž*, Zastupitelstvo 1933-1938, inv. č. 20 (13/11), 21.6. 1933 a 26.1. 1934. V otázce přijetí českého pokladníka se v zastupitelstvu rozhořela vášnivá debata. Nakonec došlo k dohodě, že B. Savický bude přijat pouze pod podmínkou znalosti německého jazyka. V opačném případě by mu byla poskytnuta lhůta, ve které by se němčinu naučil.

¹¹³ Městské kino bylo zprovozněno v roce 1930. Do r. 1935 bylo pronajímáno, poté město převzalo provoz do své správy, srov. *Tamtéž*, Zastupitelstvo 1933-1938, inv. č. 20 (13/11), 20.3. 1935.

¹¹⁴ *Tamtéž*, Zastupitelstvo 1918-1920, inv. č. 16 (10/8), 27.2. 1919.

¹¹⁵ Fond MěNV T, nezpracováno – Pamětní kniha, s. 245.

¹¹⁶ Gerhart STÜTZ – Karl ZENKNER: *Gablonz an der Neisse. Stadt, Bezirk und Landkreis in Nordböhmen (Sudetenland)*, Schwäbisch Gmünd 1983, s.638.

Co se týče personálu městského úřadu došlo k výrazné změně. Počet personálu městského úřadu podstatně narostl a jeho složení se postupně ustálilo podle jednotlivých oblastí správní agendy, takže se jednotliví zaměstnanci dělili do několika oddělení (správ). V roce 1939 (v červenci) u městského úřadu pracovali 4 úředníci (Beamte): městský dozorce (Stadtinspektor), městský tajemník (Stadtsekretär) a 2 městští asistenti (Stadtassistent), dále pak 5 kancelářských zaměstnanců (Kanzleiangestellte) a 1 učeň (Lehrling). Jednotlivé správní oblasti zahrnovaly následující úředníky a obecní zaměstnance:

Centrální správa (Zentralverwaltung)	městský inspektor (Stadtinspektor)
	správní inspektor (Verwaltunginspektor)
	správní asistent (Verwaltungsassistent)
	manipulant (Manipulationsangestellte)
Matriční úřad (Standesamt)	matriční úředník (Standesbeamte)
Finanční a daňová správa (Kassen- und Steuerwese)	důchodní (Rentmeister)
	tajemník (Steuersekretär)
	poslíček (Kassenbote)
Policie a přihlašovací úřad (Polizei- und Meldewesen)	městský asistent (Stadtassistent)
	výkonný zaměstnanec (Vollzugsangestellte)
	osoba mající na starosti přihlašování obyvatel (Angestellte im Meldewesen)
Sociální a zdravotní péče (Fürsorge und Wohlfahrt)	sociální pracovník (Fürsorgeangestellte)

Mimo to působil ještě na jatkách 1 úředník: správce jatek (Schlachtverwalter) a 2 zaměstnanci: zvěrolékař a tzv. Trichinenschauer. K dalším zaměstnancům ještě patřili dozorce koupaliště, domovník (v radnici) a školník.

Dohromady se jednalo o 18 zaměstnanců, z nichž pouzí 4 působili ve službách města i před rokem 1938¹¹⁷.

Další změnu si vyžádalo sloučení Tanvaldu se sousedním městem Šumburkem nad Desnou, které vstoupilo v platnost od 1. října 1942 (tímto datem ukončil městský úřad v Šumburku svou činnost). Nový městský úřad se usadil v šumburské radnici (č.p. 336), prý z důvodu lepší přístupnosti¹¹⁸. Toto spojení si vyžádalo reorganizaci obecních orgánů. Podle stanov měl ve městě působit tzv. úřední starosta (placený - hauptamtliche), 4 přidělenci, 12 radních a také měli být ustanoveni odborní poradci (Beiräte) pro správní oblasti: finanční záležitosti, školská správa, silnice a stavebnictví¹¹⁹. Ve skutečnosti však došlo ke jmenování

¹¹⁷ Fond Landrát Jablonec nad Nisou, záležitosti obcí – Tanvald, inv.č. 23, kart.31.

¹¹⁸ Fond MěNV, nezpracováno – Pamětní kniha, s. 285. Tanvaldská radnice byla využívána pro oblastní internátní školení důstojníků a funkcionářů civilní obrany, viz Jaroslav RÝDL: *Výročí měsíce října: 60 let Tanvald-Šumburk – jedno město*, in: Tanvaldský zpravodaj z října 2002, s. 9.

¹¹⁹ Fond Landrát, záležitosti obcí – Tanvald, inv. č. 23, kart. 31, leden 1943.

úředního starosty, kterým se stal opět G. Schadt, a pouze 3 přidělců: I. přidělenec Hugo Scholze (zástupce starosty), II. Otto Stütz (který se však v této době nacházel u Wehrmachtu), III. Josef Wildner. V dalším období se pak setkáváme s obecní radou, která byla 6-ti členná.

Proměna správní agendy a počtu úředníků a zaměstnanců po spojení v roce 1942 nebyla nijak převratná. Její podoba je následující:

1) Hlavní správa (Hauptverwaltung)	starosta
	městský inspektor
	městský asistent (vojenská služba - w)
<i>záležitosti přihlašování obyvatel</i>	3 správní zaměstnanci
<i>policie</i>	1 správní zaměstnanec
	2 správní zaměstnanci (vojenská služba)
	1 začátečník (Lehrling)
2) Matriční úřad	1 zaměstnanec
3) Úřad pro výživu a hospodářství	1 zaměstnanec
4) Sociální péče	1 zaměstnanec
5) Jatky	zvěrolékař
	správce jatek
	Trichinerschauer (vojenská služba - W)
6) Finanční a daňová správa	městský tajemník (Stadtsekretär), W
	4 pokladní zaměstnanci (1 W)

Celkem 21 zaměstnanec, jejichž počet se však měnil především z důvodu povolání mužů k armádě. Z tohoto důvodu působily ve službách města různé výpomocné síly (tzv. Kriegsaushilffangestellte)¹²⁰.

Dne 9. května 1945 došlo k obsazení radnice účastníky odboje a partyzány, kteří vyzvali starostu Schadta, aby setrval ve své funkci až do odchodu německého vojska, což se stalo 10. května. V tento den také proběhlo formální převzetí úřadoven na radnici, které pak byly využity pro potřeby národního výboru (jako vedoucí obce byl odbojovými pracovníky zvolen Karel Rösler). Dosavadní úřednictvo bylo ponecháno (kromě městského tajemníka) na svých místech¹²¹.

¹²⁰ Fond Landrát, záležitosti obcí – Tanvald, inv.č. 23, kart. 31, 1943.

¹²¹ Fond MěNV T, nezpracováno – Pamětní kniha, s. 303 a 308.

Obecní samospráva ve Velkých Hamrech (1850-1945)

Období 1850 – 1918

V roce 1850 byla obecní samospráva zavedena také ve Velkých Hamrech (tehdy politická obec Hoření Hamr). V obecních volbách se ve třech volebních skupinách volil dvanáctičlenný výbor (6 náhradníků), obecní představenstvo tvořil starosta se 2 radními (1. a 2. radní)¹²². Později se počet členů zvětšil: voleno bylo 21 výborů, představenstvo se skládalo ze starosty a 6 radních¹²³.

V úřadu představeného obce se postupně vystřídali: Josef Krupka (rolník, 1850-1854)¹²⁴, Josef Schovánek (Hoření Hamr č.p. 66, 1854-1863)¹²⁵, Josef Smrtka (1863-1864)¹²⁶, Čeněk Krupka (1864-1879)¹²⁷, Josef Šír (z Doleního Hamru, 1879-1886)¹²⁸, Petr Hýsek (obchodník z Hořeního Hamru č.p.1, 1886-1902)¹²⁹, Josef Trdla (Hoření Hamr č.p. 49, 1902-1905)¹³⁰, Josef Melichar (obchodník z Hořeního Hamru č.p. 210, 1905-1919)¹³¹.

Z počátku 20. století se poprvé objevují stálé poradní orgány (komise či odbory): policejní (2 členové – pro každou část obce, tzv. policejní revizoři), stavební (4 členové – 2 pro každou část obce), zdravotní (2), hřbitovní (1905 – 2, 1909 – 4)¹³².

Přesnou podobu obecního úřadu (úřadování, vedení kancelářské agendy apod.) v Hořím Hamru v počátcích obecní samosprávy asi nikdy nezjistíme. Nejstarší dochované písemnosti nám dovolují poodhalit tvář obecní samosprávy až od posledního desetiletí 19. století. Přesto si z těchto archiválií lze udělat jistou představu i o době předchozí (která se zas tak o moc liší

¹²² Městský úřad ve Velkých Hamrech (dále MÚ VH), Pamětní kniha Velkých Hamrů (dále Pamětní kniha), s. 76. Rovněž fond Okresní úřad Železný Brod (1855-1868), obecní záležitosti, oddělení 3/12/1, kart. 13.

¹²³ Fond Archiv obce Velké Hamry (dále AO VH), Zápisy ze schůzí zastupitelstva a rady 1894-1911 (dále Zastupitelstvo a rada), inv. č. 1 (1/1).

¹²⁴ MÚ VH, Pamětní kniha, s. 76. Rovněž fond Okresní úřad Železný Brod (1855-1868), obecní záležitosti, oddělení 3/12/1, kart. 13.

¹²⁵ Dne 26.6. 1854 byl za starostu zvolen Adam Krupka (Hoření Hamr č.p. 31). Pro nedostatek „požadovaných zákonem předepsaných osobních schopností“ však nebyl v úřadu potvrzen a místo něho byl ustanoven jako prozatímní představený Josef Schovánek. Dne 27.11. 1854 se toto ustanovení změnilo na definitivní. Srov. fond Okresní úřad Železný Brod (1855-1868), obecní záležitosti, oddělení 3/12/1, kart. 13.

¹²⁶ *Tamtéž*.

¹²⁷ *Tamtéž*. Rovněž fond Obecní škola Velké Hamry I., Školní kronika 1879-1890, s. 10.

¹²⁸ *Tamtéž*, s. 10.

¹²⁹ *Tamtéž*, s. 25 a fond AM VH, Zastupitelstvo a rada 1894-1911, inv. č. 1 (1/1), zápis z 23.1. 1902.

¹³⁰ Fond AM VH, Zastupitelstvo a rada 1884-1911, inv. č. 1 (1/1), zápis z 27.5. 1905.

¹³¹ *Tamtéž*, zápis z 27.5. 1905 a MÚ VH, Pamětní kniha, s. 96.

¹³² Fond AO VH, Zastupitelstvo a rada 1894-1911, inv. č. 1 (1/1), 1905 a 1909.

nemohla). Středem celé obecní samosprávy byl starostův dům: sídlil zde obecní úřad (kancelář), ukládaly se zde veškeré písemnosti (registratura), konaly se tu zasedání zastupitelstva i rady. Kancelářskou agendu vedl samotný starosta za pomoci dalších představitelů obce (funkce tajemníka či stálého písaře neexistovala)¹³³. Obecní zastupitelé i radní ke svému poslání často přistupovali liknavě. Jak nám prozrazují zápisy, celkem často se opakovala situace, že oběžníkem řádně ohlášená schůze se nesešla ani na podruhé¹³⁴.

Jak již bylo naznačeno, obecní úřad se stěhoval od jednoho starosty ke druhému. Názornou představu, jak byl tento akt uskutečňován, nám poskytují dva zápisy z knihy protokolů¹³⁵. První protokol byl sepsán 23.1. 1902 „v bytu odstupujícího starosty p. Petra Hýska č.d. 1“ a týká se „odevzdání obecního úřadu obce Hoř. a Dol. Hamru p. Petrem Hýskem co odstupujícím obecním starostou nově zvolenému obecnímu starostovi p. Josefu Trdlovi v Hoř. Hamře č. domu 49 ...“. U předání obecního úřadu samozřejmě nemohli chybět „páni zástupci obce nově zvolení“. Hlavním jádrem zápisu je předávací seznam o 84 položkách, který podává dokonalý přehled o celém vybavení a obsahu úřadu. Uvedme jen výběrem: obecní pečeť, staré obecní razítko, dlužní úpisy, záložní knížka, adresář politického okresu Semilského, výklad zákona obecního, zákoník o školství, samozřejmě celá tehdejší registratura (např. „Spisy 1 balíček k dalšímu vyřízení, Spisy staré vyřízené k uschování, Matrika obce částečně sepsaná, 1 kniha cizinců nová, Balíček podaných žádostí za přísl. obce, Knižka protokolů jednací, 3 staré protokoly podací, Kniha vybírání daní, Stará kniha bez ceny, Svazek starších domovských listů, Staré pracovní knížky k uschování atd.“), v závěru nechybí ani „Jedna stará skříň a jedna nová skříň“ apod.¹³⁶. Druhý obdobný zápis pak zaznamenává obdobné předání „štafety“ obecní samosprávy již uvedeným Josefem Trdlou novému starostovi Josefu Melicharovi (27.5. 1905)¹³⁷.

Stejný způsob úřadování se praktikoval i za posledního „rakousko-uherského“ starosty Josefa Melichara (1905-1919). Obecní úřad sídlil v jeho domě, kde se rovněž odehrávaly schůze rady. Zasedání zastupitelů se konala na více místech: u starosty (obecní úřadovna),

¹³³ To se také odráží v zachovaných archiváliích. Z nejstarších zápisů ze schůzí zastupitelstva je patrná změna písařské ruky se změnou starosty (r. 1902). V pozdější době je téměř každý zápis psán jinou rukou (např. 12.6. 1895 – 2 písařské ruce dokonce během jednoho zápisu). To, že protokoly nezapisoval žádný zkušený písař, dosvědčuje především období starosty Petra Hýska (v zápisech 1894-1902): některé zápisy jsou téměř nečitelné (a to jsou v češtině). Srov. fond AO VH, Zastupitelstvo rada 1894-1911, inv. č. 1 (1/1).

¹³⁴ *Tamtéž*. Tento nešvar obecních zastupitelů přetrvával až do roku 1917. Srov. fond AO VH, Pozvání ke schůzi zastupitelstva 1914-1917, inv. č. 57 (65/2).

¹³⁵ *Tamtéž*, Zastupitelstvo rada 1894-1911, inv. č. 1 (1/1), zápisy z 23.1. 1902 a 27.5. 1905.

¹³⁶ Tento cenný zápis poskytuje dobrý přehled o původní podobě registratury, která je již z naprosté většiny nenávratně ztracena.

¹³⁷ „... odevzdání obecního úřadu obce Hoř. a Dol. Hamře od Josefa Trdly co odstupujícího obecního starosty nově zvolenému obecnímu starostovi p. Josefu Melicharovi v Hoř. Hamru č.p. 210.“

v místnosti staré školy (č.p. 25 v Dolením Hamru), v hostinci Josefa Nepasického (člen obecního výboru), v pronajaté místnosti v tělocvičně (u školy č.p. 25) nebo v sokolovně¹³⁸. O úřední agendu se z převážné většiny staral samotný starosta. Tato vžitá praxe se však stále více stávala neúnosnou. Rozsah agendy narůstal, její vyřizování bylo náročnější na čas a vyžadovalo potřebné vzdělání. Otázka přijetí stálé odborné síly byla více než aktuální. Důkaz tehdejšího stavu věcí i vztahu hamerských zastupitelů k úřední (kancelářské) činnosti podává kniha protokolů ze schůzí. Dne 25.10. 1909 byl na zasedání obecního výboru mimo jiné probírán bod č.4: „Pojednání o ustanovení tajemníka“. Nechme mluvit samotný pramen: „Záležitost tato rozšířila se na delší pojednání a zúčastnilo se jí více členů obecního zastupitelstva v rozhovoru jeden poukazuje na nutnost tohoto zařízení i výhody, druhí opět na postačitelne zařízení nynější a finanční stránku naší obce. Pan starosta předčítá nové nařízení. Kde obec mající 5.000 obyvatel jest povinna mítí úředníka s vyšším vzděláním a stanoveným platem.“, debata dále pokračuje až „... Po delším pak rozhovoru ještě více členů a jich názorů, přišlo k hlasování, zdali má býti tajemník ustanoven, při kterémž bylo 7 členů pro, 13 proti“¹³⁹. Tím byla záležitost vyřízena. Na pořad dne se dostala 29.1. 1911 na schůzi obecní rady: „Pan starosta v podstatě sděluje toto: Tajemník jest potřebný, práce pro obec stoupla a dnes mě vypomáhá dcera a já sám nucen za své práce pro rok příští více žádati odměny ...“¹⁴⁰. V následné schůzi obecního výboru 7.2. 1911: „...agenda naší obce a budoucí rozkvět naší obce vyžaduje by tajemník zde zřízen byl, o věci počíná delší rozhovor, načež přikročeno k hlasování, návrh na zřízení se zamítá 7 hlasy ano 12 ne“¹⁴¹. Až do roku 1918 se situace nezměnila, vedení kanceláře zůstalo v rukou starosty a asi stále více jeho dcery.

V období před rokem 1918 jsou doloženi obecní zaměstnanci: od roku 1886 školník, strážník a obecní sluha v jedné osobě¹⁴² (od roku 1911 2. policejní strážník), dále 2 hrobaři (od r. 1897 a 1899), cestář a obecní lékař¹⁴³.

Národnostní složení obecních orgánů bylo výlučně české, stejně tak jako složení místního obyvatelstva. Dochované písemnosti jsou v naprosté většině psány česky. Pouze spisy týkající

¹³⁸ Fond AO VH, Zastupitelstvo a rada 1894-1911.

¹³⁹ *Tamtéž*, Zastupitelstvo a rada 1894-1911, zápis z 25.10. 1909.

¹⁴⁰ *Tamtéž*, zápis z 29.1. 1911. Dcera starosty, Anna Melicharová, je živým důkazem „domácké“ úřední činnosti svého otce. Úředničina ji natolik okouzila, že jí zasvětila celý svůj následující život. Po vychození německé obchodní školy v Jablonci nad Nisou (1906-1907), absolvovala finanční kurz v Praze (1909-1910). Od této doby pak vypomáhala svému otci a ve službách hamerské obce působila i v dalším období (jako účetní a sekretářka), viz níže. Srov. fond Landrát Jablonec nad Nisou, záležitosti obcí – Velké Hamry, inv. č. 23, kart. 32.

¹⁴¹ Fond AO VH, Zastupitelstvo a rada 1894-1911, 7.2. 1911.

¹⁴² Fond Obecná škola Velké Hamry I., Školní kronika 1879-1890, s. 28.

¹⁴³ Fond AO VH, Zastupitelstvo a rada 1894-1911.

se řeky Kamenice obsahují německy psané dokumenty od firmy Johann Liebig&Co. (majitel továrny ve Svárově a na Mezivodí).

Období první republiky (1918-1938)

V lednu 1919 resignovalo dosavadní zastupitelstvo na své další působení a okresní politická správa v Semilech jmenovala obecní správní komisi. V jejím čele stanul předseda ing. Albert Vosátka (stavitel a architekt). Správní komise se až do nových obecních voleb starala o neodkladné obecní záležitosti. Volby proběhly v listopadu 1919 a vzešlo z nich nové 30-ti členné zastupitelstvo, radu tvořil starosta, I. a II. náměstek starosty a 7 radních (takovýto počet pak zůstal neměnný po celou první republiku)¹⁴⁴.

Nejsilnější politickou stranou se po prvních prvorepublikových obecních volbách stala Československá strana socialistická (později národní socialisté, nár.soc.), dále následovala Československá sociálně demokratická strana dělnická (čsl.soc.dem.), Československá národní demokracie, tzv. strana agrární a nejslabší stranou byla Československá strana lidová. Starostou byl zvolen Josef Vojtěch (čsl.nár.soc.), I. náměstkem Pavel Lufinka (čsl.soc.dem.) a II. náměstkem František Petrák (čsl.nár.soc.)¹⁴⁵. Toto zastupitelstvo působilo do ledna 1924, kdy ho Zemská politická správa v Praze rozpustila (výnosem z 9. prosince 1923) a v únoru 1924 jmenovala Alberta Vosátka správním komisařem politické obce Velkých Hamrů. Ten převzal obecní úřad od dosavadního starosty Josefa Vojtěcha a vedl ho až do ustanovení nového zastupitelstva, které vzešlo z obecních voleb v březnu 1924 (2. března)¹⁴⁶.

1924 (březen)	<i>čsl.nár.soc.</i>	<i>čsl.soc.dem.</i>	<i>živ.-ob.str.</i> ¹⁴⁷	KSČ	<i>Samostatná sk. (Vosátkova)</i>
Zastupitelstvo	12	8	6	3	1
Radní	2	3	1	1	
Starosta	Josef Vojtěch				
I. náměstek			Jindřich Kramář		
II. náměstek	František Kruf				

¹⁴⁴ MÚ VH, Pamětní kniha, s. 25-26.

¹⁴⁵ *Tamtéž*, s. 24-25.

¹⁴⁶ *Tamtéž*, s. 47-48.

¹⁴⁷ Československá živnostensko-obchodní strana středostavovská.

Další obecní volby se konaly 3. června 1928 a vzešlo z nich zastupitelstvo následného složení:¹⁴⁸

1928 (červen)	čsl.nár.soc.	čsl.soc.dem.	živ.-ob.str.	Občanská nepolitická sk.	KSČ
Zastupitelstvo	11	11	3	4	1
Radní	4	2	1		
Starosta		Josef Brož			
I. náměstek				František Macoun	
II. náměstek					František Pavlata

Poslední obecní volby v prostředí první republiky proběhly 5. června 1932 a z nich vzešlé zastupitelstvo vykonávalo obecní samosprávu až do listopadu 1938¹⁴⁹.

1932 (červen)	čsl.nár.soc.	čsl.soc.dem.	KSČ	Občanská nepolitická sk.	čsl.živ.-ob. str.	soc.dem. domkařů a dělníků
Zastupitelstvo	10	7	4	3	3	3
Radní	4	1	1			1
Starosta		Frant. Šmíd				
I. náměstek					St. Hlubuček	
II. náměstek				Břet. Belda		

Ze stálých obecních poradních orgánů byla od roku 1920 zřizována finanční komise (obligatorní) a jako nepovinné poradní sbory působily komise pro sociální péči (či chudinská a sociální komise), stavební a hřbitovní komise (či odbor), komise hospodářsko-revizní, komise živnostensko-daňová a komise policejně-zdravotní. V roce 1922 ještě přibyla obligatorní komise letopisecká.

Pokud jde o samotný obecní úřad a vedení kancelářské agendy, nastala s příchodem ČSR v dosavadní zaběhnuté praxi podstatná změna. Dne 10. února 1919 složil tehdejší starosta Josef Melichar obecní úřad do rukou předsedovi obecní správní komise ing. Albertu Vosátku a obecní kancelář byla ihned přemístěna z Melicharova domu do zasedací síně v Sokolovně I. (v letech 1910-1911 ji postavil samotný A. Vosátko)¹⁵⁰. Tajemníkem správní komise se stal

¹⁴⁸ MÚ VH, Pamětní kniha, s. 122-124.

¹⁴⁹ *Tamtéž*, s. 170-173. Starosta František Šmíd musel již v roce 1937 vlivem špatného zdravotního stavu (arteroskleróza mozkových cév) opakovaně přerušit funkci starosty. V úřadu však vydržel až do listopadu 1938, kdy se jeho stav výrazně zhoršil a tak 15. listopadu z důvodu potřeby absolutního tělesného i duševního klidu rezignoval. Srov. fond AO VH, František Šmíd (lékařský posudek) 1938, inv. č. 56 (60/1). Rovněž *Tamtéž*, František Šmíd (dopis obecní radě na rozloučenou) 1938, inv. č. 56 (61/1).

¹⁵⁰ MÚ VH, Pamětní kniha, s. 25-26.

Bohumil Hýsek (truhlář), který však po krátké době činnosti vzdal a agendy se (opět) ujala slečna Anna Melicharová (tzv. slečna tajemnice)¹⁵¹. V roce 1921 se počet zaměstnanců obecní kanceláře zdvojnásobil přibytím nového pokladního Rudolfa Vojtíška (rovněž kancelista, tzv. obecní kancelář“). Od roku 1927 u obecního úřadu působila ještě jedna kancelářská výpomocná síla Zdeněk Liška¹⁵².

Roku 1922 obecní úřad změnil své sídlo, když si obec od Františka Petrčka pronajala domek č.p. 297. V přízemí se nacházela kancelář s čekárnou (kde úřadovali obecní policejní strážníci) a jedna místnost pro obecní knihovnu. V mansardě byl umístěn byt pro jednoho ze strážníků, jenž se staral o čistotu kanceláře a v zimě ji vytápěl¹⁵³. Díky záznamům v kronice si můžeme blížeji představit podobu kanceláře: „Kancelář opatřena jest elektrickým světlem, telefonem, psacím strojem, nedobytnou pokladnou, má dosti slušný nábytek, koberce a registraturu“. O stavu obecní registratury se kronikář vyjadřuje takto: „Obecní úřad vyniká spořádaností úředních listin, listin účetních a knih, a vyrovná se v tomto ohledu obecním úřadům i větších měst“¹⁵⁴.

Na obecním úřadě (před r. 1922 v jednacím síni sokolovny) se konaly schůze obecní rady či jednotlivých komisí, zasedání obecního zastupitelstva se odehrávalo po celá 20. i 30. léta buď v kreslírně měšťanské školy nebo v místnostech obecních škol I. či II.

K další změně v umístění obecního úřadu došlo v roce 1928, kdy se 12. srpna úřad přestěhoval do nově postaveného obecního Hasičského domu I. č.p. 480 (dnešní penzion pro důchodce)¹⁵⁵. V budově se nacházela obecní kancelář (2 místnosti), čekárna, obecní veřejná knihovna (1 místnost), 2 místnosti pro obecní policejní strážníky, byt pro domovníka (1 místnost) a nechybělo ani hasičské skladiště¹⁵⁶.

Mimo osazenstva kanceláře, u obecního úřadu také působili: 2 obecní strážníci (pro hoření a dolení část obce, od r. 1928 tři – vrchní policejní strážník, policejní strážník, 2. policejní strážník), 2 hrobaři (hřbitov I., II. – dozorcí hřbitovů), 3 cestáři, opatrovnice v mateřské školce, obecní poslůček, obecní (obvodní) doktor aj.

¹⁵¹ *Tamtéž*. Jak poznamenává místní letopisec: „...již se samosprávou obecní dobře jsouc obeznámena ... a obecní úřadování dobře vedla“.

¹⁵² Fond Landrát, záležitosti obcí – Velké Hamry, inv. č. 23, kart. 32.

¹⁵³ MÚ VH, Pamětní kniha, s. 32.

¹⁵⁴ *Tamtéž*, s. 46-47. Rovněž fond AO VH, inventáře obecního jmění (1925-1943), inv. č. 8-11 (8-11/8-11).

¹⁵⁵ MÚ VH, Pamětní kniha, s. 126.

¹⁵⁶ Fond AO VH, účetní závěrka 1931 a rozpočet 1935, inv. č. 82 (116/6) a inv. č. 86 (120/6).

Období 1938 – 1945

Výraznou změnu (nejen v obecní samosprávě) přinesl listopad 1938, kdy došlo k obsazení Hamrů a k následnému přičlenění k německé říši. Dosavadní obecní orgány byly rozpuštěny a na obec se začal vztahovat německé obecní zřízení (DGO). Snahou okupační moci bylo především to, aby se správa přenesla do německých rukou. To však naráželo na podstatný fakt a tím byl výlučně český charakter obce a nedostatek místních Němců. Nebylo možné ze zdejšího obyvatelstva vybrat starostu a i do funkcí přidělců a radních se vhodné osoby těžko nacházely.

Od 24. listopadu 1938 v čele obce stanul německý starosta Walter Albrecht (tzv. Bürgermeister), který tutéž funkci vykonával i v sousedním Šumberku nad Desnou¹⁵⁷. V úřadu setrval do dubna 1939, v květnu téhož roku na jeho místo nastoupil tanvaldský živnostník Adalbert Adolf¹⁵⁸. Z počátku měli v ostatních obecních orgánech převahu Češi. Ještě v dubnu 1940 zastávali funkci přidělců (Beigeordnete) 2 Češi (Albert Vosátka a Jan Korba) a 1 Němec (Josef Grundmann), v obecní radě (obecní radové, Gemeinderäte) pak působilo dokonce 7 Čechů (Otto Jílek, František Laurin, Petr Kouble, Stanislav Hlubuček, Josef Nosek, Stanislav Pavlata, František Piroch) a 1 Němcem (Franz Zitzmann)¹⁵⁹. Takovéto složení však bylo pouze východiskem z nouze, vynucené nedostatkem vhodných osob německé národnosti. Čeští představitelé byli považováni za nespolehlivý element, který bylo záhodno ze správy obce vystrnadit. Obecní orgány moc dobře nefungovaly, namísto činnosti se spíše projevovala nečinnost, stagnace a rozpad. V červnu 1940 už působili pouze 2 přidělců (Josef Grundmann a Jan Korba), z obecní rady zbyli dokonce jen 4 členové (Otto Jílek, František Laurin, Josef Nosek, Franz Zitzmann)¹⁶⁰. Nastolený trend se nejspíše až do roku 1942 nepodařilo okupační moci změnit¹⁶¹.

Dne 1. října 1942 byly Velké Hamry, Plavy, Haratice a Svárov (místní část Šumberku nad Desnou) spojeny do jedné velké obce a tato územní reorganizace si vyžádala i reorganizaci obecních orgánů. V únoru 1943 došlo k jmenování nové obecní rady: Franz Zitzmann (z Velkých Hamrů), Alfred Jumar (Plavy), Rudolf Exner (Svárov), Josef Gogg (přistěhovalec

¹⁵⁷ Srov. kap. Obecní samospráva v Šumberku, s. 16.

¹⁵⁸ Walter Albrecht se rovněž vzdal starostování v Šumberku a odstěhoval se do Liberce. V Šumberku byl na místo starosty jmenován Hugo Scholze. Viz *Tamtéž*.

¹⁵⁹ Fond Landrát, záležitosti obcí – Velké Hamry, inv. č. 23, kart. 32, 8.4. 1940.

¹⁶⁰ Fond AO VH, rozpočet 1940, inv. č. 91 (126/6), stav z 29.6. 1940.

¹⁶¹ V květnu 1941 Landrát v Jablonci n.N. popisuje vládnímu prezidentu v Ústí n.L. ztížené místní podmínky k výkonu správy: nejsou k dispozici vhodní činitelé, místa přidělců ani radních nejsou dosud vhodně obsazeny, schůze rady se nemohou konat, chybí spolupráce ze strany obyvatelstva. Německý obecní zákon (DGO) nemůže být uplatněn v plné míře. Viz fond Landrát, Velké Hamry, inv. č. 23, 15.5. 1941.

z Rumunska, Velké Hamry), Josef Scharf (Velké Hamry), Josef Blaschke (Velké Hamry). Všichni činitelé byli Němci, stejně tak jako opětovně potvrzený starosta Adalbert Adolf (Velké Hamry) a 2 jmenovaní přidělení: I. Anton Grohmann (do této doby starosta Plavů i Haratic), II. Johann Gernet (Svárov)¹⁶².

Potíže, které panovaly s personálním obsazením obecních orgánů, se také vyskytly u složení zaměstnanců obecního úřadu. Potřebné dvoujazyčné vedení správy si totiž žádalo zaměstnance znalých jak němčiny, tak i češtiny a vhodných (především) německých zaměstnanců byl nedostatek. V listopadu 1938 o kancelářskou úřední agendu pečovalo, vedle placeného starosty Waltra Albrechta, 7 osob: jeho zástupce Wilhelm Endler (od 28.11.38), 3 původní zaměstnanci Anna Melicharová (sekretářka a účetní), Rudolf Vojtíšek (důchodní) a Zdeněk Liška (pomocná síla) a 3 nově přijatí úředníci (mezi nimi i Kurt Wawra a Josef Jäckel)¹⁶³. V březnu 1939 byl obecní úřad přesunut z dosavadního Hasičského domu I (č.p. 470) do Masarykova domu sociálně zdravotní péče č.p. 490 (v této době již „Sozialhaus“), kde pro „Bürgermeisteramt“ bylo vyhrazeno 6 místností¹⁶⁴. Došlo i k posílení personálu na 10 osob. Na úřadu pracovali 2 úředníci – Anna Melicharová (účetnictví), Rudolf Vojtíšek (pokladní, záležitosti trestních lístků), dále 6 obecních zaměstnanců – W. Endler (matriční úřad – Standesamt)¹⁶⁵, Kurt Wawra (dohled ve všech oblastech správy, záležitosti místních stanov, rozpočet, zástupce matričního úředníka, policejní, stavební záležitosti, záležitosti optování, výslechy, korespondence atd.). Další jednotliví zaměstnanci měli na starosti doslova nesourodou směsici nejrůznějších oblastí správy: Josef Jäckel (sociální péče, důchody, občanské daně-Bürgersteuer, sčítání lidu, stavební záležitosti, výživa, záležitosti optování, překlady atd.), čtvrtý zaměstnanec (písařské věci, překlady, optování, zásobování, stavební věci atd.), pátý zaměstnanec (služebník, záležitosti přihlašování, odhlašování, přehlašování osob, záležitosti trhu, různé kancelářské záležitosti), šestý zaměstnanec (přihlašování, kontrola cizinců apod.). Jako pomocné kancelářské síly navíc působily 2 osoby (mezi nimi i Zdeněk Liška)¹⁶⁶.

Do roku 1941 došlo k mírné redukci počtu zaměstnanců a k přeskupení jednotlivých postů. Čeští zaměstnanci, kteří optovali pro ČSR (měli tak čl. státní příslušnost), byli pro výkon obecní správy nežádoucí a postupně museli svá místa opustit (např. Anna Melicharová,

¹⁶² *Tamtéž*, 20.2. 1943.

¹⁶³ Dalšími placenými zaměstnanci byli 4 obecní policisté (z toho 2 nově přijatí) a opatrovnice v mateřské školce. *Tamtéž*, 1939.

¹⁶⁴ Fond AO VH, podací protokol 1938-1939, r. 1939, inv. č. 51 (54/54), č.j. 233.

¹⁶⁵ Od dubna 1939 ve Velkých Hamrech působil matriční úřad pro obce Velké Hamry, Plavy, Haratice, Paseky n. Jizerou, Zlatá Olešnice, viz *Tamtéž*, podací protokol 1938-1939, r. 1939, č.j. 1045.

¹⁶⁶ Fond Landrát, Velké Hamry, inv. č. 23, kart. 32, 1.9. 1939.

Zdeněk Liška)¹⁶⁷. Úřední aparát se ustálil na 8 osobách. Mezi tři úředníky náležel obecní inspektor Josef Jäckel (všeobecná správa, vrchní dohled) a 2 obecní tajemníci Wilhelm Endler (matriční úřad), Rudolf Vojtíšek (pokladní). Dalšími pracovními silami u obecního úřadu byli 4 obecní zaměstnanci a 1 obecní poslíček¹⁶⁸.

Tento stav osmi osob však vydržel pouze do října 1942. V důsledku spojení s Plavy a Haraticemi počet zaměstnanců stoupl a ustálil se zhruba na jedenácti: placený I. přidělenec Anton Grohmann, obecní inspektor Josef Jäckel (Gemeinde-Inspektor), 2 obecní tajemníci Wilhelm Endler, Rudolf Vojtíšek (Gemeindesekretär) a 7 obecních zaměstnanců (Gemeindeangestellte). Každý měl na starosti přesně vymezenou správní oblast¹⁶⁹:

1942			
Hlavní správa, policie	(Hauptverwltg. Pol. Wesen)	I. přidělenec	A. Grohmann
Finanční správa	(Finanzverwaltung)	ob. inspektor	J. Jäckel
Matriční úřad	(Standesamt)	ob. tajemník	W. Endler
Pokladna	(Kasse)	ob. tajemník	R. Vojtíšek
Péče o kulturu a národnost	(Kultur- und Volkstumspf.)	ob. zaměstnanec	
Stavební záležitosti a osídlení	(Bau- und Siedlungswesen)	ob. zaměstnanec	
Sociální péče	(Fürsorgewesen)	2 ob. zaměstnanci	
Veřejná zařízení, podnikání	(Öffentl. Einrichtungen, Anstalt., Unternehmung.)	ob. zaměstnanec	
Zdravotnictví	(Gesundheitwesen)	ob. zaměstnanec	
Hlavní správa	(Hauptverwaltung)	ob. zaměstnanec	

Takovéto rozvržení sil se však záhy změnilo v pouhý plán na papíře, jenž se od skutečné situace podstatně odlišoval. Z důvodu války byla řada mužských zaměstnanců nucena nastoupit vojenskou službu a tyto „úřední ztráty“ se musely nahrazovat tzv. válečnými výpomocnými silami (Kriegsaushilfangeestellte). Například v srpnu roku 1943 sloužily u Wehrmachtu hned 4 osoby ze stálých zaměstnanců (např. i Josef Jäckel a Wilhelm Endler), jako výpomoc u obecního úřadu mělo sloužit 7 pomocných sil (z nich však 1 rovněž působila u Wehrmachtu)¹⁷⁰:

¹⁶⁷ Jediný, kdo z původních prvorepublikových zaměstnanců ve své funkci zůstal až do roku 1945 (i přestože optoval), byl Rudolf Vojtíšek (za něho se nepodařilo získat náhradu a tudíž byl nepostradatelný).

¹⁶⁸ Fond Landrát, Velké Hamry, inv. č. 23, kart. 32, 1941.

¹⁶⁹ *Tamtéž*, 1.10. 1942.

¹⁷⁰ *Tamtéž*, 19.8. 1943. Rovněž SOKA JBC, fond AO VH, rozpočet 1943, inv. č. 94 (129/6).

1943			
	I. přidělenec	Anton Grohmann	
Všeobecná správa	ob. inspektor	Jos. Jäckel	od 1.1.1943 Wehrmacht
Správa pokladny	ob. tajemník	R. Vojtíšek	
Matriční úřad	ob. tajemník	W. Endler	od 24.3. 1943 Wehrmacht
Správce hlavní účetní knihy	ob. zaměstnanec		
Všeobecná správa	ob. zaměstnanec	Pomocná síla	Wehrmacht
Všeobecná správa	ob. zaměstnanec		Wehrmacht
Přihlašovací úřad atd.	ob. zaměstnanec	Pomocná síla	
Daňové účetnictví	ob. zaměstnanec	Pomocná síla	
Hospodářský úřad	ob. zaměstnanec		
Matriční úřad atd.	ob. zaměstnanec	Pomocná síla	
Úřad pro výživu	ob. zaměstnanec		
Dohled na obecní statek	ob. zaměstnanec	Pomocná síla	
Kancelářská síla	ob. zaměstnanec		Wehrmacht
Všeobecná správa	ob. zaměstnanec		
Kartenstelle	3 ženy	Pomocné síly	
Kancelářská síla	zaměstnanec		
Kancelářská síla	zaměstnanec		

1944 ¹⁷¹			
	I. přidělenec	Anton Grohmann	
Všeobecná správa	ob. inspektor	Jos. Jäckel	od 1.1. 1943 W
Správa pokladny	ob. tajemník	R. Vojtíšek	
Matriční úřad	ob. tajemník	W. Endler	od 24.3. 1943 W
Správce hlavní účetní knihy	ob. zaměstnanec		
Finanční, všeobecná správa	ob. zaměstnanec		W
Všeobecná správa	ob. zaměstnanec		W
Hospodářské oddělení	ob. zaměstnanec		
Ohlašování osob, výkup	ob. zaměstnanec		
Všeobecná správa, daňové účetnictví	ob. zaměstnanec		
Hospodářské oddělení	ob. zaměstnanec		má být propuštěn
Sociální péče, matriční úřad	ob. zaměstnanec		
Úřad pro výživu	ob. zaměstnanec		
Dohled na obecní statek	ob. zaměstnanec		zemřel
Kancelářská síla	ob. zaměstnanec		W
Kartenstelle	3 ženy		
Všeobecná správa	ob. zaměstnanec		
Hospodářské oddělení, kancelářská síla	ob. zaměstnanec		

Na závěr jen uvedme jednu zajímavou skutečnost. Po osvobození v květnu 1945 a převzetí správy obce národním výborem byl ve službě ponechán i pokladní Rudolf Vojtíšek, jenž byl pro další úspěšný chod obce nepostradatelný¹⁷².

¹⁷¹ SOKA JBC, AO VH, rozpočet 1944, inv. č. 95, kart. 6 (130/6).

¹⁷² MÚ VH, Pamětní kniha, L. Drvotová, s. 9.

Obecní pamětní knihy a činnost kronikářská

První nařízení, týkající se zavedení obecních pamětních knih (kronik) bylo vydáno již v roce 1835¹⁷³. Odezvu však našlo především jen u větších měst a v církevním prostředí. Zákonem byla povinnost zřízení a vedení obecních kronik nařízena až v roce 1920¹⁷⁴. Na jeho základě byla zřizována obligatorní letopisecká komise, jež vykonávala dohled nad činností obecního kronikáře (komisi i kronikáře volilo obecní zastupitelstvo).

Pamětní knihy patří k nejvzácnějším dochovaným písemnostem nejen ve fondech obecní samosprávy. Podávají dobrý přehled o historii a vývoji dané lokality a často doplňují (či v některých případech nahrazují) samotné úřední písemnosti. Kroniky přináší mnoho znamenitých informací. Práce s nimi však musí být opatrná a pokud to jen trochu lze, měly by být kriticky porovnávány i s jinými zdroji. Jedná se totiž o velmi subjektivní pramen a míra jejich hodnověrnosti velmi souvisí nejen s osobou samotného kronikáře (vzdělání, národnost, náboženská či politická orientace, přístup k informacím apod.), ale i s dobou jejich vzniku (bezprostředně či s odstupem od popisovaných událostí).

Šumburk nad Desnou

Ve fondu AM Šumburk nad Desnou se zachovaly 2 pamětní knihy. Jedna z nich (starší) vznikla činností zdejšího dlouholetého obecního tajemníka Antona Kaspra¹⁷⁵. Jedná se o objemnou knihu, zápisy jsou psány na psacím stroji (listy byly svázány až dodatečně!), na přední stránce nechybí podpis autora s jeho fotografií. Po obsahové stránce se kniha dělí do dvou samostatných oddílů (každý má své vlastní stránkování). První oddíl obsahuje všeobecný úvod složený z kapitol o místopisu, místních dějinách, průmyslu, školství, dopravě apod. Poté následuje druhý oddíl (chronologický přehled důležitých událostí dle jednotlivých roků), zahrnující dvě části: období 1885 – 1918 a 1918 – 1937.

Kasprova kronika přináší řadu zajímavých a cenných informací. A. Kasper díky své funkci obecního tajemníka se pohyboval v blízkosti samotného vedení obce, účastnil se či přímo podílel na veřejném dění, měl přístup k nejrůznějším dokumentům. Byl Němec (dílo je psáno

¹⁷³ Guberniální nařízení č.5952 ze dne 31.8. 1835, srov. Zdeněk MARTÍNEK: *Archiv obce*, in: Metodický návod na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce, Archivní správa v Praze 2000 (Příloha č.2), pozn. 116.

¹⁷⁴ Zákon č. 80/1920 Sb. z. a n. a 2 prováděcí vládní nařízení: z 9.6. 1921, č.211/1921 Sb. z. a n., ze 17.11. 1932 č. 169/1932 Sb. z. a n. Srov. Tamtéž, pozn. 117.

¹⁷⁵ A. Kasper působil ve službách obce od r. 1894 až do r. 1927 (resp. 1938), srov. kapitolu Obecní samospráva v Šumberku n. D., s. 11.

v němčině), pamětník starých „dobrých“ časů (před vznikem ČSR), svědek a přímý účastník největšího rozmachu obce (konec 19. počátek 20. století).

Chronologické zápisy sice počínají rokem 1885, přesto je zřejmé, že kronika byla. To vše se samozřejmě odráží v jeho díle sestavena mnohem později. Sám autor uvádí, že pamětní kniha („Gedenkbuch der Stadtgemeinde Schumburg an der Desse“) byla založena „městským sekretářem“ (!) Antonem G. Kasprem 1. listopadu 1898¹⁷⁶. V té době však nebyl Šumburk ještě ani městysem, natož městem. Tuto nesrovnalost by mohl osvětlit český překlad Kasprovy kroniky, jenž v roce 1958 provedl J. Bystřinec¹⁷⁷. Problém je však v tom, že podkladem pro tento překlad v žádném případě nemohla sloužit kronika uložená v SOkA v Jablonci n. N., ale nějaká jiná verze (při použití psacího stroje by to tak nemožné nebylo). Přeložený text sice odpovídá prvnímu místopisně historickému oddílu, nesrovnalosti však vyplývají z překladatelovy předmluvy. Zde J. Bystřinec odkazuje na pasáže Kasprovy kroniky, které se v dochovaném díle vůbec nevyskytují (např. údaj o tom, že A. Kasper po celou dobu svého působení u obce sbíral historický materiál, činil si záznamy, které pak na odpočinku zpracoval). Dále se překladatel vyjadřuje k formě a podobě kroniky: dílo není ukončené, ani systematicky ucelené, jen sbírka volných listů pořadově neočíslovaných, kapitoly nejsou vždy uzavřeny, dílo nemá nadpisu ani podpisu (!), cenným doplňkem jsou četné fotografie a připojené originality, kronika zachycuje dějiny zhruba od počátku třicetileté války až do roku 1918 a místy i různé události až do konce roku 1938¹⁷⁸. Existenci této jiné verze také dokazují zápisy v tanvaldské pamětní knize, ve které při popisu událostí z roku 1938 je přímo citováno toto „záhadné“ Kasprovo dílo¹⁷⁹.

Další ne zcela jasnou záležitostí je otázka samotného charakteru dochované kroniky, totiž zda-li se jedná o pamětní knihu obecní či o soukromé autorovo dílo. Vše směřuje k tomu, že již od začátku Kasper sepisoval pamětní knihu jen z vlastní záliby a kronika byla pouze jeho vlastním majetkem. V uvedené tanvaldské pamětní knize je zmíněno, že pan Kasper si vedl „svou soukromou německou kroniku v pokračování té, kterou vedl za Rakouska na obecním úřadě v Šumburku nad Desnou“¹⁸⁰. To by znamenalo, že musela existovat obecní pamětní kniha dovedená do roku 1918 (kronika uložená ve fondu AM Šumburk však

¹⁷⁶ Fond AM Š, Kasper, inv. č. 2 (1/1), úvodní stránka.

¹⁷⁷ Tento překlad je součástí fondu AM Š.

¹⁷⁸ Fond AM Š, Překlad Kasprovy kroniky, Poznámky. Žádné z těchto kritérií kronika uložená v SOkA JBC nespĺňuje.

¹⁷⁹ Fond Městský národní výbor Tanvald (dále MěNV T), nezpracováno – Pamětní kniha, s. 228. Období roku 1938 bylo sepsáno až po druhé světové válce R. Blahoutem, viz níže. Existence a bližší podrobnosti o této jiné verzi Kasprovy kroniky zatím zůstávají nevyjasněny (poněť o ní nemají ani pracovníci SOkA v Jablonci nad Nisou, kteří vedou evidenci všech kronik umístěných mimo archiv).

¹⁸⁰ *Tamtéž*, s. 228.

pokračuje i po roce 1918!). Z jiných zdrojů je dokonce patrné i to, že ani ona případná kronika končící rokem 1918 nemohla být psána ve službách obce, nýbrž opět jen z vlastní iniciativy. V listopadu 1937 byla ve schůzi městské rady probírána otázka pamětní knihy: „V záležitosti pamětní knihy jednáno bylo s panem Kasprem o svolení k výpisům z jeho pamětní knihy. Jmenovaný žádá za poskytnutí těchto výpisů Kč 3.000“¹⁸¹. Tato částka se však radním zdála příliš vysoká a tak proběhlo ještě jedno jednání se snahou přimět pana Kaspra ke snížení požadované sumy. Výsledek byl sice neúspěšný (stále trval na původní ceně 3.000 Kč), přesto bylo nakonec usneseno požadovanou částku zaplatit ve splátkách podle odvedených opisů. Z Kasprových kroniky měly být vypsány a přeloženy záznamy od roku 1885 do 1918 (!)¹⁸².

Vraťme se však zpět na počátek 20. let 20. století, kdy byla zákonem stanovena závazná povinnost vedení obecních pamětních knih. Nejspíše až na základě tohoto zákona byl prvním (!) obecním kronikářem jmenován řídící učitel v Českém Šumberku J. Jiroš. Ke kronikářské práci se však vůbec nedostal a již roku 1925 se po svém penzionování odstěhoval do Turnova (zde roku 1935 zemřel)¹⁸³. Jeho nástupcem se až v roce 1936 (!) stal opět řídící učitel z Českého Šumberku František Sochor¹⁸⁴. František Sochor však tuto funkci zastával pouhý rok, než byl přemístěn do Semil (od 1. září 1937)¹⁸⁵. Zanechal však po sobě obdivuhodné dílo (druhá z kroniky uložených ve fondu AM Šumberk n. D.). Se zápisy začal v lednu 1937 a hned v úvodu knihy si vytýčil své letopisecké cíle: „*Na začátku pamětní knihy podán bude popis města Šumberku n/Des. Ve druhé stati bude krátký historický nástin města Šumberku, ve třetí vznik a vliv světové války a zřízení československé republiky*“¹⁸⁶. První bod byl splněn beze zbytku. Autor zde podal velmi podrobný popis města dle stavu z let 1936, 1937 (zeměpisné, přírodní podmínky, místopis, přehled majitelů všech domů, příslušnost k úřadům, památné stromy, umělecké památky, spolky, doprava, zaměstnání obyvatel, průmysl, školství, obecní volby 1936, obecní rozpočet na rok 1937 atd.). Poté následují „*Dějiny Šumberku a okolí*“, které však záhy přerůstají v dějiny velmi širokého okolí (téměř celých severních

¹⁸¹ Fond AM Š, Zápisy ze schůzí rady (dále Rada) 1937-1938, inv. č. 22 (27/27), zápis z 9.11. 1937.

¹⁸² Tamtéž, 30.11. 1937. To dokazuje, že si Kasper vedl kroniku z vlastního zájmu.

¹⁸³ Fond AM Š, Pamětní kniha Fr. Sochora (dále Sochorova kronika), inv. č. 3 (2/2), s.1. Řídící učitel J. Jiroš byl české národnosti. To, že za kronikáře byl vybrán Čech ukazuje na národnostní vývoj obyvatel i národnostní změnu ve vedení obce zejména po roce 1918. Je však možné, že měly být vedeny 2 souběžné kroniky, česká i německá (srov. níže kap. Tanvald). Případná existence německé pamětní knihy však z pramenů není patrná.

¹⁸⁴ Fr. Sochor se narodil r. 1885 v Horské Kamenici u Železného Brodu. Jako řídící učitel na státní obecné škole v Českém Šumberku působil od r. 1928. To už však měl za sebou bohatou učitelskou kariéru, při které působil na mnoha místech. Uveďme jen výběrem: Častalovice u Rychnova n. Kněžnou, Kyjov na Moravě, česká škola Komenského ve Vídni, Velké Hamry, Vlastiboř, Jirkov, Bohdalovice atd. Srov. fond AM Š, Sochorova kronika, inv. č. 3 (2/2), s.5. Spolu s Fr. Sochozem byla rovněž ustanovena 4 členná letopisecká komise, viz *Tamtéž*, Zastupitelstvo 1936-1938, inv. č. 26 (9/9), zápis z 19.11. 1936.

¹⁸⁵ Od 1.9. 1937, srov. fond AM Š, Sochorova kronika, inv. č. 3 (2/2), s. 5.

¹⁸⁶ *Tamtéž*, s.9.

Čech) od dob prvního osídlení (přibližně od 12. století). František Sochor zde shrnul mnoho faktografického materiálu, ve své práci často cituje i řadu archivních materiálů, ze kterých přímo vycházel. Menším nedostatkem je jeho silný národnostně vyhraněný pohled (český). Jeho „krátký historický nástin města“ končí přibližně rokem 1870 a tímto také končí jeho celé dílo (ke třetí zamýšlené části se již, zajisté z důvodu svého přeložení do Semil, nedostal)¹⁸⁷.

V listopadu 1937 město řešilo dvě otázky: nové obsazení uvolněného místa kronikáře a získání dobrovolníka, který by přeložil a zapsal část Kasprovy kroniky od roku 1885 do roku 1918. Nakonec byly obě otázky spojeny v jednu a pro obě činnosti byl využit správce městských lázní Jaroslav Kosina (u obecního úřadu působil od roku 1921, rovněž vykonával příležitostné kancelářské práce)¹⁸⁸. Zda-li se J. Kosina těchto úkolů zhostil není zřejmé. Pravděpodobnější je však, že snahy o kronikářskou činnost byly utlumeny nastalými poměry roku 1938.

V následném období 1938 – 1945 se kronikářské zápisy neprováděly (s výjimkou již zmíněné „záhadné“ kroniky A. Kaspra, která by měla končit rokem 1938). Události z této doby jsou retrospektivně zachyceny v pamětní knize města Tanvaldu (viz níže).

Tanvald

V Tanvaldu byla první pamětní kniha zavedena již v roce 1888. Dne 6. srpna obecní zastupitelstvo na svém zasedání jednohlasně rozhodlo, aby při příležitosti blížícího se završení 40. roku vlády císaře Františka Josefa I. byla věnována částka 500 zlatých (rakouské měny) ke zřízení obecního chudobince a také aby bylo přikročeno k založení obecní pamětní knihy. Návrh na opatření kroniky vznesl člen zastupitelstva ředitel měšťanské školy Ferdinand Thomas, který se rovněž kronikářské práce ochotně ujal¹⁸⁹. Stal se tak prvním tanvaldským kronikářem. Asi není náhodné, že založení a vedení kroniky spadá právě do doby největšího rozkvětu Tanvaldu, který je úzce spjat s osobou starosty Jindřicha Stieglitze (během krátkého období se z dosud nevýznamné vsi stalo město). Pro vedení

¹⁸⁷ V listopadu 1937 předal Fr. Sochor obecní pamětní knihu městskému úřadu. Za vykonanou práci dostal od města vedle díky i odměnu 1.800 Kč. Srov. fond AM Š, Rada 1937-1938, inv. č. 22 (28/28), zápis z 9.11. 1937.

¹⁸⁸ Jaroslav Kosina právě v této době žádal o navrácení odměny 3.000 Kč ročně za odváděné písařské práce (tato odměna mu byla v lednu 1935 škrtnuta). V městské radě bylo s opětovným přiznáním odměny svoleno pouze pod podmínkou, že se dotyčný bezplatně ujme funkce obecního kronikáře, viz *Tamtéž*, Zápisy ze schůzí rasy (dále Rada) 1937-1938, inv. č. 22 (29/29) zápis z 1.2. 1938. Zastupitelstvo však odsouhlasilo pouze jednorázovou odměnu 3.000 Kč za provedení překladu Kasprovy kroniky 1885-1918, srov. *Tamtéž*, Zastupitelstvo 1936-1938, inv. č. 26 (9/9), únor 1938.

¹⁸⁹ Fond AM T, Pamětní kniha (1888-1907), inv. č. 3 (3/1), úvod.

pamětní knihy (německy Gedenkbuch) byla opatřena reprezentativní kniha, vydaná přímo pro toto slavné císařovo jubileum (na prvním listu je vyobrazení samotného mocnáře)¹⁹⁰. Ferdinand Thomas se úkolu zhostil svědomitě. Ve svém německy psaném díle nejprve podává všeobecný přehled o minulosti Tanvaldu (vznik Tanvaldu, popis místních dějin a vývoje obce) a poté retrospektivně shrnuje písemné údaje, zmínky a události v chronologické řadě od roku 1647 do roku 1888. Rokem 1889 pak začínají klasické bezprostřední zápisy dle jednotlivých let (1889 – 1907), počátek každého roku je označen příslušným letopočtem. V zápisech jsou zachyceny nejen významné události místního rozměru, ale i široké spektrum veřejného života, zmínky o počasí apod. V pozdějších letech jsou zápisy doplňovány ilustračním materiálem – dobovými novinovými výstřížky. Z jakých zdrojů kronikář čerpal, však z práce není zřejmé.

Rokem 1907 F. Thomas svoji kronikářskou činnost ukončil a další zápisy do obecní pamětní knihy nebyly prováděny¹⁹¹. Tak tomu bylo nejspíše až do konce Rakouska-Uherska.

Změna nastala v nových poměrech ČSR. V důsledku zákona o vedení obecních kronik (viz předtím) došlo v Tanvaldu k oživení kronikářské práce. Dne 24. března 1923 proběhla volba místní letopisecké komise (tzv. místní výbor pamětní knihy). Z české strany byli do komise zvoleni 2 členové, za německou stranu čtyři. Měly se vést 2 paralelní obecní kroniky – česká a německá. Kronikářem pro vedení české kroniky byl zvolen ředitel poštovního úřadu Ladislav Ullmann (tzv. správce pamětní knihy), jako správce německé pamětní knihy byl určen tehdejší předseda osvětové komise¹⁹².

Původní slibné záměry však k naplnění nedošly. K samotným zápisům bylo přikročeno pouze u německé kroniky, která ale byla vedena pouhé 4 roky. V roce 1927 tato práce zcela zamrzla (ještě v roce 1926 se zastupitelstvo zaobíralo návrhem místní letopisecké komise zakoupit druhou pamětní knihu)¹⁹³. Ladislav Ullmann se k založení a k zápisům české kroniky ani nedostal a již v listopadu 1923 ho ve vedení pamětní knihy vystřídal správce

¹⁹⁰ Tzv. Pamětní kniha vydaná k oslavě 40. jubilea vlády Františka Josefa I. (Gedenkbuch herausgegeben zur Feier des vierzigjährigen Regierungsjubiläums seiner k.k. apostolischen Majestät des Kaiser und Königs Franz Josef I. am 2. December 1888).

¹⁹¹ „V sepisování obecních pamětí nastala značná mezera a zápisy do obecní pamětní knihy nebyly prováděny. Další záznamy jsou kusé, neúplné a omezené jen na zápisy o schůzích městského zastupitelství“. Srov. fond MěNV T, nezpracováno – Pamětní kniha, s.109.

¹⁹² Fond AM T, Zastupitelstvo 1920-1925, inv. č. 18 (11/9), zápis z 24.3. 1923. Rovněž fond MěNV T, nezpracováno – Pamětní kniha, s.143. Jméno správce německé kroniky se zatím nepodařilo zjistit. Další volba do „výboru pro místní dějiny“ (tzv. dějinyvýbor či letopisecká komise) se uskutečnila na zasedání zastupitelstva dne 28. června 1928, srov. fond AM T, Zastupitelstvo 1925-1932, inv. č. 19 (12/10), zápis z 28.6. 1928.

¹⁹³ Fond AM T, Zastupitelstvo 1925-1932, inv. č. 19 (12/10), zápis z 13.3. 1926 a Zastupitelstvo 1933-1938, inv. č. 20 (13/11), zápis z 23.3. 1937. Tato kronika je však nezvěstná a o její existenci informují pouze zmínky v zápisech ze zastupitelstva.

berního úřadu Hanuš Kubeš¹⁹⁴. Jeho činnost však k úspěchu nevedla a předtím než byl služebně přemístěn do Kadaně, stihl vytvořit pouze koncept. Ten odevzdal městskému úřadu¹⁹⁵. V následném období pak panoval stav kronikářské nečinnosti, který trval až do druhé poloviny 30. let 20. století! Na neutěšený stav začal poukazovat okresní úřad, opětovně naléhal na řádné vedení obecní pamětní knihy a nakonec vyzval městský úřad k provedení nové volby kronikářů¹⁹⁶. Následující události výstižně charakterizují příčinu dosavadního neúspěchu. Na zasedání zastupitelstva dne 23. března 1937 přednesl předsedající Arnošt Doubek (starosta města) onu výzvu okresního úřadu a přítomným oznámil výsledek svého předchozího pokusu o jmenování kronikáře z českého osvětového sboru: bez výsledku. Radní Emil Fischer navrhl pro vedení německé kroniky odborného učitele Josefa Fischera z Tanvaldu č.p. 61, náhradník Josef Liška navrhl pro vedení kroniky české samotného starostu Arnošta Doubka! Oba návrhy byly jednohlasně přijaty a starostovi nezbylo nic jiného, než se práce ujmout¹⁹⁷. Zdárný výsledek byl pouze zdánlivý. Už na příští schůzi zastupitelstva dne 20. května se vše opakovalo nanovo. Předsedající Arnošt Doubek všem oznámil jednu zásadní věc: podle zákonných předpisů neslučitelnost (nepřípustnost) vedení kroniky s funkcí starosty. Navíc odborný učitel Josef Fischer odmítl „poctu“ vést kroniku německou a opět vše začalo od začátku: sehnat a zvolit jiné dva kronikáře. Nakonec byly jednohlasně přijaty návrhy: pro vedení německé pamětní knihy zvolit učitele Waltra Staffena z Horního Tanvaldu č.p. 96, pro českou kroniku byla vybrána paní Anna Savická ze Žďáru č.p. 151 (do roku 1936 kancelářská oficiantka u městského úřadu)¹⁹⁸. Je zřejmé, že v Tanvaldu nebyla funkce kronikáře poctou, nýbrž nechtěným přítěžkem. Oba vybraní s kronikářskou prací nezačali. Na řadu přišel motivační prostředek. V květnu 1938 byla zastupitelstvem odsouhlasena odměna pro obecní kronikáře (dle usnesení městské rady): každému obnos 2.500 Kč pod podmínkou, že chybějící zápisy doplní až do konce roku 1937 (jak již bylo uvedeno, německá kronika nebyla vedena již 10 let, česká ještě nebyla založena vůbec)¹⁹⁹. Události pak rychle nabraly na obrátkách. Dne 17. června 1938 na ustavující schůzi nového městského zastupitelstva (po květnových

¹⁹⁴ Rovněž *Tamtéž*, Zastupitelstvo 1920-1925, inv. č. 18 (11/9), 14.11. 1923.

¹⁹⁵ Práci zastavilo jeho přemístění do Kadaně, srov. fond MěNV T, nezpracováno – Pamětní kniha, předmluva. Rovněž *Tamtéž*, fond AM T, Zastupitelstvo 1920-1925, inv. č. 18 (11/9), 14.11. 1923.

¹⁹⁶ Fond AM T, Zastupitelstvo 1933-1938, inv. č. 20 (13/11), zápis z 23.3. 1937. Rovněž fond MěNV T, nezpracováno . Pamětní kniha, úvod.

¹⁹⁷ Fond AM T, Zastupitelstvo 1933-1938, inv. č. 20 (13/11), zápis z 23.3. 1937.

¹⁹⁸ *Tamtéž*, zápis z 20.5. 1937.

¹⁹⁹ *Tamtéž*, zápis z 3.5. 1938.

obecních volbách) byla mimo jiných komisí zvolena i komise letopisecká (tzv. místopisná komise)²⁰⁰.

Nakonec to byl skutečně samotný starosta Arnošt Doubek (povoláním železniční zřízenec), kdo na sebe vzal zodpovědnost a jako první založil česky psanou kroniku Tanvaldu. Práci vzal pilně do svých rukou a zápisy skutečně dovedl až do konce roku 1937 (do 17.9.)!²⁰¹ Jako zdroj informací použil německou kroniku F. Thomase (do r. 1907), zápisy ze schůzí zastupitelstva a rady a „dále vhodné a věrohodné prameny různého původu“²⁰². Jistě také využil svých poznatků a zkušeností, které získal díky své funkci starosty města (1934-1938, předtím I. náměstek starosty) či působení v místní letopisecké komisi (již v roce 1923). Struktura kroniky („Obecné památné knihy města Tanvaldu“) je velmi podobná kronice Thomasově (některé pasáže jsou jejím doslovným českým překladem). Po úvodním slovu následuje kapitola zabývající se místopisem, dále přicházejí údaje o prvním osídlení, vzniku Tanvaldu a nakonec nastupuje chronologická řada zápisů od roku 1647 až do roku 1937. Další pokračování přerušily události roku 1938.

K navázání na zápisy (v téže knize) mohlo dojít až po druhé světové válce²⁰³. Již v roce 1945 a 1946 se letopisecká komise a místní osvětová rada snažily najít vhodnou (vzdělanou) osobu, nejlépe z řad školní inteligence. Poválečnou výměnou místního obyvatelstva se však do zdejšího pohraničí dostali učitelé, jejichž kořeny patřily jinam a kterým chyběl bližší vztah ke zdejšímu kraji a neměli potřebné vědomosti o zdejších poměrech. Nakonec byl za obecního kronikáře ustanoven Rudolf Blahout (zaměstnáním strojní zámečnick, rodák z Dolní Smržovky (1906), jenž většinu života prožil v Tanvaldu. Zdejší kraj neopustil ani za okupace, po druhé světové válce působil jako člen okresní správní komise (sociální referent)²⁰⁴. Rudolf Blahout přímo navázal na zápisy předchozího kronikáře, tj. začal rokem 1938. Zpětně zachytil období druhé světové války a bezprostředně pokračoval dále. Samotná kronika je dovedena až do roku 1963²⁰⁵.

²⁰⁰ Volební skupina 1. (SdP) zvolila 3 členy, volební skupina 4. (České demokratické strany v Tanvaldu) 2 členy. Předsedou komise se stal starosta A. Doubek, srov. *Tamtéž*, zápis z 17.6. 1938.

²⁰¹ A. Doubek si byl vědom svého nedostatečného školského vzdělání, proto předtím hledal povolanejší osobu. Nikde však nepochodil (viz předtím). Se zápisy nejspíše musel začít mnohem dříve než v červnu r. 1938.

²⁰² Fond MěNV T, nezpracováno – Pamětní kniha, s.2. Jeho slova potvrzuje i srovnání s uvedenými 2 konkrétními prameny.

²⁰³ V období 1938 – 1945 byl údajně ustanoven za kronikáře jakýsi Feix z Horního Tanvaldu. Skutečná kronika však vedena nebyla, pouze si činil vlastní zápisy, které se však v roce 1945 ztratily. Srov. fond MěNV T, nezpracováno – Pamětní kniha, s. 247.

²⁰⁴ *Tamtéž*, s.227.

²⁰⁵ R. Blahout se ve svých zápisech zajímá i o osudy Šumberku n.D. (a to i v době před sloučením r. 1942). Kronika je součástí fondu MěNV T. Pro r. 1938 používá jako zdroj informací onu záhadnou kroniku A. Kaspra ze Šumberku.

Velké Hamry

Ve Velkých Hamrech se s kronikářskou činností až do konce monarchie nesetkáme. Založení zdejší pamětní knihy bylo podníceno až vydáním zákona v roce 1920 a následným prováděcím vládním nařízením z roku 1921. Obecní představitelé se však tohoto úkolu zhostili řádně a svědomitě a Velké Hamry by tak v tomto ohledu mohly být vzorem pro řadu jiných obcí.

První hamerský obecní kronikář byl zvolen dne 26. července 1922 na základě usnesení obecního zastupitelstva. Stal se jím Adolf Dolenský (nar. 1861 v Bozkově u Semil), ředitel měšťanské školy ve Velkých Hamrech (do Hamrů nastoupil 31. ledna 1910, učitelskou způsobilost vykonal v odboru gramaticko-historickém). Na stejném zasedání zastupitelstva došlo rovněž k ustanovení místní letopisecké komise, ve složení: starosta Josef Vojtěch, obchodník z Hamrů Jindřich Kramář a obecní tajemnice slečna Anna Melicharová²⁰⁶. Adolf Dolenský s prací neotálel a již 1. srpna založil první obecní kroniku v dějinách Velkých Hamrů. Po úvodním slovu a opisu plného znění zákona z r. 1920, podává podrobný zeměpisný a přírodovědný popis obce. Následující zápisy jsou pak převážně vybranými kapitolami z dějin obce, popisující místní historický vývoj a události (spojení obou Hamrů, vývoj počtu obyvatel, obživa, průmysl, komunikace, úřady, školství, volby, významné budovy, stručná historie Velkých Hamrů, rok 1848, rok 1918 atd.). Svě zápisy kronikář ukončil 25. června 1925 (od 1. srpna byl dán do výslužby a odstěhoval se do Železného Brodu)²⁰⁷.

Krátce poté, dne 11. listopadu, obecní zastupitelstvo jmenovalo za nového kronikáře odborného učitele Jana Drbohlava (nar. r. 1892 v Kněžnicích, pol.okr. Semily), který působil na hamerské měšťance od srpna 1922 (matematicko-technické zaměření)²⁰⁸. Podoba jeho zápisů má odlišný charakter od předchozích. J. Drbohlav postupoval klasickým kronikářským způsobem a bezprostředně zachycoval nejrůznější události veřejného života v roce (každý nový rok je uveden nadepsaným letopočtem). Kroniku vedl až do roku 1936, kdy od 1. září nastoupil na učitelské místo v Lomnici nad Popelkou²⁰⁹.

Ani tato další ztráta kronikáře nezůstala dlouho bez nápravy, dne 10. listopadu došlo ke zvolení nového letopisce, opět odborného učitele místní měšťanské školy, Petra Nesvadby. Ten byl rodákem zdejšího podmuhovského kraje, narodil se roku 1889 v blízkých Plavech

²⁰⁶ Městský úřad ve Velkých Hamrech, Pamětní kniha Velkých Hamrů (dále Pamětní kniha VH), s.4.

²⁰⁷ Pamětní kniha VH, s. 78.

²⁰⁸ *Tamtéž*, s. 78.

²⁰⁹ *Tamtéž*, s. 204.

a měšťanku navštěvoval právě ve Velkých Hamrech (dříve Dolení Hamr). Po první světové válce, ve které bojoval v rakouské armádě na ruské i italské frontě (vojenskou službu vykonával od 27.7. 1914-19.11. 1918), nastoupil od ledna 1919 na zdejší měšťanku (zaměření gramaticko-historické)²¹⁰. Petr Nesvadba navazuje na předchozí způsob vedení knihy a po krátkém vylíčení vzpomínek z dětství, prožitým ve zdejších kraji, zapisuje do kroniky souběžně s tokem času. Jeho kronikářské působení však nemělo dlouhého trvání. Dramatické události roku 1938 a následná okupace ukončily veškerou další činnost. Poslední zápis, datovaný z 30. května 1938, je napsán velmi slabě a téměř nečitelně:

„Dopsáno 30. května 38. Jak bude, až se bude pokračovati a bude-li pokračováno! Kéž zvítězí lidskost, láska k bližnímu, jsme všichni lidé, máme právo na život svůj. Těm, kteří toto chtějí, nic nespravedlivého se nedělo, mají úplnou volnost života svého národního a hospodářského, kulturního i politického. Myslí, že pak povede se jim lépe? Budou třeba ještě vzpomínati. Aby jim pak nebylo hůře!“²¹¹.

K dalšímu pokračování kroniky mohlo dojít až po druhé světové válce²¹². Až 19. prosince 1956 se rada MNV ve Velkých Hamrech usnesla požádat svého člena Jaroslava Patrmana (roč. 1922) o doplnění záznamů v obecní kronice. Jaroslav Patrman tuto nabídku přijal a zavázal se „podle dokladů, které budou k dostání a podle svých pamětí“ doplnit „10 scházejících roků“²¹³. Nový kronikář přímo navazuje na předešlého, jeho zápisy začínají v polovině roku 1938, a retrospektivně popisuje jednotlivé roční události až do roku 1947, kde obecní kronika končí (svůj úkol zakončil v procinci 1961).

K pamětní knize Velkých Hamrů byly původně vedeny přílohy, které se však pravděpodobně za okupace ztratily. Pro lepší orientaci a hledání v knize je k dispozici přiložený index, jenž v únoru 2002 sestavila paní Libuše Drvotová. Ta rovněž ke straně 229 přiložila své vzpomínky na období 1938-1945 (9 stran strojopisu).

(Pamětní kniha Velkých Hamrů je uložena na Městském úřadu ve Velkých hamrech).

²¹⁰ *Tamtéž*, s.204.

²¹¹ *Tamtéž*, s.229.

²¹² Zda byla kronikářská činnost vedena i v podmínkách německé říše zůstává nerozřešeno. Jediným náznakem je zápis v podacím protokolu z 13.5. 1939 – založení obecní kroniky, viz fond AO VH, podací protokol 1938-1939, inv. č. 51 (54/54). O její případné existenci však není žádné povědomí.

²¹³ Pamětní kniha VH, s.229.

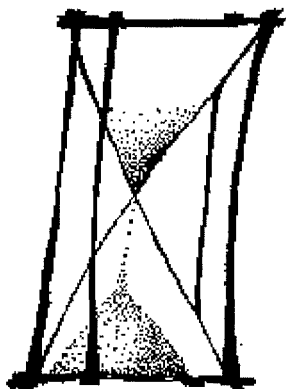
Archivní pomůcky – inventáře:

1) Archiv města Šumburk nad Desnou: IX + 6

2) Archiv města Tanvald: XI + 7

3) Archiv obce Velké Hamry: XIII + 16

Státní okresní archiv Jablonec nad Nisou

Archiv města Šumburk nad Desnou

1885 - 1942 (1950)

Inventář

Číslo listu NAD:	0000
Evidenční číslo pomůcky:	000
Zpracoval:	Jakub Feige

Jablonec nad Nisou, březen – květen 2006

Obsah:	strana
A) ÚVOD:	
I. Vývoj původce fondu	II–IV
II. Vývoj a dějiny fondu	IV-V
III. Archivní charakteristika	VI-VII
IV. Stručný rozbor obsahu fondu	VIII
V. Záznam o uspořádání fondu a sestavení archivní pomůcky	VIII
Literatura	IX
B) INVENTÁRNÍ SEZNAM:	
II. Úřední knihy	1-3
1. Knihy všeobecné správy obce	1-3
2. Knihy evidence ve věcech spolupůsobení ve státních záležitostech	3
III. Spisový materiál	3-4
III.1 Pomocné knihy	3
III.2 Spisy	3-4
1. Obec a její správa	3-4
<i>Evidence občanů, domovské právo</i>	4-5
<i>Volební záležitosti</i>	5
<i>Obecní funkcionáři a zaměstnanci</i>	5
<i>Pamětní knihy</i>	5
2. Správa obecního majetku	5
<i>Obecní pozemky</i>	5
3. Péče o bezpečnost a veřejný pořádek	5
4. Péče o veřejné ústavy a zařízení	5-6
<i>Školství</i>	5
<i>Církevní záležitosti</i>	6
5. Spolupůsobení ve státních záležitostech	6
<i>Zemědělství</i>	6
IV. Účetní materiál	6

I. Vývoj původce fondu

Šumburk nad Desnou (něm. Schumburg an der Desse) se nachází v podhůří Jizerských hor, zhruba 14 km východně od Jablonce nad Nisou. Původní město¹, rozkládající se na levém břehu řeky Desné a Kamenice, bylo tvořeno pěti místními částmi: Dolním Šumburkem (střed města – přes říčku Desnou sousedil s Tanvaldem), Horním Šumburkem (tzv. Německý Šumburk), Českým Šumburkem, Polenicemi, Svárovem a Mezivodím.

Ke vzniku obce došlo pravděpodobně na přelomu 16. a 17. století a první osadníci byli nejspíše českého původu (osídlení z českých oblastí od východu a jihu). Z opačné strany však především v průběhu 17. století postupovala kolonizace německá a Šumburk se stal místem vzájemného „střetu“. Ves Šumburk byla součástí panství Semily, o místní správu se staral rychtář (obec měla vlastní rychtu).

Rozvoj obce byl dlouhou dobu velmi pozvolný. Divoká údolí řek byla divoká a nepropustná. Jedinou možností obživy skýtalo zemědělství, které však vlivem zdejších klimatických podmínek stačilo sotva k přežití a sotva mohlo podnítit větší rozvoj osídlení. V polovině 17. století (Berní rula) byli v Šumburku usedlí pouze tři sedláci a 12 chalupníků. K mírnému zlepšení životních podmínek došlo až v 18. století, kdy se ve zdejší krajině začalo rozšiřovat pěstování lnu a s ním spojené domácí ruční předení a tkaní, jímž si zdejší lidé přilepšovali živobytí. Roku 1773 v Šumburku stálo 83 stavení, v roce 1788 dokonce 94 čísel popisných.

Největší a dosud nemyslitelný rozvoj však mohl nastat až ve století devatenáctém. V té době se pozornost obrátila na dosud málo přístupné říční toky a vodní síla začala být využívána pro výrobní činnost. Nejprve se rozšířila práce se sklem (brusírny) a od 30. let 19. století se na soutoku Kamenice a Desné usadil textilní průmysl.

V polovině 19. století došlo k převratným změnám. V roce 1848 bylo zrušeno poddanství, dosavadní správní jednotky – dominia – přestala existovat a od roku 1850 vstoupila v platnost obecní samospráva². Byla vytvořena tzv. místní obec Šumburk nad Desnou (rovněž obec katastrální – výměra 468 ha), o jejíž správu pečoval volený obecní výbor (po r. 1919 zastupitelstvo) a užší obecní orgán představenstvo (tvořeno starostou a radními, později rada).

Rozvíjející se hospodářský ruch podnítil větší příliv obyvatel, kterých v roce 1850 v Šumburku žilo 1243, roku 1890 již 3085. K růstu obce (a rovněž k prospěchu zdejšího průmyslu) přispělo vybudování nových komunikací: 1847 – 1850 státní silnice z Liberce

¹ V dnešní době je Šumburk součástí města Tanvaldu, viz níže.

² Na základě tzv. Stadionova prozatímního obecního zřízení z 20.3. 1849. Srov. Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan DOBEŠ: Dějiny správy v českých zemích, Praha 2005, s. 298.

do Trutnova (tzv. Krkonošská silnice), 1865 silnice Železný Brod – Tanvald, 1875 železniční dráha Tanvald – Železný Brod, 1894 železniční spojení s Jabloncem n. N., 1902 železnice do Polubného.

Tento rychlý vývoj Šumberku přispěl k jeho povýšení na městys (1906)³ a později dokonce na město (1925)⁴.

Změnu v dosavadní městské správě přinesl rok 1938. Dne 8. října téhož roku byl Šumberk obsazen německou armádou a přičleněn k německé říši. Obecní správa se začala řídit německým obecním zřízením, dosavadní volené obecní orgány byly nahrazeny jmenovanými a hlavní pozici zaujal starosta (tzv. Führerprinzip). Ostatní činitelé – tzv. přidělenci (Beigeordnete) a obecní radové (Gemeinderate) měli pouze poradní funkci bez výkonných a rozhodovacích pravomocí.

Činnost městského úřadu v Šumberku nad Desnou byla ukončena k 1. říjnu 1942, kdy bylo město sloučeno se sousedním Tanvaldem a nově vzniklý celek převzal název Tannwald (Isergebirge)⁵.

Územně správní příslušnost

Do roku 1850: panství Semily

1850 – 1855: okresní hejtmanství Liberec (politická správa), soudní okres Tanvald.

1855 – 1868: smíšený okresní úřad Smržovka se sídlem v Tanvaldu (politická, soudní správa).

1868 – 1928: okresní hejtmanství Jablonec nad Nisou (od r. 1918 okresní politická správa), soudní okres Tanvald (též berní úřad, od roku 1864 samosprávný okres – okresní zastupitelstvo).

1928 – 1938: samosprávný okres v rozsahu soudního okresu Tanvald byl zrušen, dosavadní okr. politická správa byla přejmenována na okresní úřad Jablonec nad Nisou.

1938 – 1945: Říšská župa Sudety (Reichsgau Sudetenland), správu župy zajišťoval říšský komisař pro sudetoněmecké území se sídlem v Liberci (v roce 1939 přeměna v říšské

³ Vyhlášení c.k. místodržitelství pro království České ze den 22.8. 1906, č. 198438. Srov. Zákoník království Českého, roč. 1906, Praha 1907, částka XXI, čís. 106.

⁴ Na základě výnosu min. vnitra ze dne 7.4. 1925 čís. 23.903/25-14. Srov. Jaroslav RÝDL: Paměť Tanvaldska, s. 239.

⁵ Výnos říšského místodržícího Říšské župy Sudety z 16.9. 1942. Srov. *Verordnungsblatt für den Reichsgau Sudetenland* č. 40/1942, s. 354. Od celku byla oddělena místní část Svárov, která připadla k nově vzniklému svazku Gross-Hammer (Isergebirge) – Velké Hamry, Plavy, Haratice.

místodržitelství⁶, vládní prezident v Ústí nad Labem, Landrát Jablonec nad Nisou (Landkreis Gablonz a./N.), Úřední soud Tanvald (Amtsgericht Tannvald).

Vývoj počtu obyvatel a domů, národnostní složení⁷

Šumberk nad Desnou										
	1843	1850	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1939
Počet domů	157		229	303	327	377	409	436	532	
Počet obyvatel	1213	1309	1947	2185	3035	3238	3632	3131	3562	2849

Šumberk nad Desnou - národnostní složení obyvatel							
	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1939
Češi	744	693	637	1371	1765	2145	1196
Němci	1425	2326	2568	2230	1320	1361	1640
ostatní	16	26	3	31	46	56	13

II. Vývoj a dějiny fondu

Fond obsahuje písemnosti obecního (městského) úřadu v Šumberku nad Desnou (Gemeindeamt, od r. 1919 Stadttamt Schumburg an der Desse), které vznikly z výkonu obecní samosprávy.

Způsob ukládání a původní podobu spisovny nelze přesně určit z důvodu nezachování se původního spisového plánu, registraturních pomocných knih a naprosté většiny spisového materiálu. Lze jen předpokládat jednoduché řazení a ukládání spisů podle čísel jednacích v daném roce. V období 1939-1942 (1945), kdy město náleželo do Říšské župy Sudety, platil pro vedení registratury a ukládání spisů u obecních a městských úřadů závazný spisový plán, tzv. Akten-Plan für die Gemeindeverwaltung des Sudetengauges⁸. Tento registraturní systém používal desetinné třídění a spisy byly členěny do deseti základních skupin a různého počtu

⁶ Tzv. Říšská župa Sudety byla vytvořena 25.3. 1939 (dle zákona o členění tzv. sudetoněmeckých území z 25.3. 1939). Srov. Jaroslav VRBATA: *Přehled vývoje veřejné správy v odtržených českých oblastech v letech 1938-1945*, in: Sborník archivních prací 2, roč. XII., Praha 1962, s.47.

⁷ Data jsou převzata ze statistických příruček uvedených v soupisu literatury. Údaje pro rok 1939 (sčítání lidu v květnu 1939) pochází z Gerhart STÜTZ – Karl ZENKER: *Gablonz an der Neisse. Stadt, Bezirk und Landkreis in Nordböhmen (Sudetenland)*, Schwäbisch Gmünd 1983, s. 87 a z František PADRTA: *Doplňovací volby do říšského sněmu v roce 1938 s přihlédnutím k situaci na Jablonecku*, in: *Fontes Nissae 2002/III*, s. 127-128.

⁸ Theodor PORTELE: *Akten-Plan für die Gemeindeverwaltungen des Sudetengauges*, Stuttgart 1939. Blíže k tomuto spisovému plánu: Marie Macková: *K úřadování a spisovným obcí a měst, které od 1. října 1938 náležely pod říšskoněmeckou správu*, in: *Archivní časopis 4/1999*. Rovněž Rudolf ZUBER: *Spisové manipulace u městských a obecních úřadů na Jesenicku v letech 1930-1945*, in: *Archivní časopis roč. 1963 (13.)*, s. 15-23.

podskupin (uvnitř jednotlivých skupin a podskupin byly vytvářeny prosté chronologické řady). V jaké přesné podobě byl v Šumburku tento plán používán (byl-li vůbec používán) však zjistit nelze.

Úřadování a ukládání písemností v Šumburku bylo zpočátku velmi neustálené. Až do roku 1890 sídlila kancelář obecního úřadu vždy v některém z místních hostinců (např. v Dolním Šumburku č.p. 276, v letech 1885-1890 v č.p. 167). Dne 22.10. 1890 byla kancelář přesunuta do nové školní budovy č.p. 333 (Dolní Šumburk). Později opět měnila své umístění a to do č.p. 185 v Dolním Šumburku. Obrat k lepšímu přinesl až rok 1927, kdy městský úřad zakoupil realitu č.p. 336, z níž byla vytvořena městská radnice. Zde také pracovníci městského úřadu ukládali písemnosti.

Činnost městského úřadu v Šumburku nad Desnou byla ukončena rokem 1942, kdy bylo město připojeno k sousednímu Tanvaldu. Městský úřad spojených měst (i registratury) sídlil až do konce druhé světové války v šumburské radnici.

Odtud písemnosti městského úřadu v Šumburku nad Desnou převzali pracovníci okresního archivu v Jablonci nad Nisou po skartacích na MNV v Tanvaldě, které proběhly 6. května a 5. srpna 1954, dále pak 7. a 14. června 1962. Povedlo se však zachránit jen malou část písemností, protože většina vzala za své v prvních letech po roce 1945. Archivní fond byl zpracován v březnu 1963, rovněž k němu byl vypracován inventář. Fond obsahoval 1 listinu (1908), 30 knih (1885-1938) a 1 karton spisů (1913-1942). Celkem 32 evidenčních a 34 inventárních jednotek, metráž 0,67 bm, časový rozsah 1885-1942 (struktura fondu: I. Listiny, II. Knihy, III. Spisový materiál). V převzatých písemnostech se téměř neskartovalo.

Během dalších let fond prodělal změny. V roce 1997 byl zvětšen o přírůstek č. 626, další přírůstek přibyl 14. března 2003 (č.př. 1/2003) – celkem 1,28 bm nezpracovaného materiálu. Roku 2001 při Generální inventuře (GI 2001) nebylo dohledáno inv.č. 1 (jedna listina ev.č. 1):

1908 5.1., Vídeň

František Josef I. povyšuje obec Šumburk nad Desnou na městys ke dni 29.7. 1906.

Orig. perg., privilegium o 2 listech vázané v knihu – sametové desky červenofialové barvy, 38x29, německy, pečet' vydavatele přivěšena v kovovém pouzdře bez víka na pletené šňůře zlatené.

Z důvodu nových přírůstků a zastaralé, dnešním požadavkům nevyhovující archivní pomůcky bylo přikročeno k reinventarizaci.

III. Archivní charakteristika fondu

Zachovalost fondu AM Šumberku nad Desnou je velmi mezerovitá. Fond obsahuje pouze zlomek úřední agendy obecního, od roku 1926 městského úřadu a to:

38 knih (z toho 2 účetní) z let 1885-1942 (1948)

1 podací protokol z roku 1942

10 kartonů spisového materiálu 1895-1942 (1950).

Dohromady 49 evidenčních jednotek a 52 jednotek inventárních, celková metráž je 1,95 bm. Časový rozsah fondu 1885-1942 (1950). Dolní časovou hranici určuje nejstarší písemnost fondu⁹, horní hranice je vymezena rokem 1942, tj. spojením s městem Tanvaldem. Ve fondu je zahrnuto i několik posterior, překračujících tuto hranici. Jedná se o některé úřední knihy a spisový materiál evidenčního charakteru, v jejichž vedení bylo kontinuálně pokračováno až do roku 1950¹⁰. Fond obsahuje písemnosti psané v německém i českém jazyce. Fyzický stav fondu je dobrý.

Z důvodu torzovitosti archivního fondu, absence původního spisového plánu a nedostatek pomocných spisových knih (podacích protokolů) bylo při pořádání použito umělé schéma, vycházející z *Metodického návodu na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce* (Archivní správa MV Praze dne 31. ledna 2000, Čj.: AS/1-284/2000). Rovněž bylo přihlédnuto k *Základním pravidlům pro zpracování archivního materiálu* (zvláštní příloha SAP 10, 1960, č. 2).

Struktura fondu:

II. Knihy

1. Knihy všeobecné správy obce

2. Knihy evidence ve věcech spolupůsobení ve státních záležitostech

III. Spisový materiál

III.1 Pomocné knihy

III.2 Spisy

1. Obec a její správa

Evidence občanů, domovské právo

Volební záležitosti

⁹ Pamětní kniha Antona Kaspra (1885-1937, inv.č.1), Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva (1885-1899, inv.č.3)

¹⁰ Seznam vydaných domovských listů (1931-1939, 1945-1948, inv.č.33), Evidence dovolenců (1939-1943, inv.č.34), Matrika domovských příslušníků (1896-pol. 20. stol., inv.č.36), Evidence obyvatel (1910-pol. 20. stol., inv.č.38), Seznamy obyvatelů domu (1895-1945, inv.č.39), Soudní trestní záznamy (1929-1950, inv.č.47).

Obecní funkcionáři a zaměstnanci

Pamětní knihy

2. Správa obecního majetku

Obecní pozemky

3. Péče o bezpečnost a veřejný pořádek

4. Péče o veřejné ústavy a zařízení

Školství

Církevní záležitosti

5. Spolupůsobení ve státních záležitostech

Zemědělství

IV. Účetní materiál

Zpracováním přírůstků č. 626/1997 a č. 1/2003 byl fond doplněn o 9 knih a 9 kartonů spisového materiálu, k vnitřní skartaci nedošlo.

Z fondu byly vyděleny materiály jiných původců: *Lesní hospodářský plán revíru „Theresienhöhe“* (1913-1922)¹¹ a spis *Vydané osobní legitimace-seznam* (1940-1942, Personalausweise. Legitimationen), který obsahuje údaje pro Tanvald i pro Šumburk¹². Naproti tomu došlo k doplnění fondu o spis *Soudní trestní záznamy (trestní listy)*¹³, jenž se nacházel u AM Tanvald.

Některé samostatné spisy byly vyjmuty z úředních knih:

Z Kn 4 (inv.č.4, Zápisy ze schůzí zastupitelstva 1900-10): *Obecní vyhláška-chov dobytka 1905* (inv.č.50, vloženo za 5.10. 1905).

Z Kn 7 (inv.č.7, Zápisy ze schůzí zastupitelstva 1929-1936): *Pronájem obecních pozemků 1936-1937* (inv.č.45).

Z Kn 8 (inv.č.8, Zápisy ze schůzí zastupitelstva 1937-38): *Úvod k městské pamětní knize 1937* (inv.č.44).

Z Kn 27 (inv.č.27, Zápisy ze schůzí rady 1937-1938): Antonín Bareš-žádost o udělení domov. práva 1938 (inv.č.41, vloženo mezi 26.4. a 10.5.), Jaroslav Kosina – žádost o odměnu za písařské práce a mimořádný služební výkon 1937 (inv.č.43), Místní školní výbor – opakovaná žádost o přiděl pozemku pro českou obecní školu 1938 (inv.č.48).

¹¹ Materiál patří do fondu Tanvaldských textilních závodů, a.s. Tanvald (1801-1958), který je uložen v SOA Litoměřice.

¹² Spis byl po zhodnocení zařazen do fondu AM Tanvald, inv.č.40, kart.10.

¹³ Inv.č.47 (1929-1950).

IV. Stručný rozbor obsahu fondu

Dochované archiválie zahrnují řadu zajímavého materiálu. Mezi nejdůležitější písemnosti náleží především obě pamětní knihy. Německy psaná kronika Antona G. Kaspra (obecního, resp. městského tajemníka) podává nejen informace o vývoji v letech 1885-1937 (zázpisy jsou psány současně či s malým odstupem od událostí), ale i údaje o místní historii. Druhá neméně hodnotná kronika pochází od českého učitele Františka Sochora. Ta shrnuje mnoho faktografického materiálu k dějinám Šumburku od jeho vzniku až do roku 1870 a přináší široký obraz dění v celých severních Čechách.

Samotný výkon obecní a městské samosprávy je odražen v zápisech ze schůzí jednotlivých orgánů obce (města), tj. zastupitelstva, rady a komisí. Zápisy (především ze zastupitelstva) přináší souvislou řadu od roku 1885 do roku 1938, před rokem 1918 jsou psány německy, za 1. československé republiky paralelně německy i česky.

Rozsah spisového materiálu je velmi malý. Důležitý soubor představují především úplné a rozsáhlé evidence obyvatel, zahrnující široký časový rozsah (zhruba 1896-1950). Ostatní spisy zahrnují jen jednotliviny a mají pouze ilustrativní charakter.

Velmi nedostatečně se zachoval účetní materiál a celkově většina z písemné agendy období 1938-1945.

Fond AM Šumburk nad Desnou poskytuje archiválie přínosné nejen pro místní dějiny či genealogii, ale i ke studiu obecní samosprávy a českoněmeckých vztahů ve zdejším regionu.

V. Záznam o uspořádání fondu a sestavení pomůcky

V březnu r. 1963 byl fond zpracován a zinventarizován pracovníky okresního archivu Marií Kubáčkovou, Valerií Šedovou a Miroslavem Grisou, který k inventáři napsal úvod. V březnu až květnu 2006 fond reinventarizoval, doplnil o přírůstky a vytvořil novou archivní pomůcku – inventář – Jakub Feige.

Literatura použitá k úvodu:

- *Administrativní lexikon obcí v republice Československé*, I. díl Čechy, Praha 1927.
- *Berní rula – Boleslavsko*, Praha 2001.
- *Gemeindelexikon von Böhmen*, 1. Teil, Wien 1905.
- Břetislav CHROMEČ, *Místopisný slovník Československé republiky*, Praha 1929.
- Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan DOBEŠ: *Dějiny správy v českých zemích*, Praha 2005.
- Václav KOTYŠKA: *Úplný místopisný slovník království Českého*, Praha 1895.
- Marie MACKOVÁ, *K úřadování a spisovněm obcí a měst, které od 1.10. 1938 náležely pod říšskoněmeckou správu*, in: Archivní časopis 49, 1999/ 4, s. 235 – 240.
- *Metodický návod na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce* (Archivní správa MV Praze dne 31. ledna 2000, Čj.: AS/1-284/2000).
- František PALACKÝ, *Popis Království českého*, 1848.
- František PADRTA: *Doplňovací volby do říšského sněmu v roce 1938 s přihlédnutím k situaci na Jablonecku*, in: Fontes Nissae 2002/III, s. 121-128
- *Retrospektivní lexikon obcí Libereckého kraje 1850 – 2001*, Liberec 2003.
- Jaroslav RÝDL: *Paměť Tanvaldska*, Turnov 2006.
- *Seznam míst v království Českém*, Praha 1913.
- Gerhart STÜTZ – Karl ZENKER: *Gablonz an der Neisse. Stadt, Bezirk und Landkreis in Nordböhmen (Sudetenland)*, Schwäbisch Gmünd 1983.
- *Verordnungsblatt für den Reichsgau Sudetenland* č. 40/1942.
- Jaroslav VRBATA: *Přehled vývoje veřejné správy v odtržených českých oblastech v letech 1938 – 1945*, in: Sborník archivních prací 2, roč. XII., Praha 1962, s. 45-67.
- *Základní pravidla pro zpracování archivního materiálu* (zvláštní příloha SAP 10, 1960/2).
- *Zákoník království Českého, roč. 1906*, Praha 1907.

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Knih/karton
II. Úřední knihy			
1. Knihy všeobecné správy obce			
1	Pamětní kniha (Anton Kasper) ¹ <i>něm., 26x36 cm, kož.</i>	1898-1937	Kn 1
2	Pamětní kniha (František Sochor) <i>(Pamětní kniha město Šumburk nad Desnou)</i> <i>čes., 26x33,5 cm, kož.</i>	1937	Kn 2
3	Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva <i>(Sitzungen.1885-1899)</i> <i>něm., 31x47 cm, plát.</i>	1885-1899	Kn 3
4	Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva <i>(Ausschuss Sitzungs Protokoll)</i> <i>něm., 28x42 cm, plát.</i>	1900-1910	Kn 4
5	Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva a správní komise <i>(Gemeinde Vertretung.Sitzungs-Protokoll)</i> <i>čes./něm., 28x41 cm, plát.</i>	1910-1920	Kn 5
6	Zápisy ze schůzí obecního/městského zastupitelstva <i>(Protokoly obecního zastupitelstva)</i> <i>čes./něm., 28x40 cm, plát.</i>	1920-1929	Kn 6
7	Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva <i>čes./něm., 37x43 cm, plát.</i>	1929-1936	Kn 7
8	Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva <i>čes./něm., volné listy v deskách</i>	1936-1938	Kn 8
9	Zápisy ze schůzí obecní rady ² <i>(Protokoly ob.rady od 27.12.1912-8.7.1918)</i> <i>něm., 21x33,5 cm, pap.</i>	1912-1918	Kn 9
10	Zápisy ze schůzí obecní rady <i>(Protokoly obecní rady 1920)</i> <i>čes./něm., 22x35,5 cm, pap.</i>	1919-1920	Kn 10
11	Zápisy ze schůzí obecní rady <i>(Protokoly ob.rady od 18.1.1921-19.12.1921)</i> <i>čes., 21x33,5 cm, pap.</i>	1921	Kn 11

¹ Součástí fondu je i český překlad úvodní části této kroniky (z roku 1958).

² Kniha rovněž obsahuje zápisy ze schůzí stavební komise (výboru), něm. Místní školní rady, finančního výboru, pomocného výboru (Hilfssausschuss), obecního zastupitelstva.

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Kniha/karton
12	Zápisys ze schůzí obecní rady (<i>Protokoly obecní rady 1922.</i>) čes., 21x33,5 cm, pap.	1922	Kn 12
13	Zápisys ze schůzí obecní rady (<i>Protokoly obecní rady 1923</i>) čes., 21x33,5 cm, pap.	1923	Kn 13
14	Zápisys ze schůzí obecní rady (<i>Protokoly obecní rady 1924.</i>) čes., 21x33 cm, pap.	1924	Kn 14
15	Zápisys ze schůzí obecní/městské rady (1925) čes./něm., 21x34 cm, pap.	1925	Kn 15
16	Zápisys ze schůzí městské rady (<i>Protokoly rady 1926.</i>) čes./něm., 21x32,5 cm, pap.	1926	Kn 16
17	Zápisys ze schůzí městské rady (<i>Protokoly městské rady 1927</i>) čes./něm., 22x33 cm, pap.	1927	Kn 17
18	Zápisys ze schůzí městské rady (<i>Protokoly městské rady 1928.</i>) čes./něm., 22x34 cm, pap.	1928	Kn 18
19	Zápisys ze schůzí městské rady (<i>Protokoly rady 1929</i>) čes./něm., 22x34 cm, pap.	1929	Kn 19
20	Zápisys ze schůzí městské rady (<i>Protokoly rady 1930</i>) čes./něm., 22x34 cm, pap.	1930	Kn 20
21	Zápisys ze schůzí městské rady (<i>Protokoly městské rady 1931.</i>) čes./něm., 22x34 cm, pap.	1931	Kn 21
22	Zápisys ze schůzí městské rady (<i>Protokoly městské rady 1932.</i>) čes./něm., 22x34 cm, pap.	1932	Kn 22
23	Zápisys ze schůzí městské rady (<i>Protokoly městské rady 1933.</i>) čes./něm., 22x34 cm, pap.	1933	Kn 23

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Kniha/karton
24	Zápisy ze schůzí městské rady (<i>Protokoly rady 1934</i>) čes./něm., 22x34 cm, pap.	1934	Kn 24
25	Zápisy ze schůzí městské rady (<i>Protokoly měst. rady 1935.</i>) čes./něm., 22x30,5 cm, pap.	1935	Kn 25
26	Zápisy ze schůzí městské rady (<i>Protokoly měst. rady 1936.</i>) čes./něm., 22x30,5 cm, pap.	1936	Kn 26
27	Zápisy ze schůzí městské rady čes./něm., volné listy v deskách	1937-1938	Kn 27
28	Zápisy ze schůzí finanční komise (<i>Protokoly Finanční komise do 11.prosince 1922</i>) čes./něm., 21,5x34,5 cm, pap.	1919-1922	Kn 28
29	Zápisy ze schůzí finanční komise <i>Protokoly finanční komise 1932-1934</i>) čes./něm., 22x34 cm, pap.	1932-1934	Kn 29
30	Zápisy ze schůzí finanční komise (<i>Protokoly Finanční komise 1935-1936.</i>) čes./něm., 22x30,5 cm, pap.	1935-1936	Kn 30
31	Zápisy ze schůzí sociální komise (<i>Protokoly sociální komise 1934-1936.</i>) čes., 22x30,5 cm, pap.	1934-1936	Kn 31
32	Protokol vydaných domovských listů (<i>Heimatschein-Protokoll</i>) něm., 25x34 cm, pap.	1896-1917	Kn 32
33	Seznam vydaných domovských listů (<i>Seznam vydaných listů domovských.</i>) čes., 27x41,5 cm, pap.	1931-1939 (1945-1948)	Kn 33

2. Knihy evidence ve věcech spolupůsobení ve státních záležitostech

34	Evidence dovolenců (Wehrmacht) (<i>Wehrmacht-Urlauber</i>) něm., 28,5x43 cm, plát.	1939-1942 (1943)	Kn 34
----	--	------------------	-------

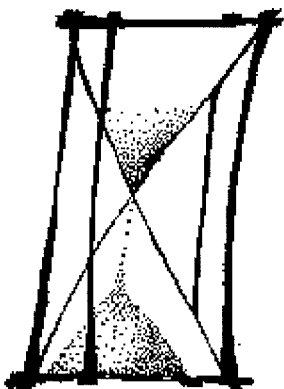
Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Knihy/karton
III. Spisový materiál			
III.1 Pomocné knihy			
35	Podací protokol	1942	Kn 35
III.2 Spisy			
1. Obec a její správa			
<i>Evidence občanů, domovské právo</i>			
36	Matrika domovských příslušníků – A, B, D	1896-1. pol. 20. století	1
	Matrika domovských příslušníků – C		1
	Matrika domovských příslušníků – E		1
	Matrika domovských příslušníků – F		1
	Matrika domovských příslušníků – G		1
	Matrika domovských příslušníků – H		1
	Matrika domovských příslušníků – J		2
	Matrika domovských příslušníků – K		2
	Matrika domovských příslušníků – L		2
	Matrika domovských příslušníků – M		2
	Matrika domovských příslušníků – N		2
	Matrika domovských příslušníků – O		2
	Matrika domovských příslušníků – P		3
	Matrika domovských příslušníků – R		3
	Matrika domovských příslušníků – T		3
	Matrika domovských příslušníků – U		3
	Matrika domovských příslušníků – V		3
	Matrika domovských příslušníků – W		3
	Matrika domovských příslušníků – Z		3
37	Matrika domovských příslušníků (H, R, S, U)	30. léta 20. stol.	4
38	Evidence obyvatel – rodinné listy (B, D, E, F, H, J)	1910-pol. 20. stol.	5
	Evidence obyvatel – rodinné listy (K-P)		6

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Kniha/karton
39	Seznamy obyvatelů domu č.p. 1-110	1895-1942 (1945)	7
	Seznamy obyvatelů domu č.p. 111-289	1895-1942 (1945)	8
	Seznamy obyvatelů domu č.p. 290-501 (540)	1895-1942 (1945)	9
40	Rudolf Svárovský – domovský list	1936	10
41	Antonín Bareš – žádost o udělení domovského práva	1938	10
<i>Volební záležitosti</i>			
42	Kandidátní listiny do obecních voleb	1936	10
<i>Obecní funkcionáři a zaměstnanci</i>			
43	Jaroslav Kosina – žádost o odměnu za písarské práce a mimořádný služební výkon	1937	10
<i>Pamětní knihy</i>			
44	Úvod k městské pamětní knize (František Sochor)	1937	10
2. Správa obecního majetku			
<i>Obecní pozemky</i>			
45	Pronájem obecních pozemků	1936-1937	10
3. Péče o bezpečnost a veřejný pořádek			
46	Trestní lístky (rejstřík)	1913-1936	10
47	Soudní trestní záznamy (trestní listy)	1929-1942 (1950)	10
4. Péče o veřejné ústavy a zařízení			
<i>Školství</i>			
48	Místní školní výbor – opakovaná žádost o přiděl pozemku pro českou obecní školu	1938	10

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Kniha/karton
	<i>Církevní záležitosti</i>		
49	Příloha ke stavebnímu účtu kostela v Šumburku n.D. (zhotovení 2 kusů okenních mříží v sakristii)	1901	10
	5. Spolupůsobení ve státních záležitostech		
	<i>Zemědělství</i>		
50	Obecní vyhláška – chov dobytka (hygiena ve chlévech, obchod s mlékem)	1905	10
	IV. Účetní materiál		
51	Pokladní kniha příjmů a výdajů (hmotný majetek)	1942	Kn 38
52	Hlavní kniha	1942	Kn 39

Název fondu:	Archiv města Šumburk nad Desnou
Značka fondu:	AM Šumburk nad Desnou
Časové rozmezí:	1885 – 1942 (1950)
Počet evid. jednotek:	49 (39 knih, 10 kartonů)
Počet inv. jednotek:	52
Rozsah:	1,95 bm
Stav ke dni:	1.5.2006
Fond zpracoval:	Jakub Feige
Pomůcku sestavil:	Jakub Feige
Počet stran:	IX + 6
Pomůcku schválil:	

Státní okresní archiv Jablonec nad Nisou

Archiv města Tanvald

1886 - 1945 (1951)

Inventář

Číslo listu NAD:	000
Evidenční číslo pomůcky:	000
Zpracoval:	Jakub Feige

Jablonec nad Nisou, září 2005 – duben 2006

Obsah:	strana
A) ÚVOD:	
I. Vývoj původce fondu	II–V
II. Vývoj a dějiny fondu	VI-VII
III. Archivní charakteristika	VII-IX
IV. Stručný rozbor obsahu fondu	VIII
V. Záznam o uspořádání fondu a sestavení archivní pomůcky	X
Literatura	X-XI
B) INVENTÁRNÍ SEZNAM:	
I. Listiny	1
II. Úřední knihy	1-4
1. Knihy všeobecné správy obce	1-3
2. Evidenční knihy agendy bezpečnosti a veřejného pořádku	4
3. Knihy evidence ve věcech spolupůsobení ve státních záležitostech	4
III. Spisový materiál	4-6
III.1 Pomocné knihy	4
III.2 Spisy	4-5
1. Obec a její správa	4-5
<i>Evidence občanů, domovské právo</i>	4-5
2. Péče o bezpečnost a veřejný pořádek	5
<i>Evidence pobytu</i>	5
3. Péče o veřejné ústavy a zařízení	6
4. Spolupůsobení ve státních záležitostech	6
<i>Vojenské záležitosti</i>	6
IV. Účetní materiál	6-7

I. Vývoj původce fondu

Město Tanvald se nachází v podhůří Jizerských hor, 14 km východně od Jablonce nad Nisou. Skládá se ze tří místních částí: z Dolního Tanvaldu, Horního Tanvaldu a ze Žďáru¹. Dolní Tanvald leží při soutoku říčky Bílé Desné a řeky Kamenice (448 m), Horní Tanvald se rozprostírá na levé straně Kamenice a na svazích Špičáku (809 m), Žďár leží na východním úpatí Špičáku.

Název Tanvald (něm. Tannwald), je odvozen od jedlového lesa (něm. Tannenwald), jehož symbolika se rovněž odráží ve znaku města: na stříbrném štítě ze tří zelených pahorků vyrůstají tři přirozeně zbarvené jedle².

Počátky osídlení, vývoj do roku 1850

Tanvald vznikl kolem roku 1600 a první osadníci (Němci) se postupně usazovali v oblasti Horního Tanvaldu (původní střed obce). Osada Žďár (něm. Brand) byla založena někdy kolem roku 1700, její název je odvozen od rozsáhlého lesního požáru. Tanvald byl dlouhou dobu chudou a nevýznamnou vsí. Zdejší horská oblast s drsným podnebím neskýtala dostatek obživy a tudíž chyběl podnět k většímu rozšíření osídlení. V Berní rule (1654) je Tanvald uveden jako ves Kunwaldt a v té době se zde nacházelo 5 sedláků, 19 chalupníků a 4 zahradníci. Přibližně v polovině 18. století zde stálo 59 domů, v roce 1780 v Tanvaldu 90 a ve Žďáru 40 domů (dohromady osedlých 50 sedláků a 79 baráčeků).

Hlavním prostředkem obživy zdejšího obyvatelstva bylo po dlouhou dobu horské zemědělství, které muselo být doplňováno další činností: z počátku především práce se dřevem (výroba šindelů, lopat, dřevěné uhlí apod.), od 18. století se uchytilo pěstování lnu a domácí přadláctví a tkalcovství. Od konce 18. století se začala rozšiřovat sklářská výroba (brusírny využívající vodní síly Kamenice).

Z počátku Tanvald náležel do správního obvodu manského statku Navarov, který podléhal panství Semily. Od roku 1627 – 1662 patřil přímo do semilského panství, v letech 1662 – 1678 do panství Hrubý Rohozec a poté až do roku 1850 byl součástí nově vytvořeného

¹ Dnešní podoba města Tanvaldu, vznikla až v r. 1942 (resp. 1945), kdy došlo ke sloučení do té doby dvou samostatných měst, Tanvaldu a Šumburku nad Desnou. Původcem tohoto fondu je z obecní (později městský) úřad v Tanvaldu. Z tohoto důvodu je historický přehled zaměřen pouze na Tanvald v jeho historické podobě.

² Jiří ČAREK: *Městské znaky v českých zemích*, Praha 1985.

smržovského dominia. O místní správu se do poloviny 19. století staral vrchností jmenovaný rychtář. První z místních rychtářů je datován do poloviny 17. století³.

K výraznému rozvoji Tanvaldu mohlo dojít až od 30. let 19. století, kdy se v údolí řeky Kamenice usadil a postupně rozšiřoval textilní průmysl. Váha osídlení se začala přesouvat k továrním objektům a z dosud nevýznamné místní části Dolní Tanvald se v krátké době stalo nové centrum celé obce. Tuto skutečnost navíc také podpořila výstavba tzv. Krkonošské silnice (1847-1850), jenž v plné míře zpřístupnila dosud málo dostupné údolí řeky a spojila Tanvald s širokým okolím.

Období 1850 - 1938

V roce 1848 došlo ke zrušení patrimoniální správy a po reorganizaci státní správy začala od roku 1850 působit obecní samospráva. Na základě tzv. Stadionova prozatímního obecního zřízení⁴ byla vytvořena místní obec Tanvald (něm. Tannwald), spravovaná voleným obecním výborem (po roce 1919 zastupitelstvo). Ten se skládal ze členů výboru (zastupitelů) a z obecního představenstva (rada), tvořeného starostou a radními. V obvodu působnosti, tj. na katastru obce (Tanvald byl současně i katastrální obcí – 788 ha), se nacházely místní části Dolní Tanvald (Unter-Tannwald), Horní Tanvald (Ober-Tannwald) a osada Žďár (Brand, s vlastním číslováním domů).

Ve stejném roce se Tanvald rovněž stal sídlem nově vytvořeného okresního soudu (rovněž i berní okres), v místě byl založen poštovní úřad a četnická stanice.

Ve druhé polovině 19. století rozvoj pokračoval, Tanvald (a především místní textilní průmysl) se dočkal očekávaného spojení širokým okolím díky vybudování silnice Železný Brod – Tanvald (1865) a železničních drah: 1875 – spojení se Železným Brodem, 1894 – s Jabloncem n. N. (resp. s Libercem), 1902 – železniční dráha do Polubného a napojení na „královskou pruskou státní dráhu“. Rozkvět obce byl potvrzen v roce 1895, kdy byla dosavadní ves povýšena na městys⁵. Za 10 let pak Tanvald dosáhl svého povýšení na město⁶. V letech 1908 – 1909 byla vystavěna nová budova městské radnice.

³ Seznam tanvaldských rychtářů: Adam Fischer (1647), Friedrich Mitlehner (1690), Elias Feix (1729), Gottfried Friedrich (1749-1766), Johann Michel Friedrich (1766-1778), Andreas Friedrich (1778-1807), Josef Friedrich (do 1841), Ignaz Fischer (1841-1850).

⁴ Vydáno 20.3. 1849. Srov. Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan DOBEŠ: Dějiny správy v českých zemích, Praha 2005, s. 298.

⁵ Vyhlášení c.k. místodržitele pro Čechy z 4.4. 1895, čís. 41321. Srov. *Zákoník zemský království Českého, roč. 1895*, Praha 1895, částka XI., čís. 28.

⁶ Vyhlášení c.k. místodržitele pro Čechy z 21.6. 1905, čís. 147822. Srov. *Zákoník zemský království Českého, roč. 1905*, Praha 1905, částka XIII., čís. 57.

Období 1938 – 1945

Výraznou změnu v dějinách Tanvaldu přinesl rok 1938. Na základě Mnichovské dohody bylo město 8. října 1938 obsazeno německými motorizovanými jednotkami a připojeno k německé říši. Stalo se součástí později vytvořené () Říšské župy Sudety, začalo se na něj vztahovat říšské zákonodárství, včetně německého obecního zřízení. Na jeho základě odpadly dosavadní volené obecní orgány a dle tzv. Führerprinzipu“ stál v čele města jmenovaný starosta (Bürgermeister), jenž měl k ruce rovněž jmenované tzv. přidělnice (Beigeordnete) a obecní radu (Gemeinderate).

S vypuknutím druhé světové války byl zdejší textilní průmysl postupně přeorientován na válečnou výrobu. Pro nedostatek pracovních sil zde působilo mnoho totálně nasazených či válečných zajatců z celé Evropy.

Prvního října 1942 se obvod působnosti městského úřadu zvětšil. Od tohoto dne totiž došlo ke sloučení Tanvaldu se sousedním městem Šumburkem nad Desnou a vzniklo tak jedno velké město Tannwald – Isergebirge⁷. Sídlo městského úřadu bylo přemístěno do šumburské radnice. Tato podoba pak vydržela až do května 1945, kdy správu města převzal revoluční národní výbor⁸.

Územně správní příslušnost:

do r. 1627: manský statek Navarov (panství Semily).

1627 – 1662: semilské panství.

1662 – 1678: panství Hrubý Rohozec.

1678 – 1850: smržovské dominium.

1850 – 1855: okresní hejtmanství Liberec (politická správa), soudní okres Tanvald.

1855 – 1868: smíšený okresní úřad Smržovka se sídlem v Tanvaldu (politická, soudní správa).

1868 – 1928: okresní hejtmanství Jablonec nad Nisou (od r. 1918 okresní politická správa), soudní okres Tanvald (též berní úřad, od roku 1864 samosprávný okres – okresní zastupitelstvo).

⁷ Výnos říšského místodržícího Říšské župy Sudety z 16.9. 1942. Srov. *Verordnungsblatt für den Reichsgau Sudetenland* č. 40/1942, s. 354. Šumburk n. D. tvořily místní části: Dolní Šumburk, Horní Šumburk (také označován jako Německý Šumburk), Český Šumburk, Popelnice, Svárov a Mezivodí. Při spojování obou měst byl Svárov oddělen k sousedním Velkým Hamrům.

⁸ Na podzim 1945 vstoupil v platnost dekret prezidenta republiky č. 121 o územní organizaci správy. Podle § 12 musely být obnoveny obce, které v době nesvobody zanikly sloučením. Tehdejší představitelé města však vnímali spojení jako kladný přínos. Proto plénum městského národního výboru v Tanvaldu rozhodlo (se souhlasem Okresní správní komise v Jablonci n.N.) provést 20.12. 1945 formální čtyřiadvacetihodinovou rozluku a po ní pak byla obě města opět sloučena. Srov. Jan KAŠPAR: *Spolu nebo samostatně?*, in: *Pax bello potior*. Sborník věnovaný doc.PhDr. Rudolfovi Andělovi, CSc., Liberec 2004, s. 247.

1928 – 1938: samosprávný okres v rozsahu soudního okresu Tanvald byl zrušen, dosavadní okr. politická správa byla přejmenována na okresní úřad Jablonec nad Nisou.

1938 – 1945: Říšská župa Sudety (Reichsgau Sudetenland), správu župy zajišťoval říšský komisař pro sudetoněmecké území se sídlem v Liberci (v roce 1939 přeměna v říšské místodržitelství)⁹, vládní prezident v Ústí nad Labem, Landrát Jablonec nad Nisou (Landkreis Gablonz a./N.), Úřední soud Tanvald (Amtsgericht Tannvald).

Vývoj počtu domů a obyvatel, národnostní složení¹⁰

Počet domů celkem									
rok	1790	1843	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930
Tanvald	102	174	224	225	278	322	356	374	449
Žďár	38	55	74	73	86	92	101	109	141
Tanvald (celkem)	140	229	298	298	364	414	457	483	590
Šumburk nad Desnou									532

Počet obyvatel										
rok	1843	1850	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1939
Tanvald	1058		1912	2250	2502	2887	3582	2980	3500	
Žďár	406		490	476	637	704	919	791	923	
Tanvald (celkem)	1464	1575	2402	2726	3139	3591	4501	3771	4423	3521
Šumburk nad Desnou (bez Svárova)										2534

Národnostní složení obyvatel							
rok	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1939
Češi	317	193	40	382	1325	1728	732
Němci	2384	2914	3504	4083	2366	2649	
ostatní	25	32	4	36	78	46	

⁹ Tzv. Říšská župa Sudety byla vytvořena 25.3. 1939 (dle zákona o členění tzv. sudetoněmeckých území z 25.3. 1939). Srov. Jaroslav VRBATA: *Přehled vývoje veřejné správy v odtržených českých oblastech v letech 1938-1945*, in: Sborník archivních prací 2, roč. XII., Praha 1962, s.47.

¹⁰ Data jsou převzata ze statistických příruček uvedených v soupisu literatury. Údaje pro rok 1939 (sčítání lidu v květnu 1939) pochází z: Gerhart STÜTZ – Karl ZENKER: *Gablonz an der Neisse. Stadt, Bezirk und Landkreis in Nordböhmen (Sudetenland)*, Schwäbisch Gmünd 1983, s. 87 a z František PADRTA: *Doplňovací volby do říšského sněmu v roce 1938 s přihlédnutím k situaci na Jablonecku*, in: Fontes Nissae 2002/III, s. 127-128.

II. Vývoj a dějiny fondu

Fond AM Tanvald obsahuje písemnosti městského úřadu v Tanvaldě (Gemeindeamt, od r. 1905 Stadtamt Tannwald), které vznikly činností orgánů a zaměstnanců úřadu.

Z důvodů absence původního spisového plánu, registraturních pomocných knih (podací protokoly, indexy, elenchy) i malého množství dochovaných spisů lze rekonstruovat původní podobu registratury jen velmi obtížně. Podle dochovaných spisů, týkajících se vojenských odvodů a náborů pracovních sil za první světové války (1914-1915)¹¹, lze předpokládat řazení a ukládání spisů podle věcného hlediska či podle oblastí úřední agendy (v rámci jednotlivých skupin byly písemnosti řazeny chronologicky). Spisy se ukládaly do desek, na kterých byl uveden rok, značka spisu a věc (např. „Stadamt Tannwald“, „Jahr 1915“, „Aktenbezeichnung: M/8“, „AKTEN betreffend Musterung Jahrgang 1897“)¹². Rovněž podací protokol z roku 1938 (inv.č.36) potvrzuje používání tohoto systému.

V roce 1939 byl v Říšské župě Sudety zaveden nový registraturní systém, tzv. Registratur der (Stadt)Gemeindeverwaltung a vedení registratury se řídilo závazným spisovým plánem (tzv. Akten-Plan für die Gemeindeverwaltung des Sudetengaus), jenž používal desetinné třídění¹³. Písemná agenda byla řazena do deseti základních skupin, které se mohly dále dělit pomocí dalších číslic, lomítek a pomlček na různé podskupiny (např. 0/2-51, 4/4-00 apod.)¹⁴. Uvnitř přesně definovaných skupin byly vytvářeny prosté chronologické řady.

Až do 90. let 19. století je bližší určení sídla obecního úřadu nejisté. V letech 1897 – 1909 se nacházel v budově bývalé školy č.p. 97. V roce 1909 došlo k dostavění nové městské radnice, se kancelářské úřadovny nacházely až do roku 1942. V tomto roce se Tanvald sloučil se sousedním městem Šumburkem nad Desnou (Tannwald-Isergebirge) a společná městská úřadovna byla umístěna v šumburské radnici (č.p. 336). V letech 1942-1945 pak působila jedna městská správa a existovala jedna společná registratura¹⁵. Spojením spisoven se do fondu AM Tanvald dostaly písemnosti města Šumburku datované již před rokem 1942, v jejichž vedení se dále pokračovalo¹⁶. Činnost městského úřadu sice skončila v roce 1945, kdy správu a úřední

¹¹ Inv.č. 47-48.

¹² Inv.č. 47.

¹³ Theodor PORTELE: *Akten-Plan für die Gemeindeverwaltungen des Sudetengaus*, Stuttgart 1939. Srov. Marie MACKOVÁ: *K úřadování a spisovněm obcí a měst, které od 1. října 1938 náležely pod říšskoněmeckou správu*, in: Archivní časopis 4/1999, s. 235-240.

¹⁴ Srov. Podací protokol 1940, inv.č.37.

¹⁵ Fond AM Šumburk nad Desnou je ukončen rokem 1942.

¹⁶ Viz kapitolu III. Archivní charakteristika fondu, s. VII.

agendu převzal MNV Tanvald, ve vedení některých úředních knih a spisů evidenčního charakteru však bylo nadále pokračováno i po této časové hranici¹⁷.

Po roce 1945 fond značně utrpěl, neboť téměř celá registratura byla odvezena do sběru. V letech 1953, 1954 a 1955 došlo k prvním skartacím a odvozu části materiálu do okresního archivu v Jablonci nad Nisou. V roce 1961 převzal archiv do své úschovy privilegia (inv.č.1,2) a roku 1962 byla skartace dokončena převzetím další části písemností. Dne 15.6. 1963 se fond dále rozrostl o přírůstek č.109. V roce 1970 fond uspořádala a vytvořila k němu inventář archivářka V. Wowková. Struktura fondu: I. Listiny, II. Úřední knihy: a) pamětní, b) správní, c) evidenční, III. Spisový materiál: a) pomocné knihy, b) spisy, IV. Účetní materiál: a) účetní knihy. Fond tvořily 2 listiny, 19 úředních knih, 17 účetních knih, 2 podací protokoly, 1 karton písemností. Celkem 47 inventárních jednotek, 1,76 bm, časový rozsah 1859 – 1945.

Dne 14.3. 2003 byl fond rozšířen o přírůstek č. 2/2003 v přírůstkové knize, zahrnující 16 knih a 11 kartonů (celkem 1,92 bm). Z tohoto důvodu bylo přikročeno k reinventarizaci.

III. Archivní charakteristika fondu

Zachovalost fondu AM Tanvald je mezerovitá a obsahuje pouhý zlomek tehdejší úřední agendy obecního, resp. městského úřadu, čítající:

2 listiny (povyšovací privilegia) z let 1895, 1905

32 úředních knih z let 1876-1945 (1951)

2 podací protokoly pro roky 1938, 1940

11 kartonů spisů 1903-1945 (1950)

17 účetních knih z let 1859-1937

Celkem 64 evidenčních jednotek a 68 inventárních záznamů, metráž 3,68 bm. Časový rozsah fondu je 1859-1945 (1951). Dolní časová hranice je stanovena datací nejstarší písemnosti fondu¹⁸, horní hranici (rok 1945) určuje převzetí obecní správy národním výborem. Fond obsahuje i několik posterior. Jedná se o úřední knihy, v jejichž vedení navázal národní výbor (viz pozn. 10). Jazykem písemného materiálu je němčina. Výjimku tvoří paralelní české zápisy ze schůzí městského zastupitelstva a rady v letech 1918-1938 (inv.č.10-13, 17-20) a písemnosti převzaté národním výborem (viz pozn. 10). Fyzický stav fondu je dobrý.

¹⁷ Knihy evidenčního charakteru: *Matrika domovských příslušníků* (inv.č.21, 1859-1948), *Index vydaných domovských listů* (inv.č.23, 1919-1948), *Trestní rejstřík* (inv.č.33, do r. 1951), *Seznamy obyvatelů domu č.p.* (inv.č.39, 1.pol. 20.stol.).

¹⁸ *Pokladní deník příjmů a vydání 1859-1869* (inv.č.65).

Z důvodu torzovitosti archivního fondu a absence původního spisového plánu bylo použito umělé schéma pro pořádání písemností obecních úřadů – viz *Metodický návod na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce* (Archivní správa MV Praze dne 31. ledna 2000, Čj.: AS/1-284/2000). Dále bylo přihlédnuto k pravidlům: *Základní pravidla pro zpracování archivního materiálu* (zvláštní příloha SAP 10, 1960, č. 2).

Struktura fondu:

I. Listiny

II. Knihy

1. Knihy všeobecné správy obce
2. Evidenční knihy agendy bezpečnosti a veřejného pořádku
3. Knihy evidence ve věcech spolupůsobení ve státních záležitostech

III. Spisový materiál

III.1 Pomocné knihy

III.2 Spisy

1. Obec a její správa
2. Péče o bezpečnost a veřejný pořádek
3. Péče o veřejné ústavy a zařízení
4. Spolupůsobení ve státních záležitostech

Vojenské záležitosti

IV. Účetní materiál

Zpracováním přírůstku č. 2/2003 byl fond doplněn o 13 úředních knih, 10 kartonů spisového materiálu a 1 knihu účetní. Vnitřní skartace neproběhla.

Sloučením Tanvaldu se Šumberkem v roce 1942, se do fondu AM Tanvald dostaly některé písemnosti městského úřadu Šumberk n.D. datované již před rokem 1942, v jejichž vedení se dále pokračovalo. U kterých to šlo, byly vráceny zpět k fondu AM Šumberk n.D.¹⁹, některé archiválie však z důvodu těsného propojení s Tanvaldem a Žďárem bylo nutné ponechat u AM Tanvald²⁰.

¹⁹ *Soudní trestní záznamy (trestní listy) 1929-1950*, fond AM Šumberk n.D., inv.č.48, kart.10.

²⁰ Jedná se o spis *Vydané osobní legitimace 1940-1942* (inv.č.40, Personalausweise. Legitimationen), který obsahuje údaje pro Šumberk i pro Tanvald. Dále pak spis *Evidence pobytu cizích státních příslušníků 1924-1945* (inv.č.41).

Z fondu byly vyřazeny archiválie jiných původců:

Podací protokoly v trestních záležitostech 1867, 1868, 1870, 1871, 1872 (celkem 5 knih) a kniha *Trestní protokol 1855-1900* – do fondu Okresní soud Tanvald 1850-1949 (1950).

Příslušníci domobrany Volksturm SA - fotografie (54 ks.) – do fondu NSDAP-místní výbor Tanvald 1938-1945.

Volné listy: *Seznam obyvatel domu č.p. (Tanvald, Žďár), Seznam občanů v obvodě č.9-15* – do fondu MěstNV Tanvald 1945-1990.

IV. Stručný rozbor obsahu fondu

Dochované archiválie zachycují jen malou část z celkové působnosti městského úřadu.

K nejdůležitějším archiváliím náleží obě listiny (privilegia), která stvrzují povýšení Tanvaldu na městys (1895, inv.č.1) a na město (1905, inv.č.2).

Z knih je významná především pamětní kniha (inv.č.3), vedená v letech 1888-1907, ve které jsou popisovány události od samotného vzniku lokality. Souvislý obraz výkonu a vývoje obecní a městské samosprávy podávají zápisy ze zasedání zastupitelstva (v souvislé řadě od roku 1874 do roku 1938, inv.č.4-13) a rady (1919-1938, inv.č.14-20). Hodnotné informace o obyvatelstvu přináší řada knih evidenčního charakteru (inv.č.21-35).

Důkladnou evidenci obyvatel také poskytuje většina ze spisového materiálu (inv.č.38-42). Zajímavé jsou rovněž spisy postihující dobu první světové války (spolupůsobení ve státních záležitostech při odvozech branců a náborech pracovních sil pro válečné účely, inv.č.47, 48) a především pak zlomkovitý materiál zachycující události druhé světové války. Ten obsahuje důležité údaje o totálně nasazených a válečných zajatcích řady národností z celé Evropy, kteří na Tanvaldsku pracovali v textilních a jiných závodech (inv.č.41-44). Zajímavé jsou rovněž seznamy nezvěstných a padlých vojáků Wehrmachtu a především kopie kondolencí, zasílaných pozůstalým přímo od jednotlivých vojenských útvarů (inv.č.49).

Účetní materiál podává přehled o hospodaření města v období 1859-1869 (inv.č.65) a 1914-1937 (inv.č.51-64, 66-68).

Fond AM Tanvald může posloužit jako dobrý zdroj především ke studiu místních dějin, vývoje obecní samosprávy, místních česko-německých vztahů a vzájemného soužití obou etnik. Řada písemností poskytuje hodnotné údaje pro genealogy. Širšího významu nabývají písemnosti z období druhé světové války.

V. Záznam o uspořádání fondu a sestavení pomůcky

V roce 1970 fond AM Tanvald zpracovala a inventář sestavila Valburga Wowková. V období od září 2005 do dubna 2006 fond reinventarizoval, doplnil o přírůstky a vytvořil novou archivní pomůcku – inventář – Jakub Feige.

Literatura použitá k úvodu:

- *Administrativní lexikon obcí v republice Československé: I. díl Čechy*, Praha 1927.
- *Berní rula – Boleslavsko*, Praha 2001.
- Jiří ČAREK: *Městské znaky v českých zemích*, Praha 1985.
- *Gemeindelexikon von Böhmen*, 1. Teil, Wien 1905.
- Břetislav CHROMEČEK: *Místopisný slovník Československé republiky*, Praha 1929.
- Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan DOBEŠ: *Dějiny správy v českých zemích*, Praha 2005.
- Jan KAŠPAR: *Spolu nebo samostatně?*, in: Pax bello potior. Sborník věnovaný doc.PhDr. Rudolfu Andělovi, CSc., Liberec 2004, s. 242-250.
- Václav KOTYŠKA: *Úplný místopisný slovník království Českého*, Praha 1895.
- Marie MACKOVÁ: *K úřadování a spisovným obcí a měst, které od 1.10. 1938 náležely pod říšskoněmeckou správu*, in: Archivní časopis 49, 1999/ 4, s. 235 – 240.
- *Metodický návod na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce* (Archivní správa MV Praze dne 31. ledna 2000, Čj.: AS/1-284/2000).
- *Orts-Repertorium für das Königreich Böhmen*, Prag 1878.
- František PALACKÝ: *Popis Království českého*, 1848.
- František PADRTA: *Doplňovací volby do říšského sněmu v roce 1938 s přihlédnutím k situaci na Jablonecku*, in: Fontes Nissae 2002/III, s. 121-128
- *Retrospektivní lexikon obcí Libereckého kraje 1850 – 2001*, Liberec 2003.
- Jaroslav RÝDL: *Paměť Tanvaldska*, Turnov 2006.
- TÝŽ: *Výročí měsíce října. Šedesát let Tanvald-Šumburk – jedno město*, in: Tanvaldský zpravodaj z října 2002, s. 9.
- TÝŽ: *Z dávnější historie Tanvaldu a Šumburku (do roku 1900), a to i o počasí*, in: Tanvaldský zpravodaj z ledna 2004, s. 5.
- *Seznam míst v království Českém*, Praha 1913.
- Jaroslau SCHALLER: *Topographie des königreichs Böhmen*, Prag und Wien 1790.

- Gerhart STÜTZ – Karl ZENKER: *Gablonz an der Neisse. Stadt, Bezirk und Landkreis in Nordböhmen (Sudetenland)*, Schwäbisch Gmünd 1983.
- *Tereziánský katastr český*, sv. 1 Rustikál (kraje A – CH), Praha 1964.
- *Verordnungsblatt für den Reichsgau Sudetenland* č. 40/1942.
- Jaroslav VRBATA: *Přehled vývoje veřejné správy v odtržených českých oblastech v letech 1938 – 1945*, in: Sborník archivních prací 2, roč. XII., Praha 1962, s. 45-67.
- *Základní pravidla pro zpracování archivního materiálu* (zvláštní příloha SAP 10, 1960/2).
- *Zákoník zemský království Českého, roč. 1895*, Praha 1895.
- *Zákoník zemský království Českého, roč. 1905*, Praha 1905.

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Knihy/ karton
I. Listiny			
1	1895, srpen 31., Vídeň František Josef I., císař rakouský, povyšuje obec Tanvald na městys a udílí mu znak. <i>Orig. perg. 58x36 cm, něm., pečeť vydavatele přivěšena na pozlacené šňůře a uložena v kovovém pouzdře bez víka.</i>		
2	1905, září 22., Vídeň František Josef I., císař rakouský, povyšuje městys Tanvald na město ke dni 7. 6. 1905 a udílí mu znak. <i>Orig. perg. 38x29 cm, něm., privilegium o 4 listech vázané v knihu, sametové desky fialové barvy, pečeť vydavatele přivěšena v kovovém pouzdře bez víka na pozlacené šňůře.</i>		

II. Knihy

1. Knihy všeobecné správy obce

3	Pamětní kniha (<i>Gedenkbuch</i>) <i>něm., 29x38 cm, kož.</i>	1888-1907	Kn 1
4	Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva (<i>Gemeindevertretung-Sitzungsprotokolle</i>) <i>něm., 32x48 cm, kož.</i>	1874-1883	Kn 2
5	Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva (<i>Sitzungsprotokolle</i>) <i>něm., 29x41 cm, plát.</i>	1884-1894	Kn 3
6	Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva (<i>Protokoll-Buch der Gemeinde Tannwald-vertretung</i>) <i>něm., 28x40 cm, kož.</i>	1895-1903	Kn 4
7	Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva (<i>Stadtvertretungssitzungsprotok</i>) <i>něm., 28x40 cm, plát.</i>	1903-1913	Kn 5
8	Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva (<i>Stadtvertretungs-sitzungsprotokoll.</i>) <i>něm., 26x40 cm, plát.</i>	1913-1927	Kn 6

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Knihy/karton
9	Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva (<i>Marktgemeinde Tannwald. Sitzungs-Protokoll</i>) něm., 26x40 cm, plát.	1927-1938	Kn 7
10	Zápisy ze schůzí správní komise města a městského zastupitelstva (<i>Verwaltungskommission. Tsch. Stadtvertretungsprot.</i>) čes./něm., 22x34 cm, plát.	1918-1920	Kn 8
11	Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva (<i>Měst. zastupitelství. Stadtvertretung</i>) čes., 22x34 cm, plát.	1920-1925	Kn 9
12	Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva (<i>Protokoly městského zastupitelstva</i>) čes., 27x40 cm, plát.	1925-1932	Kn 10
13	Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva (<i>Knihy protokolů měst. zastupitelstva</i>) čes., 32x47 cm, kož.	1933-1938	Kn 11
14	Zápisy ze schůzí městské rady (<i>Sitzungsprotokolle des Stadtrates</i>) něm., 30x46 cm, plát.	1919-1926	Kn 12
15	Zápisy ze schůzí městské rady (<i>Sitzungsprotokoll des Stadtrates</i>) něm., 21x34 cm, plát.	1926-1938	Kn 13
16	Index k zápisům ze schůzí městské rady (<i>Index zum Stadtratsprotokoll</i>) něm., 21x34 cm, plát.	1926-1938	Kn 14
17	Zápisy ze schůzí městské rady (<i>Městská rada. Stadtrat</i>) čes., 26x36 cm, plát.	1919-1924	Kn 15
18	Zápisy ze schůzí městské rady (<i>Stadtratsprotokolle. Protokoly městské rady</i>) čes., 23x36 cm, plát.	1924-1930	Kn 16
19	Zápisy ze schůzí městské rady (<i>Stadtratsprotokolle. Tschechisch</i>) čes., 27x42 cm, plát.	1930-1934	Kn 17

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Knihy/karton
20	Zápisy ze schůzí městské rady (<i>Zápisy o schůzích městské rady</i>) čes., 27x41 cm, plát.	1935-1938	Kn 18
21	Matrika domovských příslušníků (<i>Matrika příslušníků Tanvald</i>) čes./něm., 34x47 cm, plát.	1859-1948	Kn 19
22	Seznam vydaných domovských listů (<i>Vormerk über ertheilte Heimath-Scheine</i>) něm., 28x43 cm, plát.	1885-1901	Kn 20
23	Index vydaných domovských listů (<i>Heimatscheine-Index. Index domovských listů</i>) čes./něm., 27x41 cm, pap.	1919-1939 (1946-1948)	Kn 21
24	Soupis obyvatel podle č.p. (<i>Mannschaftsbuch Tannwald</i>) něm., 33x48 cm, kož.	1859-1900	Kn 22
25	Evidence obyvatel podle abecedy: B – H něm., 33x48 cm, plát.	1920-1921	Kn 23
26	Evidence obyvatel podle abecedy: J – R něm., 33x48 cm, plát.	1920-1921	Kn 24
27	Evidence obyvatel podle abecedy: S – Z něm., 33x48 cm, plát.	1920-1921	Kn 25
28	Evidence přihlášených a odhlášených osob něm., 21x34 cm, pap.	1939-1944	Kn 26
29	Seznam voličů – Dolní Tanvald (<i>Seznam voličů Dolní-Tanvald/ Unter-Tannwald</i>) čes./něm., 21x30 cm, pap.	1929	Kn 27/11
30	Seznam voličů – Horní Tanvald (<i>Seznam voličů Horní-Tanvald/Ober-Tannwald</i>) čes./něm., 21x30 cm, pap.	1929	Kn 28/11
31	Seznam voličů – Žďár (<i>Seznam voličů Žďár/Brand</i>) čes./něm., 21x30 cm, pap.	1929	Kn 29/11

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Knih/karton
2. Evidenční knihy agendy bezpečnosti a veřejného pořádku			
32	Trestní protokol	1876	Kn 2 ¹
33	Trestní rejstřík (<i>Trestní záznam Tanvald</i>) <i>čes./něm, 27x41 cm, kož.</i>	do roku 1951	Kn 30
3. Knihy evidence ve věcech spolupůsobení ve státních záležitostech			
34	Ohlašovací kniha záložníků (<i>Reserve Meldebuch I.</i>) <i>něm., 28x42 cm, pap.</i>	1902-1923	Kn 31
35	Ohlašovací kniha záložníků (<i>Reserve Meldebuch II.</i>) <i>něm., 28x42 cm, pap.</i>	1902-1926	Kn 32
III. Spisový materiál			
III.1 Pomocné knihy			
36	Podací protokol	1938	Kn 33
37	Podací protokol	1940	Kn 34
III.2 Spisy			
1. Obec a její správa			
<i>Evidence občanů, domovské právo</i>			
38	Evidence obyvatel podle abecedy: H, L (přihlašovací listy)	1903-1911	1
	Evidence obyvatel podle abecedy: S, W (přihlašovací listy)	1903-1913	2
39	Seznamy obyvatelů domu č.p. 1 – 45 (Tanvald, Žďár)	1. pol. 20. stol.	3
	Seznamy obyvatelů domu č.p. 46 – 122 (Tanvald, Žďár)		4

¹ Zápisy jsou psány ze zadní strany Kn 2 (inv.č.4).

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Knihy/karton
39	Seznamy obyvatelů domu č.p. 123 – 163 (Tanvald, Žďár)	1.pol. 20.stol.	5
	Seznamy obyvatelů domu č.p. 164 – 230 (Tanvald, Žďár)		6
	Seznamy obyvatelů domu č.p. 231 – 298 (Tanvald, Žďár)		7
	Seznamy obyvatelů domu č.p. 300 – 400 (Tanvald, Žďár)		8
	Seznamy obyvatelů domu č.p. 401 – 502 (Tanvald, Žďár)		9
40	Vydané osobní legitimace	1939-1945	10

2. Péče o bezpečnost a veřejný pořádek

Evidence pobytu

41	Evidence pobytu cizích státních příslušníků	1924-1945	10
42	Přihlášky, odhlášky cizích státních příslušníků (hlášení Landrátovi v Jablonci n.N.)	1943-1945	10
43	Evidence totálně nasazených (přihlášky)	1939-1945	10
	<i>Gemeinschaftslager Untertannwald</i> (protektorátní příslušníci, Francouzi, Italové, Poláci, Rusové, Bělorusové, Ukrajinci)		
	<i>Gross-Hammer Lager</i> (protektorátní příslušníci, Rusové, Bělorusové, Ukrajinci)		
	<i>Joh. Umann/Gasthof Müller</i> (protektorátní příslušníci, Francouzi)		
	<i>Wohnlager „Rübezahl“</i> (Francouzi, Poláci, Rusové, Bělorusové, Ukrajinci)		
	<i>Ostfrauenlager Rübezahl</i> (Francouzi, Rusové, Bělorusové, Ukrajinci)		
44	Tannwalder Textilwerke A.G. – evidence cizích dělníků	1942-1945	10

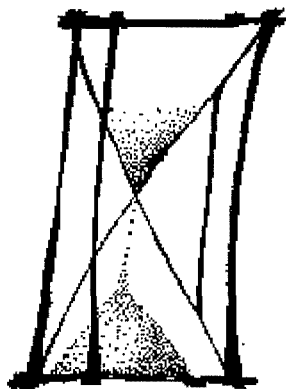
Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Kniha/karton
45	Volksdeutsches Lager Nr. 70 Šumburk n. D. (nouzové ubytování Němců – uprchlíků)	1942-1945	10
3. Péče o veřejné ústavy a zařízení			
46	Německý červený kříž – místní pobočka Tanvald (finanční záležitosti)	1939-1943	11
4. Spolupůsobení ve státních záležitostech			
<i>Vojenské záležitosti</i>			
47	Odvodní prohlídky branců <i>Ročníky 1891, 1895, 1896</i> <i>Ročníky 1878-1890, 1892-1894</i> <i>Ročník 1897</i>	1914-1915	11
48	Nábory pracovních sil pro válečné účely	1915	11
49	Zemřelí či nezvěstní vojáci Wehrmachtu (seznamy, fotokopie kondolencí)	1939-1945	11
50	Wilfried Hoffmann – vojenská knížka	1940	11
IV. Účetní materiál			
51	Hlavní kniha	1914-1924	Kn 35
52	Hlavní kniha	1925	Kn 36
53	Hlavní kniha	1926	Kn 37
54	Hlavní kniha	1927	Kn 38
55	Hlavní kniha	1928	Kn 39
56	Hlavní kniha	1929	Kn 40
57	Hlavní kniha	1930	Kn 41
58	Hlavní kniha	1931	Kn 42
59	Hlavní kniha	1932	Kn 43
60	Hlavní kniha	1933	Kn 44
61	Hlavní kniha	1934	Kn 45
62	Hlavní kniha	1935	Kn 46
63	Hlavní kniha	1936	Kn 47

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Kniha/karton
64	Hlavní kniha	1937	Kn 48
65	Pokladní deník příjmů a vydání	1859-1869	Kn 2 ²
66	Pokladní deník příjmů a vydání	1922-1925	Kn 49
67	Pokladní deník příjmů a vydání	1937	Kn 50
68	Účetní závěrka	1928-1930	Kn 51

² Zápisy jsou psány ze zadní strany Kn 2 (inv.č.4).

Název fondu:	Archiv města Tanvald
Značka fondu:	AM Tanvald
Časové rozmezí:	1859 – 1945 (1951)
Počet evid. jednotek:	64 (2 listiny, 51 knih, 11 kartonů)
Počet inv. jednotek:	68
Rozsah:	3,68 bm
Stav ke dni:	30.5.2006
Fond zpracoval:	Jakub Feige
Pomůcku sestavil:	Jakub Feige
Počet stran:	XI + 7
Pomůcku schválil:	

Státní okresní archiv Jablonec nad Nisou

Archiv obce Velké Hamry

1886 - 1945 (1954)

Inventář

Číslo listu JAF:	000
Evidenční číslo pomůcky:	000
Zpracoval:	Jakub Feige

Jablonec nad Nisou, únor – květen 2004/duben 2006

Obsah:	strana
A) ÚVOD:	
I. Vývoj původce fondu	III–VI
II. Vývoj a dějiny fondu	VII-VIII
III. Archivní charakteristika	IX-XI
IV. Stručný rozbor obsahu fondu	XI-XII
V. Záznam o uspořádání fondu a sestavení archivní pomůcky	XII
Literatura	XIII
B) INVENTÁRNÍ SEZNAM:	
II. Úřední knihy	1-3
1. Knihy všeobecné správy obce	1
2. Knihy správy obecního majetku	1-2
2. Evidenční knihy agendy bezpečnosti a veřejného pořádku	2
3. Knihy evidence ve věcech spolupůsobení ve státních záležitostech	2-3
III. Spisový materiál	4-8
III.1 Pomocné knihy	4
III.2 Spisy	4-8
1. Obec a její správa	4-5
<i>Statutární záležitosti</i>	4
<i>Evidence občanů, domovské právo</i>	5
<i>Obecní funkcionáři a zaměstnanci</i>	5
<i>Všeobecná správní činnost</i>	5
2. Správa obecního majetku	6
<i>Obecní budovy, pozemky</i>	6
<i>Obecní vody</i>	6
<i>Rozpočtové hospodaření obce</i>	6
3. Péče o bezpečnost a veřejný pořádek	6-7
<i>Evidence pobytu, dohled nad potulnými osobami</i>	6-7
<i>Ochrana bezpečnosti života</i>	7
<i>Veřejné cesty a silnice, doprava a spoje</i>	7
<i>Zásobování</i>	7

<i>Stavební záležitosti</i>	7
<i>Trestní pravomoc</i>	8
3. Péče o veřejné ústavy a zařízení	8
<i>Péče o nezaměstnané</i>	8
<i>Školství</i>	8
<i>Záležitosti spolkové a kulturní</i>	8
4. Spolupůsobení ve státních záležitostech	6
<i>Peněžní ústavy</i>	8
<i>Vojenské záležitosti</i>	8
<i>Zemědělství</i>	8
IV. Účetní materiál	9-11
Rejstřík míst	12
Rejstřík objektů	13
Rejstřík věcných objektů	14-15
Rejstřík osob	16

I. Vývoj původce fondu

Velké Hamry se nacházejí ve východní části jabloneckého okresu, přibližně 10 km východně od města Jablonce nad Nisou, 2 km jižně od sousedního Tanvaldu a 8 km severovýchodně od města Železný Brod. Rozprostírají se na poměrně širokém území: v údolí na pravém břehu řeky Kamenice (412 m), od níž stoupají západním směrem po svahu kopce Muchov (786 m).

Velké Hamry vznikly spojením dvou původních osad Hořeného a Doleného Hamru (viz níže). Dolení Hamr se nacházel dole u řeky a při jižních hranicích s obcí Plavy, Hoření Hamr pak zahrnoval ostatní zbytek území, tzn. Svažoval se po muchovském svahu od úbočí černostudničního hřebene jižním a jihovýchodním směrem dolů ke Kamenici.

Počátky osídlení, vývoj do roku 1850

Podle místních názvů Hamr, Hamry (i jmen okolních lokalit Plavy, Svárov, Popelnice atd.) je zřejmé, že trvalejší osídlení a vznik prvních osad souvisel až se zdejším dolováním železné rudy a výrobou železa. Tato činnost se v údolí řeky Kamenice začala provozovat zhruba od přelomu 15. a 16. století a železná huť (tzv. hamr plavský) stála na pravém břehu Kamenice při hranicích s Plavy (lokality zvaná Na Truskách). Největšího rozkvětu dosáhlo zdejší železářství kolem poloviny 16. století a zhruba do této doby také spadá vznik osady Hamrsko (Hamersko, pozdější horní část Hořeného Hamru, resp. Velkých Hamrů). Provoz plavského hamru byl ukončen buď ještě během 2. poloviny 16. nebo na počátku 17. století a z pozemků patřících k tomuto hamru vznikl panský dvůr Hamerskoplavský. Ke konci 17. století došlo k zániku tohoto dvora a na jeho pozemcích vznikla osada Dolení Hamr. V průběhu 2. poloviny 18. století se začalo pro pojmenování vsi Hamrsko užívat název Hoření Hamr – název Hamrska dodnes náleží pro označení hoření, tj. nejstarší, části obce.

Hoření i Dolení Hamr náležely k panství Semily. V polovině 17. století patřila ves Hamrsko pod Střevelskou rychtu, později pak stála samostatná rychta jak v Hořením, tak i v Dolením Hamře.

Až do 19. století byl rozvoj obou vsí pomalý. Podhorské zemědělství neposkytovalo dostatečnou obživu, lidé museli jako doplněk provozovat domácí řemesla, především přádláctví a tkalcovství. O trochu lepší podmínky pro zemědělskou činnost byly v Hořením Hamře (nahore na kopcích), oproti Hamru Dolenímu, který se nacházel v úzkém a špatně dostupném údolí řeky. To se projevilo rozdílným vývojem počtu domů a obyvatel a Hoření Hamr byl mnohem větší. V polovině 17. století žili na Hamrskách 4 sedláci, 16 chalupníků a 7

zahradníků. V 80. letech 18. století (1. vojenské mapování) bylo v Hořením Hamru 128 a v Dolením Hamru 67 osedlých. Koncem 18. a v 19. století se začala uplatňovat domácí sklářská výroba (sekání perel a korálů). Od 30. let 19. století se pak v údolí řeky Kamenice začal postupně usazovat textilní průmysl (na území Smržovky, Tanvaldu a Šumberku nad Desnou), který do zdejšího kraje přinesl dobrý zdroj obživy a podnítil do té doby nemožný rozvoj obcí.

Období po roce 1850

V roce 1850 vznikla místní (politická) obec Hoření Hamr (rovněž i katastrální obec), do jejíhož obvodu působnosti (katastr o výměře 631 ha) náležely osady Hoření a Dolení Hamr (obě osady měly vlastní číslování domů). K Hořenímu Hamru patřily samoty: Berany – či V Beraních, Vrchůra, Muchov, Šouf, Kamenné Mlýny a Zlatníky.

Především ve 2. polovině 19. století a na počátku století 20. zaznamenaly Hamry vlivem okolního textilního průmyslu výrazný rozvoj. Většina zdejšího obyvatelstva našla své uplatnění v sousedních továrnách ve Svárově (od r. 1843) a na Mezivodí (od r. 1907) a z Hamrů se tak z větší části stala dělnická kolonie¹. Dalším zdrojem živobytí místních obyvatel byla domácí práce a obchod se sklem (broušení a sekání skleněných perel a korálů), v letních měsících dobývání žuly na svazích Muchova, či pálení cihel (v Dolením Hamru). Své uplatnění zde našly i nejrůznější živnosti a řemesla, zemědělství bylo zastoupeno v menší míře.

K rozvoji obce rovněž přispělo vybudování tzv. železnobrodsko-tanvaldské silnice (1864-1866) a železniční trati Železný Brod-Tanvald (1870-1875), brzy poté byl v Hořením Hamru zřízen poštovní úřad (1894). Na počátku 20. století došlo k zavedení telegrafu (1908), v pozdější době telefonu (1922). Od roku 1911 působila v místě četnická stanice.

Dne 8. července 1914 se Hoření a Dolení Hamr sloučily do jedné velké osady nazvané Velké Hamry (toto jméno rovněž převzala místní obec Hoření Hamr)². Celá obec byla roztroušena téměř po celém svém katastru a postupně se začaly rozeznávat 2 celky: Velké hamry I. (dolení část u řeky) a Velké Hamry II. (hoření část – Hamrska, Berany). Rozvoj obce byl „dovršen“ roku 1926, kdy 16. dubna tohoto roku došlo k povýšení Velkých Hamrů na městys (městečko).

¹ Lokality se nacházely již na území sousední obce Šumberku nad Desnu.

² Vyhlášení c.k. místodržitele pro království české z 8.7. 1914, č. 5/A-1249/9, o sloučení Hořeního a Doleního Hamru v jednu osadu Velké Hamry, viz *Zemský zákoník pro království české*, částka XIV., ročník 1914.

Období 1938 – 1945

Závažné změny přinesl rok 1938. Dne 24. listopadu byly Hamry, ač většinově české, zabrány do německé říše³. Během tohoto aktu byly k Velkým Hamrům připojeny osady Přední a Zadní Zbytky (místní části obce Zásady, která zůstala v ČSR).

K další významné změně došlo 1. října 1942, kdy nařízením říšského místodržícího pro říšskou župu Sudety Konráda Henleina došlo ke spojení obcí Velké Hamry, Plavy a Haratice do jedné velké obce nazvané Gross-Hammer (Isergebirge). K této obci také připadl Svárov (dosavadní část Šumberku nad Desnou)⁴. Pro všechny obce se úřadovalo ve Velkých Hamrech a jednotlivé části nově vzniklé obce se nazývaly Gross Hammer – Plaw, Grosshammer – Swarow, Grosshammer – Haratitz, Grosshammer I a II.

Tento situace vydržela až do konce 2. světové války, kdy se po osvobození v květnu 1945 obecní správy ujal prozatímní národní výbor. Na základě dekretu prezidenta republiky č. 121 o územní reorganizaci správy došlo na podzim roku 1945 k obnovení stavu ze září 1938⁵.

Územně správní příslušnost

Do roku 1848: panství Semily, Boleslavský kraj.

1850 – 1855: politický okres Semily (okresní hejtmanství), soudní (rovněž berní) okres Železný Brod, Jičínský kraj.

1855 – 1868: smíšený okresní úřad Železný Brod (politická, soudní i berní působnost), Boleslavský kraj.

1868 – 1927: politický okres Semily (okresní hejtmanství, politická správa), soudní okres Železný Brod (též berní úřad, od roku 1864 samosprávný okres).

1927 – 1938: samosprávný okres v rozsahu soudního okresu Železný Brod byl zrušen, dosavadní okresní politická správa byla přejmenována na okresní úřad Semily.

1938/1939 – 1945: Říšská župa Sudety (Reichsgau Sudetenland), správu župy zajišťoval říšský komisař pro sudetoněmecké území se sídlem v Liberci (v roce 1939 přeměna v říšské

³ Spolu s Velkými Hamry byly zabrány další sousední české obce: Plavy, Haratice, Zlatá Olešnice, Paseky nad Jizerou.

⁴ *Verordnungsblatt für den Reichsgau Sudetenland* č. 40/1942, s. 354-355. Stejně tak došlo ke spojení dvou sousedních měst – Tanvaldu a Šumberku. Nový název města nesl označení Tannwald (Isergebirge).

⁵ Dekret prezidenta republiky o územní organizaci správy vykonávané národními výbory, č. 121/1945 Sb. z 27.10. 1945. Srov. Jan KAŠPAR: Spolu nebo samostatně?, in: *Pax bello potior. Sborník věnovaný doc.PhDr. Rudolfu Andělovi, CSc.*, Liberec 2004, s. 247.

místodržitelství⁶, vládní prezident v Ústí nad Labem, Landrát Jablonec nad Nisou (Landkreis Gablonz a./N.), úřední soud tanvald (Amtsgericht Tannvald).

Názvy obce

Hoření Hamr: Hořejní H., Hořejší H., Horní H., Hamersko, Hamrska, Hamry

Ober-Hammerdor, Ober-Hammersdorf, Ober-Hammer

Dolení Hamr: Dolejní H., Dolejší H., Dolení H., Dolní H.

Unter-Hammerdorf, Unter-Hammersdorf, Unter-Hammern, Unter-Hammer

Velké Hamry: Gross-Hammer, Gross-Hammer (Isergebirge)

Vývoj počtu domů a obyvatel, národnostní složení⁷

Počet domů celkem											
rok	1756	1790	1834	1843	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930
Hoření Hamr	20	94	136	131	177	203	227	266	303		
Dolení Hamr	15	23	38	38	45	51	49	61	75		
Velké Hamry (celkem)	35	117	174	169	222	254	276	327	378	396	485
Plavy											158
Haratice											111

Počet obyvatel										
	1843	1850	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1939
Hoření Hamr	1093			2559	2433	2990	3305			
Dolení Hamr	371			354	513	732	921			
Velké Hamry (celkem)	1464	1444	2276	2913	2949	3722	4226	3679	3825	3476
Haratice										821
Plavy										1099
Svárov										302

Velké Hamry - národnostní složení							
rok	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1939
Češi	2862	2940	3704	4183	3649	3759	3278
Němeci	51	6	13	31	15	45	
ostatní					15	21	

⁶ Tzv. Říšská župa Sudety byla vytvořena 25.3. 1939 (dle zákona o členění tzv. sudetoněmeckých území z 25.3. 1939). Srov. Jaroslav VRBATA: *Přehled vývoje veřejné správy v odtržených českých oblastech v letech 1938-1945*, in: Sborník archivních prací 2, roč. XII., Praha 1962, s.47.

⁷ Data jsou převzata ze statistických příruček uvedených v soupisu literatury. Údaje pro rok 1939 (sčítání lidu v květnu 1939) pochází z: Gerhart STÜTZ – Karl ZENKER: *Gablonz an der Neisse. Stadt, Bezirk und Landkreis in Nordböhmen (Sudetenland)*, Schwäbisch Gmünd 1983, s. 87 a z František PADRTA: *Doplňovací volby do říšského sněmu v roce 1938 s přihlédnutím k situaci na Jablonecku*, in: Fontes Nissae 2002/III, s. 127-128.

II. Vývoj a dějiny fondu

Dochovaný archivní materiál pochází z úřední činnosti obecního úřadu v Hořením Hamru, resp. ve Velkých Hamrech (od roku 1914). Jedná se o pouhý zlomek původní registratury.

Z důvodu absence spisového a ukládacího plánu lze podobu registratury a způsob ukládání písemností rekonstruovat jen velmi těžko. Jako pomůcka nám slouží pouze souvisle dochovaná řada podacích protokolů (1886-1939) a zlomek spisového materiálu. Z počátku se spisy řadily a ukládaly podle čísel jednacích v rámci každého roku (1886-1914, např. pro rok 1886 oddělení registratury „86“ atd.). Poté, nejspíše jen krátkodobě (1914/15-1917), nastoupilo řazení podle abecedy (např. Vyhlášky – značka spisovny „V“, Tiskopisy – „T“, Žádost Jáchyma Paly o domovskou příslušnost – „J.P.“ atd.). Znamky tohoto způsobu třídění mizí v roce 1917. Od roku 1920 bylo používáno třídící schéma podle jednotlivých oblastí vykonávané agendy. Jednotlivé hlavní skupiny byly označeny římskými číslicemi, jejich podskupiny číslicemi arabskými v kombinaci s písmeny abecedy (např. I. Všeobecná správa: I.-3 Sčítání lidu, I.5/ch Povýšení za město, I.5/i Změny hranic obvodů obcí, I.-7 Zřízení obecní, IV. Trestné pády: IV.3/a Dotazníky o pověsti, IV.3/j Hnanecké, VI. Zdravotnictví: VI./2 Očkování, VI.-3 průkaz do nemocnice, VI.-5 Nemoc infekční, VI. 12/B Kulhavka a slintavka, VII. Chudinství, IX. Domovské právo atd.). Tento systém však postupně během roku 1922 mizí a v následujícím období se již v podacích protokolech rubrika oddělení registratury nevyplňovala, rovněž prezentační razítko na spisech obsahovalo jen datum podání a číslo jednací. Ze zachovaného spisového materiálu je však patrné, že se ustálila praxe ukládání podle věcných skupin a spisy byly chronologicky zakládány do nadepsaných desek (např. „Spisy týkající se obecní rady“, „Spisy týkající se schůzí obecního zastupitelstva“, „Spisy týkající se hasičství“ – uvnitř dále dělené chronologicky i věcně – „Hasičství 1936“, „Spisy týkající se požární prohlídky“, „Spisy týkající se záchranné plachty“ apod.). Tento stav trval až do roku 1939, kdy se začal na Velké Hamry (tak jako na ostatní obce v Říšské župě Sudety) vztahovat závazný spisový plán (tzv. Akten – Plan für die Gemeindeverwaltung des Sudetengaues), používající desetinného třídění. Spisy se členily do deseti základních skupin podle úřední agendy a v rámci každé z nich ještě na různý počet podskupin (uvnitř věcných skupin plán předpokládal vytváření chronologické řady)⁸. Tento spisový plán nepočítal s existencí podacích

⁸ Tzv. Porteleho spisový plán, viz Theodor PORTELE: *Akten-Plan für die Gemeindeverwaltungen des Sudetengaues*, Stuttgart 1939. Více k tomuto spisovému plánu (především přehled skupin systému): Marie MACKOVÁ: *K úřadování a spisovným obcí a měst, které od 1. října 1938 náležely po říšskoněmeckou správu*, in: AČ 4/1999, s. 235-240.

protokolů ani jiných pomocných kancelářských knih⁹. Spisy se vkládaly do desek s nadepsaným číselným kódem podle spisového řádu, číslem spisu a slovním označením dané záležitosti. V užívání tohoto systému však panovaly drobné rozdíly a mohlo existovat několik variant. Bližší poznání způsobu použití tohoto spisového plánu ve Velkých Hamrech pro nedostatek spisů nelze.

Písemnosti se ukládaly na obecním úřadě. Ten dlouhou dobu sídlil vždy v domě úřadujícího starosty a tudíž se písemná agenda neustále stěhovala. Po roce 1918 se obecní úřad nacházel v zasedací síni sokolovny I., v letech 1922 – 1928 v domě č.p. 297, v období 1928 – 1939 v Hasičském domě I. (č.p. 480) a od roku 1939 až do konce druhé světové války se úřadovalo v Masarykově domě sociálně zdravotní péče č.p. 490. Po válce byla obecní registratura uložena na MNV ve Velkých Hamrech.

Zde 9. října 1953 proběhla archivní dohlídka. Při skartaci se vyřadilo velké množství písemností a do archivní péče byly převzaty pouze vázané knihy, které byly 19. července 1955 převezeny do okresního archivu v Jablonci nad Nisou (zapsány v přírůstkové knize pod číslem 113). V roce 1967 převzal archiv další písemnosti, především účetní materiál. V říjnu 1973 byl archiv obce uspořádán a zinventarizován. Fond obsahoval 79 knih (z toho 23 pomocných kancelářských knih), 4 kartony spisů a účetního materiálu. Celkem 83 evidenčních a 67 inventárních jednotek, časový rozsah 1886-1944. Struktura fondu: I. Úřední knihy – a) Knihy správní, b) Knihy evidenční, II. Spisový materiál – a) Pomocné knihy, b) Spisy, III. Účetní materiál.

Dne 25. září 1997 byl, podle skartačního návrhu sign. SOkA 251/051-97, archivu předán další přírůstek, obsahující především knihu příjmů, hasičské písemnosti, rozpočet, účetní materiál 1905-1945 (č. přírůstku 687 v přírůstkové knize). Navíc byla v rámci generální inventury v roce 2001 (GI 2001) kriticky zhodnocena kvalita dosavadního inventáře a většina písemností převedena mezi materiál nezpracovaný, s vizí brzké reinventarizace (spolu s přírůstkem č. 687 měřil fond 3,64 bm, z toho pouhých 0,48 bm bylo vykazováno jako inventarizované). Reinventarizace proběhla v únoru až květnu 2004 a jejím výsledkem je nová archivní pomůcka – inventář¹⁰.

⁹ Rokem 1939 končí řada dochovaných podacích protokolů.

¹⁰ V dubnu 2006 byl fond AO Velké Hamry spolu s inventářem kriticky zhodnocen a poté vypracována nová drobně přepracovaná archivní pomůcka (pouze pro účely této bakalářské práce). Viz kapitolu Úvod, s. 2.

III. Archivní charakteristika fondu

Fond AO Velké Hamry je pouhým torzem původní registratury, obsahujícím:

29 úředních knih z let 1886-1943 (1954)

23 pomocných kancelářských knih (podací protokoly, index) pro období 1886-1939

5 kartonů spisů z let 1890-1943

46 účetních knih z let 1917-1945

1 karton účetního materiálu 1927-1945

Celkem 104 evidenčních jednotek a 132 inventárních záznamů, metráž 3,00 bm. Časový rozsah fondu 1886-1945 (1954). Dolní časová hranice je stanovena datací nejstarších písemností¹¹, horní hranici – s výjimkou jednoho posteriora¹² – určuje převzetí obecní správy národním výborem v roce 1945.

Zachovaný písemný materiál je do roku 1938 psán převážně v českém jazyce, v období 1938-1945 německy. Písemnosti jsou v dobrém fyzickém stavu.

Při reinventarizaci byl, po zhodnocení celkového materiálu, zkombinován původní třídící systém podle věcných skupin¹³ s umělým schématem pro pořádání písemností obecních úřadů – viz *Metodický návod na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce* (Archivní správa MV Praze dne 31. ledna 2000, Čj.: AS/1-284/2000). Dále bylo přihlédnuto k *Základním pravidlům pro zpracování archivního materiálu* (zvláštní příloha SAP 10, 1960, č. 2).

Struktura fondu:

II. Úřední knihy

1. Knihy všeobecné správy obce
2. Knihy správy obecního majetku
3. Evidenční knihy agendy bezpečnosti a veřejného pořádku
4. Knihy evidence ve věcech spolupůsobení ve státních záležitostech

III. Spisový materiál

III.1 Pomocné knihy

III.2 Spisy

1. Obec a její správa

¹¹ *Knihy vydaných pracovních knížek a domovských listů 1886-1893* (inv.č. 14) a *podací protokol 1886-1892* (inv.č. 33).

¹² Jedná se o *pozemnostní archy 1939-1954* v rámci inventáře obec. jmění 1937-1943 (inv.č. 10).

¹³ Zachovalé soubory spisů v originálních deskách: hasičství, řeka Kamenice, spořitelna atd. (viz kap. II. Vývoj a dějiny fondu).

Statutární záležitosti

Evidence občanů, domovské právo

Obecní funkcionáři a zaměstnanci

Všeobecná správní činnost obce

2. Správa obecního majetku

Obecní budovy, pozemky

Obecní vody

Rozpočtové hospodaření obce

3. Péče o bezpečnost a veřejný pořádek

Evidence pohybu, dohled nad potulnými osobami

Ochrana bezpečnosti života

Veřejné silnice a cesty, doprava a spoje

Zásobování

Stavební záležitosti

Trestní pravomoc

4. Péče o veřejné ústavy a zařízení

Péče o nezaměstnané

Školství

Záležitosti spolkové a kulturní

5. Spolupůsobení ve státních záležitostech

Peněžní ústavy

Vojenské záležitosti

Zemědělství

IV. Účetní materiál

Reinventarizací a zpracováním přírůstku č. 687 byl fond doplněn o 20 knih, 1 podací deník a 2 kartony spisového a účetního materiálu. Zjistilo se, že ve fondu chybí kniha číslo 71 (starého inventáře): Hlavní kniha (1941).

Záznam o vnitřní skartaci:

Při zpracování přírůstku proběhla vnitřní skartace, při které byly vyřazeny pomocné účetní knihy a jiné nevýznamné písemnosti, tj. duplicitní materiál, obálky, reklamní materiál, složenky, účtenky apod.

Z materiálu byl vydělen jeden podací deník (1939-1940) obecního úřadu Bohdalovice (zařazen do AO Bohdalovice) a písemnosti, které vznikly po roce 1945 z činnosti národního výboru ve Velkých Hamrech (doplněny do fondu MNV Velké Hamry).

Celkově se vyskartovalo 0,64 bm materiálu.

IV. Stručný rozbor obsahu fondu

Po obsahové stránce fond poskytuje řadu písemností s hodnotnými informacemi. Nejstarší písemnosti archivního fondu pochází z roku 1886 a jsou to knihy vydaných pracovních knížek a domovských listů (inv.č. 14) a podací protokol (inv.č. 33), nejmladší archiválie zahrnují rok 1945: roční uzávěrky daní (inv.č. 32) a účetní materiál (inv.č. 129, 131). Největší část fondu tvoří písemnosti z období 1. republiky.

K nejdůležitějším písemnostem patří zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva a rady (1894-1911, inv.č. 1) a jednotlivých komisí: finanční (1920-1938, inv.č.2-3), hospodářsko revizní (1920-1934, inv.č. 4), živnostensko daňové (1920-1936, inv.č. 5), policejně zdravotní (1920-1933, inv.č. 6) a stavební (1920-1935, inv.č. 7). Další zápisy ze schůzí zastupitelstva a rady se nezachovaly a tuto ztrátu jen částečně nahrazují pozvánky ke schůzím (jak zastupitelstva, tak i rady) s programem jednání a listinou přítomných (1914-1917, 1932-1938, inv.č.65).

Podrobný přehled o majetku obce podávají inventáře obecního a chudinského jmění (1925-1943, inv.č. 8-11). Důležité jsou rovněž knihy evidenčního charakteru: trestní rejstřík (1910-1920, inv.č. 13), knihy o vydaných domovských listech a pracovních či čeledních knížkách (1886-1919, inv.č. 14-16).

I když se spisový materiál dochoval v malém množství, představu o rozsahu písemné agendy lze získat díky souvislé řadě podacích protokolů (1886-1939, inv.č. 33-55). Ze samotných spisů pak vynikají některé rozsáhlejší soubory: stavba okresní silnice (1893, inv.č. 81), spisy o hasičství (1890-1938, inv.č. 96), spisy týkající se řeky Kamenice (1905-1932, inv.č. 76), zásobovací agenda (1914-1918, inv.č. 88), vyhlášky a nařízení (1918, inv.č. 63), zřízení spořitelny (1911-1924, inv.č. 98), soupisy obyvatel (1914 – 1926, inv.č. 57), kanalizace – podklady pro technicko-ekonomickou kolaudaci (1927-1931, inv.č. 90). Svým obsahem je rovněž zajímavý soupis členů dobrovolné setniny (1918, inv.č. 99), dále drobné jednotliviny týkající se osudových událostí roku 1938 (inv.č. 58-61,

64, 69, 80, 87, 92, 100, 101) a personální spis obecního tajemníka Wilhelma Endlera (1942, inv.č. 62). Ostatní spisový materiál má spíše ilustrativní charakter a slouží především jako ukázka jednotlivých oblastí výkonu obecní samosprávy.

Nejvíce zastoupené jsou písemnosti účetního charakteru, které podávají dobrý přehled o hospodaření obce: rozvrhy obecních a školních přírážek k daním (1901-1914, inv.č.17-29), kniha účtů podpor vyplacených nezaměstnaným (1935-1938, inv.č. 130) a klasický účetní materiál – hlavní knihy, rozpočty, účetní závěrky aj. (1917-1945, inv.č. 103-131). Z důvodu nedochování se hlavní knihy a rozpočtu pro rok 1931, byly u fondu ponechány písemné podklady pro sestavování a schvalování rozpočtu¹⁴. Pro zajímavost byla zachována pomocná účetní kniha Dávka ze psů (1941, inv.č.132).

Fond AO Velké Hamry je důležitým pramenem především pro badatele místních dějin a pro poznání činnosti a vývoje obecní samosprávy. Může rovněž poskytnout plno zajímavých údajů v oblasti genealogie.

(**Poznámka:** Pamětní kniha Velkých Hamrů 1922-1947 je uložena na Městském úřadě ve Velkých Hamrech).

V. Záznam o uspořádání fondu a sestavení pomůcky

Fond AO Velké Hamry v říjnu 1973 uspořádal a zinventarizoval František Padrta. V rámci generální inventury prováděné v roce 2001 byla kvalita inventáře kriticky zhodnocena a většina písemností byla – s vizí brzké reinventarizace – převedena mezi materiál nezpracovaný.

V únoru až květnu 2004 fond reinventarizoval a doplnil o přírůstky Jakub Feige. Původní metráž 3,64 bm (z toho inventarizovaných 0,48 bm) klesla na 3,00 inventarizované bm.

Ke dni reinventarizace čítá fond 6 kرتونů (0,72 bm), 75 knih (1.28 bm) a 23 podacích deníků (1,00 bm).

¹⁴ Tento spis je uložen v původních deskách „Spisy týkající se rozpočtu 1931“, inv.č. 77.

Literatura použitá k úvodu:

- *Administrativní lexikon obcí v republice Československé*, I. díl Čechy, Praha 1927.
- *Berní rula – Boleslavsko*, Praha 2001.
- *Gemeindelexikon von Böhmen*, Wien 1904.
- Libuše DRVOTOVÁ: *Stručná historie města Velkých Hamrů*, in: *Hamrovské listy* 1, 1998/1, s. 5.
- Libuše DRVOTOVÁ: *Naše řeka Kamenice*, in: *Hamrovské listy* 1, 1998/2, s. 7.
- Břetislav CHROMEČEK: *Místopisný slovník Československé republiky*, Praha 1929.
- Jan KAŠPAR: *Spolu nebo samostatně?*, in: *Pax bello potior*. Sborník věnovaný doc.PhDr. Rudolfu Andělovi, CSc., Liberec 2004, s. 247.
- Václav KUDRNÁČ: *Úplný adresář hejtmánství Semilského*, Turnov 1905.
- Marie MACKOVÁ: *K úřadování a spisovněm obcí a měst, které od 1.10. 1938 náležely pod říšskoněmeckou správu*, in: *Archivní časopis* 49, 1999/ 4, s. 235 – 240.
- *Metodický návod na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce* (Archivní správa MV Praze dne 31. ledna 2000, Čj.: AS/1-284/2000).
- František MIZERA: *Popis okresního hejtmánství semilského*, Praha 1888.
- *Ottův slovník naučný*, 10. díl (fotoreprint vydání z r. 1896), 1998.
- František PADRTA: *Doplňovací volby do říšského sněmu v roce 1938 s přihlédnutím k situaci na Jablonecku*, in: *Fontes Nissae* 2002/III.
- František PALACKÝ: *Popis Království českého*.
- *Retrospektivní lexikon obcí Libereckého kraje 1850 – 2001*, Liberec 2003.
- *Sborník okresu Železnobrodského (Listy pro pěstování vlastivědy pro školu a dům) I. – VI.*, učitelská jednota „Budeč železnobrodská“, 1924 – 1930.
- Jaroslaus SCHALLER: *Topographie des königreichs Böhmen*, Prag und Wien 1790.
- *Statistický lexikon obcí v republice Československé*, I. Čechy, Praha 1924.
- *Statistický lexikon obcí v zemi české*, Praha 1934.
- *Tereziánský katastr český*, sv. 1 Rustikál (kraje A – CH), Praha 1964.
- *Verordnungsblatt für den Reichsgau Sudetenland* č. 40/1942, s. 354-355.
- *I. vojenské mapování (Josefské)*, www.geolab.cz.
- Jaroslav VRBATA: *Přehled vývoje veřejné správy v odtržených českých oblastech v letech 1938-1945*, in: *Sborník archivních prací* 2, roč. XII., Praha 1962.
- *Základní pravidla pro zpracování archivního materiálu* (zvláštní příloha SAP 10, 1960/2).
- *Zemský zákoník pro království české, částka XIV.*, ročník 1914.

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Knihy/karton
II. Úřední knihy			
1. Knihy všeobecné správy obce			
1	Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva a rady (<i>Jednací protokol 1894-1911</i>) čes., 27x40,5 cm, kož.	1894-1911	Kn 1
2	Zápisy ze schůzí finanční komise (<i>Zápisník komise finanční</i>) čes., 22x33,5 cm, kož.	1920-1932	Kn 2
3	Zápisy ze schůzí finanční komise (<i>Obecní komise finanční</i>) čes., 22x33,5 cm, pap.	1932-1938	Kn 3
4	Zápisy ze schůzí hospodářsko revizní komise (<i>Hospodářsko-revizní</i>) čes., 22x33,5 cm, kož.	1920-1934	Kn 4
5	Zápisy ze schůzí živnostensko daňové komise (<i>Zápisník živnostensko daňový</i>) čes., 22x33,5 cm, kož.	1920-1936	Kn 5
6	Zápisy ze schůzí policejně zdravotní komise (<i>Zápisník policejního zdravotního odboru</i>) čes., 22x33,5 cm, kož.	1920-1933	Kn 6
7	Zápisy ze schůzí stavební komise (<i>Stavební komise</i>) čes., 22x33,5 cm, kož.	1920-1935	Kn 7
2. Knihy správy obecního majetku			
8	Inventář obecního jmění (<i>Inventář jmění obecního r. 1925-1930</i>) čes., 47x49 cm, plát.	1925-1930	Kn 8
9	Inventář obecního jmění (<i>Inventář jmění obecního</i>) čes., 47x49 cm, plát.	1931-1936	Kn 9
10	Inventář obecního jmění (<i>Inventář 1937-1943.</i> <i>Pozemnostní archy 1948</i>) čes./něm., 45x49 cm, plát.	1937-1943 (1954)	Kn 10

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Kniha/karton
11	Inventář chudinského jmění (<i>Inventář jmění chudinského r. 1925-1930</i>) čes., 46,5x49 cm, plát.	1925-1930	Kn 11
12	Lesní hospodářský plán (<i>Lesní hospodářský plán.</i>) čes., 24,5x39,5 cm, plát.	1934	Kn 12

3. Evidenční knihy agendy bezpečnosti a veřejného pořádku

13	Trestní rejstřík (<i>Kniha trestů od r. 1910</i>) čes., 27,5x41 cm, plát.	1910-1920	Kn 13
14	Kniha vydaných pracovních a čeledních knížek, domovských listů čes., 26,5x40 cm, pap.	1886-1893	Kn 14
15	Kniha vydaných pracovních a čeledních knížek, domovských listů (<i>Kniha pro vydání pracovních knížek a dom. listů</i>) čes., 27x39,5 cm, pap.	1893-1912	Kn 15
16	Kniha vydaných pracovních a čeledních knížek, domovských listů (<i>Kniha pro vydání pracovních knížek a d. listů</i>) čes., 27x38,5 cm, pap.	1912-1919	Kn 16

4. Knihy evidence ve věcech spolupůsobení ve státních záležitostech

17	Rozvrh obec. přírážek k daním podle č.p. (1901) čes., 25,5x40 cm, pap.	1901	Kn 17
18	Rozvrh obec. přírážek k daním podle č.p. (1902) čes., 25x38 cm, pap.	1902	Kn 18
19	Rozvrh obec. přírážek k daním podle č.p. (1904.) čes., 30x45,5 cm, pap.	1904	Kn 19
20	Rozvrh obec. přírážek k daním podle č.p. (1905.) čes., 29x46, pap.	1905	Kn 20

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Kniha/karton
21	Rozvrh obec. přírážek k daním podle č.p. (1906.) <i>čes., 30x46 cm, pap.</i>	1906	Kn 21
22	Rozvrh obec. a škol. přírážek k daním podle č.p. (1907.) <i>čes., 30x46 cm, pap.</i>	1907	Kn 22
23	Rozvrh obec. a škol. přírážek k daním podle č.p. (1908.) <i>čes., 30x46 cm, pap.</i>	1908	Kn 23
24	Rozvrh obec. a škol. přírážek k daním podle č.p. (1909.) <i>čes., 30x46 cm, pap.</i>	1909	Kn 24
25	Rozvrh obec. a škol. přírážek k daním podle č.p. (1910.) <i>čes., 30x46 cm, pap.</i>	1910	Kn 25
26	Rozvrh obec. a škol. přírážek k daním podle č.p. (1911.) <i>čes., 30x46 cm, pap.</i>	1911	Kn 26
27	Rozvrh obec. a škol. přírážek k daním podle č.p. (1912.) <i>čes., 30x46 cm, pap.</i>	1912	Kn 27
28	Rozvrh obec. a škol. přírážek k daním podle č.p. (1913.) <i>čes., 30x46 cm, pap.</i>	1913	Kn 28
29	Rozvrh obec. a škol. přírážek k daním podle č.p. (1914.) <i>čes., 30x46 cm, pap.</i>	1914	Kn 29
30	Roční uzávěrky daní za účetní rok - 1	1942-1943	Kn 30
31	Roční uzávěrky daní za účetní rok - 2	1942-1943	Kn 31
32	Roční uzávěrky daní za účetní rok	1944-1945	Kn 32

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Kniha/karton
III. Spisový materiál			
III.1 Pomocné knihy			
33	Podací protokol	1886-1892	Kn 33
34	Podací protokol	1892-1896	Kn 34
35	Podací protokol	1896-1903	Kn 35
36	Podací protokol	1903-1906	Kn 36
37	Podací protokol	1906-1908	Kn 37
38	Podací protokol	1909-1912	Kn 38
39	Podací protokol	1912-1914	Kn 39
40	Podací protokol	1914-1915	Kn 40
41	Podací protokol	1915-1917	Kn 41
42	Podací protokol	1917-1920	Kn 42
43	Podací protokol	1920-1922	Kn 43
44	Podací protokol	1922-1924	Kn 44
45	Podací protokol	1924-1926	Kn 45
46	Podací protokol	1927-1928	Kn 46
47	Podací protokol	1928-1930	Kn 47
48	Podací protokol	1930-1931	Kn 48
49	Podací protokol	1931-1933	Kn 49
50	Podací protokol	1933-1934	Kn 50
51	Podací protokol	1935-1936	Kn 51
52	Podací protokol	1936-1937	Kn 52
53	Podací protokol	1937-1938	Kn 53
54	Podací protokol	1938-1939	Kn 54
55	Index k podacímu protokolu	1933-1936	Kn 55

III.2 Spisy

1. Obec a její správa

Statutární záležitosti

56	František Porák - právník (dopis starostovi Hořeného Hamru ohledně spojení Hořeného a Doleného Hamru a změny názvu obce)	1908	1
----	---	------	---

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Kniha/karton
<i>Evidence občanů, domovské právo</i>			
57	Soupisy obyvatel podle abecedy (rodinné listy)	1914-1926	1
58	Žádosti o domovskou příslušnost, o povolení k pobytu	1938	1
59	Josef Šimůnek - změna domovské příslušnosti (+ vojenská knížka)	1938	1
<i>Obecní funkcionáři a zaměstnanci</i>			
60	František Šmíd - starosta (lékařský posudek)	1938	1
61	František Šmíd (dopis obecní radě na rozloučenou)	1938	1
62	Wilhelm Endler - obecní tajemník (personální spis)	1940-1943	1
<i>Všeobecná správní činnost obce</i>			
63	Vyhlášky a nařízení (obecního úřadu, okr. hejtmanství v Semilech, okr. soudu a berního úřadu v Žel. Brodě, Válečného obil. ústavu v Praze, c.k. místodržitelství)	1918	2
64	Vyhlášky obecního úřadu	1928	2
	Vyhlášky, oběžníky, nařízení (mimořádná situace)	1938	2
65	Pozvání ke schůzi obecního zastupitelstva (program jednání, potvrzení o obdržení pozvání, listina přítomných)	1914-1917	2
	Pozvání ke schůzi obecního zastupitelstva (program jednání, potvrzení o obdržení pozvání, listina přítomných)	1932-1938	2
	Pozvání ke schůzi obecní rady (s programem jednání)	1914-1917	2
	Pozvání ke schůzi obecní rady (s programem jednání)	1932-1938	2

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Kniha/karton
2. Správa obecního majetku			
<i>Obecní budovy, pozemky</i>			
66	Petr Novák (žádost o byt s malým poplatkem)	1913	3
67	Domácí řád	1933	3
68	Hřbitov II Velké Hamry (připomínky k zavedeným pravidlům o vybírání obecních poplatků a používání hřbitova, seznam zakládajících majitelů míst na hřbitově)	1935	3
69	Žádosti o pronájem bytu	1938	3
70	Kancelář starosty (oprava vodovodu)	1942	3
71	Opravy obecních bytů a jejich pronájem	1942	3
72	Dům pro nájemníky č.p. 357 (bývalý Národní dům)	1942-1943	3
73	Obecná škola (parketování, zřízení vodovodu)	1942	3
74	Kino (malířské práce)	1942	3
75	Záležitosti zřízení „Deutsches Haus“ (restaurace, vybavení)	1942	3
<i>Obecní vody</i>			
76	Spisy týkající se řeky Kamenice	1905-1932	3
<i>Rozpočtové hospodaření obce</i>			
77	Spisy týkající se rozpočtu na rok 1931 (vyhlášky, výkazy, zápisy ze schůzí zastupitelstva, rady, finanční komise a jiný podkladový materiál)	1930-1932	3
3. Péče o bezpečnost a veřejný pořádek			
<i>Evidence pohybu, dohled nad potulnými osobami</i>			
78	Zákaz volného táboření kočujícího lidu (zavedení všeobecné ohlašovací povinnosti příchozích osob na území obce)	1937	3

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Kniha/karton
79	Antonín Bárta (žebrota)	1938	3
	<i>Ochrana bezpečnosti života</i>		
80	Žádost o zřízení státního policejního úřadu ve Velkých Hamrech	1938	3
	<i>Veřejné cesty a silnice, doprava a spoje</i>		
81	Stavba okresní silnice na katastru obce Hoření Hamr (stavební plány, rozpočty, ceníky, analýza práce)	1893	3
82	Jaroslav Holý - žádost o povolení autobusové linie Jablonec nad Jizerou - Zlatá Olešnice - Velké Hamry - Tanvald (návrh na zřízení zastávek v obci)	1930	3
83	Spor mezi obcí a Petrem Černým o veřejnou cestu (pozemková parcela č. kat. 2466/2)	1935-1936	3
84	Zrušení části obecní cesty č. kat. 2516 v Beranech (2 snímky z katastrální mapy)	1936-1938	3
85	Stavba silnice na Muchov	1937-1938	3
86	Zrušení a odprodej části obecní cesty č. kat. 2495/1 (1 snímek z katastrální mapy)	1938	3
87	Žádost o zřízení 2. veřejné telefonní hovorny	1938	3
	<i>Zásobování</i>		
88	Zásobovací agenda	1914-1918	4
	<i>Stavební záležitosti</i>		
89	Upozornění na nutnost zřídit obecní vodovod	1927-1928	4
90	Kanalizace (podklady pro technicko-ekonomickou kolaudaci, protokol z místní revize projektu obecní kanalizace)	1927-1931	4
91	Příspěvky na stavební záležitosti (stavba silnice Zbytky-Berany, silnice Velké Hamry-Zbytky, dlažba, regulace Kamenice)	(1936) 1938	4

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Knihy/ karton
	<i>Trestní pravomoc</i>		
92	Přestupky (žádosti okr.úřadu v Semilech o protokolární výsledky)	1938	4
4. Péče o veřejné ústavy a zařízení			
	<i>Péče o nezaměstnané</i>		
93	Statistika nezaměstnaných osob	1931	5
	<i>Školství</i>		
94	Adéla Samková - špatná školní docházka	1937	5
95	Jiří Morávek - špatné chování (žádost o vyloučení ze školy)	1937-1938	5
	<i>Záležitosti spolkové a kulturní</i>		
96	Spisy týkající se hasičství	(1890) 1903-1938	5
97	Spisy týkající se oslav 80-tých narozenin T. G. Masaryka	1930	5
5. Spolupůsobení ve státních záležitostech			
	<i>Peněžní ústavy</i>		
98	Spořitelna (zřízení)	1911-1924	5
	<i>Vojenské záležitosti</i>		
99	Dobrovolná setnina z Velkých Hamrů (soupis členů)	1918	5
100	Josef Dvořák - odklad cvičení ve zbrani	1938	5
101	Doručení vojenské knížky Rudolfa Soldáta	1938	5
	<i>Zemědělství</i>		
102	Seznam držitelů dědičné půdy	1941	5

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Kniha/karton
IV. Účetní materiál			
103	Hlavní kniha	1917-1921	Kn 56
104	Hlavní kniha	1920	Kn 57
105	Hlavní kniha	1921	Kn 58
106	Hlavní kniha obce	1922	Kn 59
	Hlavní kniha chudinská	1922	Kn 60
107	Hlavní kniha obce	1923	Kn 61
	Hlavní kniha chudinská	1923	Kn 62
108	Hlavní kniha obce	1924	Kn 63
	Hlavní kniha chudinská	1924	Kn 64
109	Hlavní kniha obce	1925	Kn 65
	Hlavní kniha chudinská	1925	Kn 66
110	Hlavní kniha obce	1926	Kn 67
	Hlavní kniha chudinská	1926	Kn 68
	Účetní závěrka	1926	6
111	Hlavní kniha obce	1927	Kn 69
	Hlavní kniha chudinská	1927	Kn 70
	Rozpočet	1927	6
	Účetní závěrka	1927	6
	Účetní závěrka chudinská	1927	6
112	Hlavní kniha chudinská	1928	Kn 71
	Rozpočet	1928	6
	Rozpočet školní	1928	6
	Účetní závěrka	1928	6
113	Hlavní kniha chudinská	1929	Kn 72
	Účetní závěrka	1929	6
114	Hlavní kniha chudinská	1930	Kn 73
	Rozpočet	1930	6
	Účetní závěrka	1930	6
115	Hlavní kniha chudinská	1931	Kn 74
	Účetní závěrka	1931	6
116	Hlavní kniha obce	1932	Kn 75
	Hlavní kniha chudinská	1932	Kn 76

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Kniha/karton
116	Účetní závěrka	1932	6
117	Hlavní kniha obce	1933	Kn 77
	Hlavní kniha chudinská	1933	Kn 78
	Účetní závěrka	1933	6
118	Hlavní kniha obce	1934	Kn 79
	Hlavní kniha chudinská	1934	Kn 80
	Účetní závěrka	1934	6
119	Hlavní kniha obce	1935	Kn 81
	Hlavní kniha chudinská	1935	Kn 82
	Rozpočet	1935	6
	Účetní závěrka	1935	6
120	Hlavní kniha obce	1936	Kn 83
	Hlavní kniha chudinská	1936	Kn 84
	Rozpočet	1936	6
	Účetní závěrka	1936	6
121	Hlavní kniha chudinská	1937	Kn 85
	Rozpočet	1937	6
	Účetní závěrka	1937	6
122	Hlavní kniha chudinská	1938	Kn 86
	Rozpočet	1938	6
123	Účetní závěrka	1938	6
	Účetní závěrka školní	1938	6
124	Hlavní kniha - příjmy	1939	Kn 87
	Hlavní kniha - výdaje	1939	Kn 88
	Hlavní kniha chudinská	1939	Kn 89
	Rozpočet	1939	6
	Rozpočet školní	1939	6
	Účetní závěrka	1939	6
125	Hlavní kniha - příjmy	1940	Kn 90
	Hlavní kniha - výdaje	1940	Kn 91
	Rozpočet	1940	6
	Účetní závěrka	1940	6
126	Rozpočet	1941	6

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Kniha/karton
126	Účetní závěrka	1941	6
127	Rozpočet	1942	6
	Účetní závěrka	1942	6
	Hlavní kniha - příjmy	1942-1943	Kn 92
	Hlavní kniha - výdaje	1942-1943	Kn 93
128	Rozpočet	1943	6
	Účetní závěrka	1943	6
	Hlavní kniha - příjmy	1943-1944	Kn 94
	Hlavní kniha - výdaje	1943-1944	Kn 95
129	Rozpočet	1944	6
	Účetní závěrka	1945	6
130	Účty podpor vyplacených nezaměstnaným	1935-1938	Kn 96
131	Kontrolní účetní kniha obcí Plavy - Haratice připojených v roce 1942 k Velkým Hamrům	1941-1945	Kn 97
132	Dávka ze psů	1941	Kn 98

Rejstřík míst	Inventární čísla
B	
Berany	84, 91
H	
Hamr Dolení	56
Hamr Hoření	56, 81
Haratice	131
J	
Jablonec nad Jizerou	82
K	
Kamenice - řeka	76, 91
M	
Muchov	85
P	
Plavy	131
Praha	63
S	
Semily	63, 92
T	
Tanvald	82
Z	
Zbytky	87, 91
Zlatá Olešnice	82
Ž	
Železný Brod	63

Rejstřík objektů	Inventární čísla
B	
Berní úřad v Železném Brodě	63
D	
Deutsches Haus	75
H	
Hřbitov II. Velké Hamry	68
K	
Kino	74
M	
C.k.. Místodržitelství v Praze	63
N	
Národní dům	72
O	
Obecní škola	73
Obecní úřad	63, 64, 70
Okresní hejtmánství v Semilech	63
Okresní soudní úřad v Železném Brodě	63
S	
Spořitelna	98
Státní policejní úřad	80
V	
Válečný obilní ústav v Praze	63
Veřejná telefonní hovorna	87

Rejstřík věcných objektů

Inventární čísla

A

armáda 59, 99, 100, 101

B

byty obecní 66, 67, 69, 71, 72

C

cesta obecní 83, 84, 85, 86, 91

D

daně 5, 17-32

dávky 132

dlažba 91

domovské listy 14, 15, 16

doprava autobusová 82

H

hasiči 96

hovorna telefonní 87

hřbitov 68

CH

chudinství 11, 106-123

J

jmění obecní 8-10, 103-131

K

kanalizace 90

kancelář starosty 70

kino 74

knížka čelední 14-16

knížka pracovní 14-16

knížka vojenská 59, 101

kočovníci 78

komise finanční 2, 3

komise hospodářsko revizní 4

komise policejně zdravotní 6

komise stavební 7

komise živnostensko daňová 5

L

lesnictví 12

N

nezaměstnanost 93, 130

O

Rejstřík věcných objektů**Inventární čísla**

obyvatelstvo

57

P

parkety

73

právník

56

přestupky

13, 92

příslušnost domovská

14-16, 58, 59

psi

132

R

rada obecní

1, 65, 77

rozpočet

77, 111, 112, 114, 119-128

Ř

řeka

76, 91

S

setnina dobrovolná

99

silnice

81, 85, 91

stavební záležitosti

7, 71-75, 81, 85, 89-91

Š

školství

22-29, 94, 95, 112, 122, 123

U

úřad obecní

63, 64

úřad státní policejní

80

V

vodovod

70, 89

vyhlášky

63, 64, 77

Z

zásobování

88

zastupitelstvo obecní

1, 65, 77

závěrka účetní

110-129

zdravotnictví

6, 60

zemědělství

88, 102

Ž

žebrota

79

živnosti

4, 5, 17-29

Rejstřík osob	Inventární čísla
B	
Bárta, Antonín - žebrák	79
C	
Černý, Petr - obyvatel Velkých Hamrů	83
D	
Dvořák, Josef - obyvatel Velkých Hamrů	100
E	
Endler, Wilhelm - obecní tajemník	62
H	
Holý, Jaroslav	82
M	
Masaryk, T. G. - prezident ČSR	97
Morávek, Jiří - žák	95
N	
Novák, Petr	66
P	
Porák, František - notář (Železný Brod)	56
S	
Samková, Adéla - žákyně	94
Soldát, Rudolf	101
Šimůnek, Josef	59
Šmíd, František - starosta	60, 61

Název:	Archiv obce Velké Hamry
Značka:	AO Velké Hamry
Časové rozmezí:	1886 – 1945 (1954)
Počet evid. jednotek:	104
Počet inv. jednotek:	129
Bm:	3,00 bm
Stav ke dni:	7.5.2004
Fond zpracoval:	Jakub Feige
Pomůcku sestavil:	Jakub Feige
Počet stran:	XIII + 11
Pomůcku schválil:	

Závěr

Jsme na konci našeho putování po obecních úřadech a jejich písemnostech, proto již jen krátké zhodnocení na závěr. Viděli jsme tři příklady vedení obecní samosprávy, jejichž podoba a úroveň nebyla vždy stejná, vyvíjela se a měnila. V počátcích byla úřední samosprávná činnost vykonávána ve skromných podmínkách. Chyběl kvalifikovaný personál, stále sídlo úřadu (kanceláře), rovněž tak dostatečné prostory pro zasedání představitelů obce. Úroveň závisela na postavě starosty. Od počátku se také projevoval rozdíl především mezi Tanvaldem a Velkými Hamry, z čehož je patrné, jak úroveň vedení úřední kancelářské agendy byla úzce spjata s postavením jednotlivých obcí. Postupně se však situace ustálila (v případě Velkých Hamrů, jenž byly vývojově nejpomalejší, od první republiky) a vedení probíhalo standardním způsobem u všech obcí. Existovala samostatně vymezená místnost (kancelář s registraturou), o agendu se staral zkušený personál. Počet činitelů v kanceláři byl poměrně malý, základní objem agendy zvládly dvě hlavní osoby (koncipista a pokladní). Změna však nastala v poměrech německé říše. Personál obecního úřadu narostl, pro správní oblasti byli vymezeni jednotliví pracovníci. Do toho však zasáhla válka a muselo dojít k improvizacím a najímání pomocných sil.

Vraťme se však ještě k otázce položené v úvodu práce, tj. otázka faktorů, jenž měly vliv na zkázu většiny písemností. Našlo by se jich hned několik: nekvalifikovaný personál, nedostatečné prostory, chybějící vrchní dohled (předarchivní péče) a normy, které by tuto oblast ošetřily. V otázce uchovat či neuchovat hrála hlavní roli především praktičnost. Velkou roli také sehrály změny režimů a především chaotická situace po druhé světové válce, výměna obyvatelstva, nedostatek surovin (včetně papíru!).

Oblast obecní samosprávy je velmi široká a nabízí řadu možností. Tato práce zastihla jen velmi malou část, přináší jen přehled. Je jisté, že nebyly zmíněny jednotlivé samosprávné agendy a ani všichni činitelé náležející do samosprávného kolosu (a ani nemohli). Základní charakteristika však podána byla a také došlo k vyplnění dosud bílých míst (samosprávou těchto obcí se zatím nikdo nezabýval). To, že práce neobsáhla vše, je vlastně výhodou. Může tak podnítit další regionální zájemce a badatele, kteří pak mohou navázat a dále vyjasňovat tuto nedostatečně probádanou oblast. Jen tak dál!

Seznam pramenů a literatury¹

1) Nepublikované archivní prameny

Státní okresní archiv v Jablonci na Nisou:

- fond Archiv města Šumburk nad Desnou.
- fond Archiv města Tanvald.
- fond Archiv obce Velké Hamry.
- fond Landrát Jablonec nad Nisou (1938 – 1945), slučování obcí: Tanvald-Šumburk, inv. č. 20, kart. 27.
- *Tamtéž*, záležitosti obcí – Tanvald, inv. č. 23, kart. 31.
- *Tamtéž*, záležitosti obcí – Velké Hamry, inv. č. 23, kart. 32.
- fond Městský národní výbor v Tanvaldu, nezpracováno – Pamětní kniha 1945 – 1963.
- fond Místní skupina NSDAP Šumburk nad Desnou, Městský úřad Šumburk – složení 1938, inv. č. 3, kart. 4.
- fond Obecní škola Velké Hamry I., Školní kronika 1879 – 1890.
- *Tamtéž*, Školní kronika 1910 – 1921.
- fond Okresní úřad Železný Brod (1855 – 1868), obecní záležitosti – Hoření Hamr, oddělení 3/číslo 12, kart. 13.
- fond Okresní zastupitelstvo Železný Brod (1864 – 1928), přehled obecních zastupitelstev 1911 – 1920, inv. č. 65, kart. 5.

Městský úřad ve Velkých Hamrech:

- Pamětní kniha Velkých Hamrů 1922 – 1947.

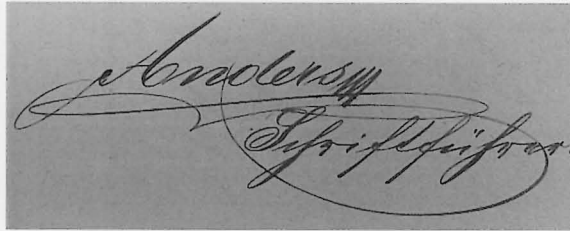
¹ Tento seznam obsahuje pouze prameny a literaturu, které stály za vznikem úvodní části práce (s. 2 – 47). Zdroje použité při vytváření archivních pomůcek jsou uvedeny v soupisu literatury u příslušných inventářů.

2) Literatura

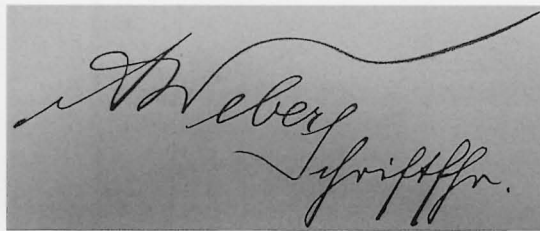
- *Administrativní lexikon obcí v republice československé, Čechy*, Praha 1927.
- Břetislav CHROMEČ: *Místopisný slovník Československé republiky*, 2. vyd., Praha 1935.
- *Gemeindelexikon von Böhmen*, 1. Teil, Wien 1905.
- Jan KAŠPAR: *Spolu nebo samostatně? (Příspěvek k dějinám obcí Tanvald a Šumburk nad Desnou v první polovině 20. století)*, in: Pax Bello Potior (Sborník věnovaný doc. R. Andělovi), Liberec 2004, s. 242-250.
- Václav KOTYŠKA, *Úplný místopisný slovník království českého*, Praha 1895.
- Adolf LILIE, *Der politische Bezirk Gablonz*, Gablonz an der Neisse 1894.
- Marie MACKOVÁ: K úřadování a spisovněm obcí, které od 1. října 1938 náležely pod říšskoněmeckou správu, in: Archivní časopis 4, roč. 1999, s. 235 – 240.
- F. Oscar MARSCHALL: *Festschrift zum Heimatfeste Tannwald*, Tannwald 1909.
- Zdeněk MARTÍNEK: *Archiv obce – příspěvek k vymezení a charakteristice archivního fondu* (dále Archiv obce), in: Metodický návod na pořádání a reinventarizaci archivních fondů Archiv obce, Archivní správa Ministerstva vnitra 2000, Příloha č. 2.
- Jaroslav RÝDL: *Paměť Tanvaldska*, Turnov 2006.
- *Seznam míst v království českém*, Praha 1913.
- Gerhart STÜTZ – Karl ZENKNER: *Gablonz an der Neisse. Stadt, Bezirk und Landkreis in Nordböhmen (Sudetenland)*, Schwäbisch Gmünd 1983.
- *Verordnungsblatt für den Reichsgau Sudetenland*, roč. 1942.
- Jaroslav VRBATA: *Přehled vývoje veřejné správy v odtržených českých oblastech v letech 1938-1945*, in: Sborník archivních prací 2, roč. XII., Praha 1962, 45 – 67.
- Rudolf ZUBER: *Spisové manipulace u městských a obecních úřadů na Jesenicku v letech 1930-1945*, in: Archivní časopis roč. 1963 (13.), s. 19 – 23.

PŘÍLOHY:

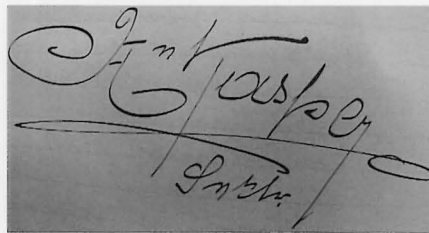
- 1) **Přehled obecních (městských) tajemníků v Šumberku nad Desnou – podpisy, 1885 – 1938** (fond AM Šumberk nad Desnou, Zápisy ze schůzí zastupitelstva).
- 2) **Výsledek voleb v Šumberku nad Desnou – oboujazyčné vedení zápisů, 10. listopad 1919** (fond AM Šumberk nad Desnou, inv. č. 5).
- 3) **Anton Kasper – kronikář a tajemník v jedné osobě** (fond AM Šumberk nad Desnou, Pamětní kniha 1898 – 1937).
- 4) **Nejstarší zápisy ze schůzí obecního výboru – Tanvald, 1874** (fond AM Tanvald, Zápisy ze schůzí zastupitelstva 1874 – 1883, inv. č. 11).
- 5) **Znak města Tanvaldu, 1895** (fond AM Tanvald, Povyšovací privilegium z 31. srpna 1895, inv. č. 1).
- 6) **Podpisová galerie: neúplná řada starostů v Hořením Hamru a Velkých Hamrech, 1854 – 1978, 1886 – 1945** (a) – c): SOkA v Jablonci nad Nisou, fond Okresní úřad Železný Brod 1855-1868, Obecní záležitosti, III/12 – Hoření Hamr, d) – k): z fondu AO Velké Hamry).
- 7) **Protokol o předání obecního úřadu v Hořením Hamru odstupujícím starostou Petrem Hýskem, 23. leden 1902** (fond AO Velké Hamry, Zápisy ze schůzí zastupitelstva a rady 1894 – 1911).
- 8) **Původní desky na ukládání spisů – Velké Hamry** (fond AO Velké Hamry).
- 9) **Wilhelm Endler – obecní tajemník ve Velkých Hamrech, služební průkaz 1943** (fond AO Velké Hamry, W. Endler: personální spis 1940 – 1943).
- 10) **Šumberk nad Desnou, Tanvald, Velké Hamry – mapa území** (zdroj: Gerhart STÜTZ – Karl ZENKNER: *Gablonz an der Neisse. Stadt, Bezirk und Landkreis in Nordböhmen (Sudetenland)*, Schwäbisch Gmünd 1983, volně vložená příloha).

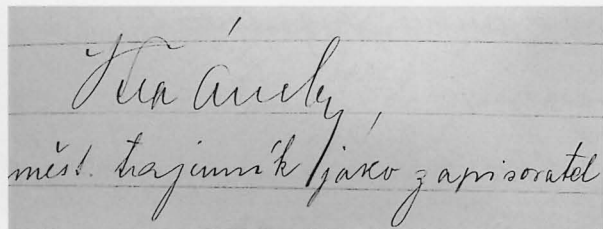
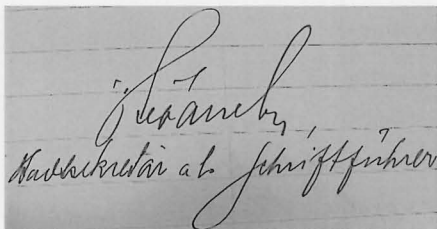
Rudolf Anders (1885 – 1891)

Anton Weber (1891 – 1894)

Anton Kasper (1894-1927/1938)

Štěpán Štěpánek (1919 – 1938)

Výsledky

volby obecního
představenstva,

konané dne 10. listopadu 1919.

Starosta:

Karel Pěkáček

Činní obecní rady:

Siegmund Flecker I náměstek
Albert Běda II ..

Kugo Průdler
Ján Kotrba
František Gebert
František Křivánek

František Křivánek
Antonín Křivánek
Václav Jabloňovský

František Jabloňovský

Síť občanů byl ihned za přítomnosti jmenovaných členů rady Dr. Juliusa Křiváka a J. J. J. a. s.

Ergebnis

der am

10. November 1919 stattgefundenen
Gemeinde Vorstands Wahl.

Bürgermeister:

Karl Pěkáček

Siegmund Flecker I Stellvertreter
Albert Běda II ..

Gemeinderäte:

Kugo Průdler
Ján Kotrba
František Gebert
František Křivánek

František Křivánek
Antonín Křivánek
Václav Jabloňovský

František Jabloňovský

Die Anwesenheit der Mitglieder der Gemeindevertretung fand am gleichen Tage in Gegenwart des Herrn Křiváka statt. Dr. Julius Křivák am 10. 11. 1919.

Anton Kasper

Zusammenstellung und Ver-
fassung der Chronik von

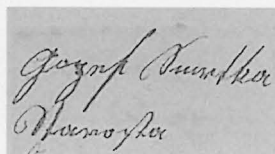
Anton G. Kasper
Stadtsekretär
in Schumburg an der Desse

No	1874		Tages	Monat	Programmpunkte	Licht über unbeschlossene Programmpunkte in Schlagwörter
	Tag	Monat				
1	15.	1.			<p>1. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>2. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>3. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p>	<p>1. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>2. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>3. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p>
2	18.	3.			<p>1. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>2. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>3. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>4. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p>	<p>1. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>2. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>3. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>4. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p>
3	27	11			<p>1. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>2. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>3. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>4. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p>	<p>1. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>2. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>3. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>4. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p>
4	1	6			<p>1. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>2. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p>	<p>1. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>2. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p>
5	27	7			<p>1. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>2. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>3. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>4. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>5. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>6. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p>	<p>1. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>2. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>3. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>4. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>5. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p> <p>6. Aufhebung der letzten Verfügung gute Kulturen</p>

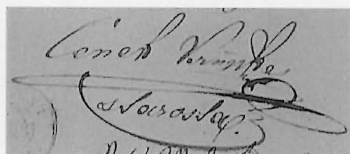

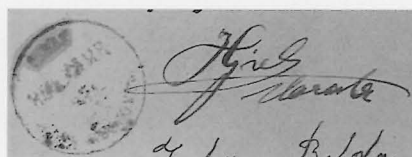
a) Josef Schovánek (1854-1863)

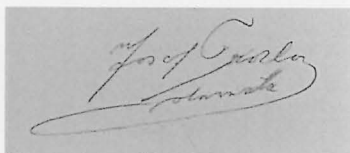
b) Josef Smrtka (1863-1864)

c) Čeněk Krupka (1864-1879)

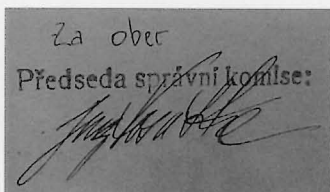
d) Petr Hýsek (1886-1902)

e) Josef Trdla (1902-1905)

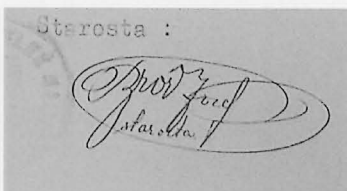
f) Josef Melichar (1905-1919)

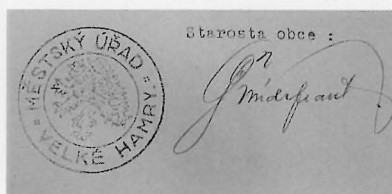
g) Albert Vosátka (1919)

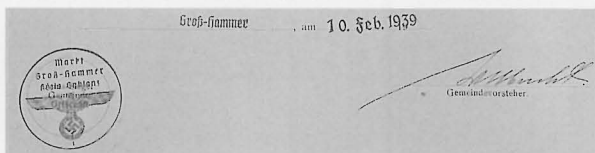
h) Josef Vojtěch (1919-1928)

ch) Josef Brož (1928-1932)

i) František Šmíd (1932-1938)

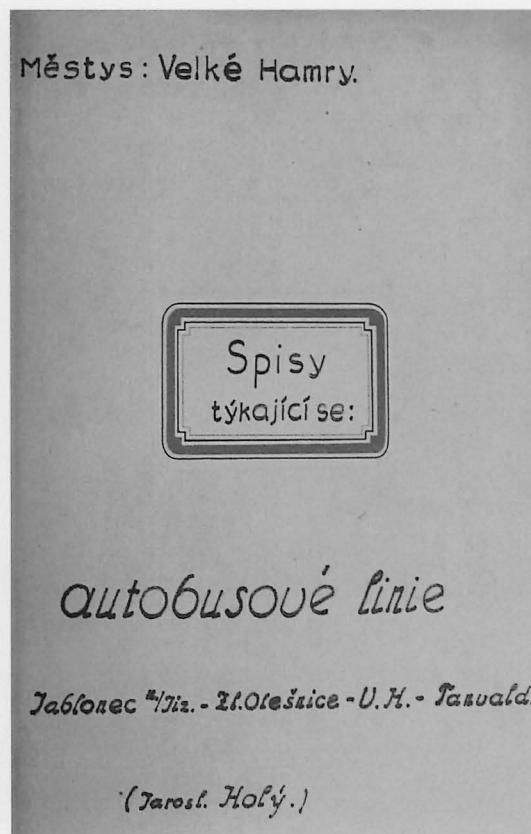
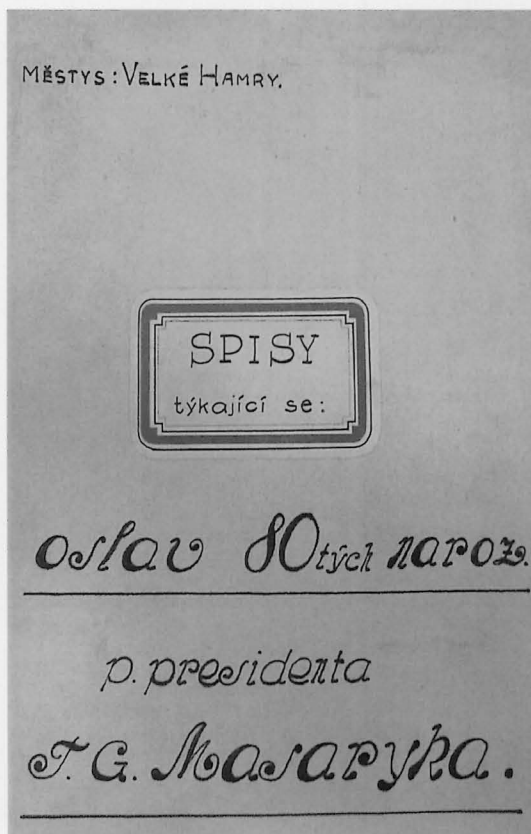
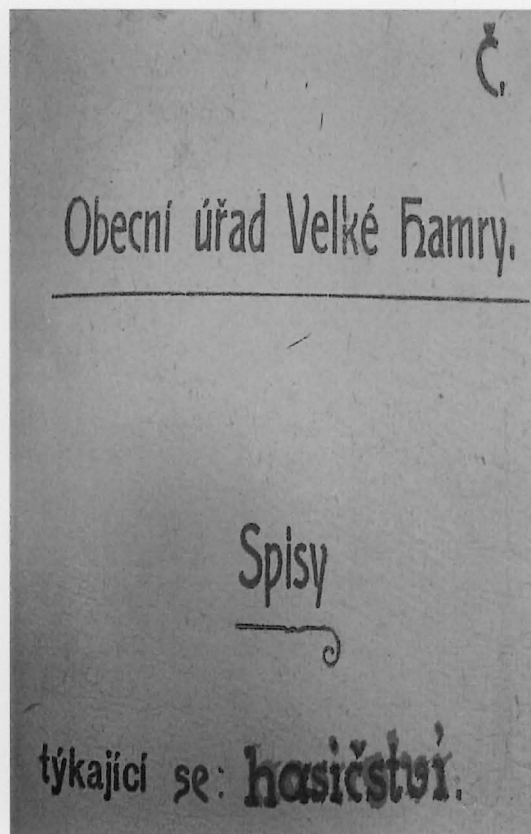
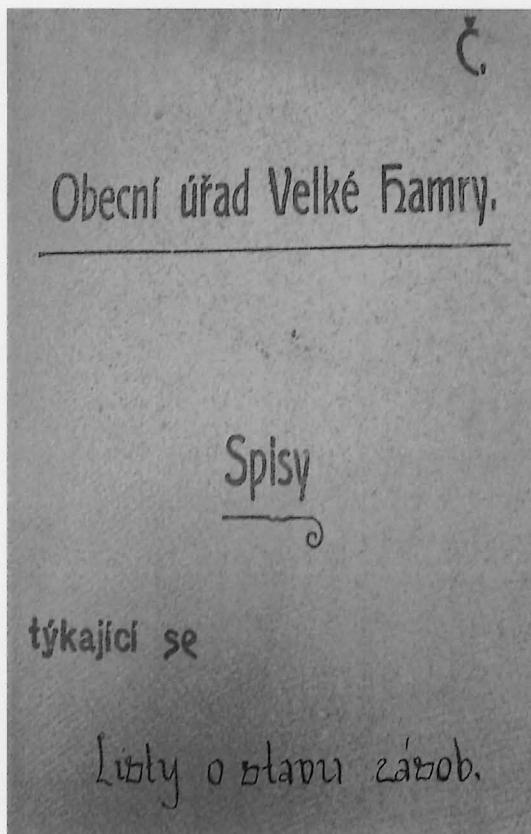

j) Walter Albrecht (1938-1939)

k) Adalbert Adolf (1939-1945)

- 39 Seznam kniž. listků
 40 Willad žab. Obce
 41 Zákoník o školství
 42 Evidenční seznam domů v obci (Tiskopis)
 43 Seznam konstituční
 44 Výkazy kůru a poroží
 45 Výchovný listovník
 46 Nová mapa a parckým protokolem 5 dít
 47 Seznam trestních vězňů
 48 Příspěvek vyřízení k uschování
 49 Jedna desítina míra ku měření popyhu
 50 Kniha ku placení křiváctví
 51 Kniha na vybírání majku z ob. domů
 52 Protokoly ku vyšetření trestu (Tiskopis) a podání
 53 Trestní v. galenování katastru
 54 Tiskopis ku podání žádosti, umístění žefis
 55 odvádění oboluh
 56 Tiskopis křípominckám službujech
 57 2 listy ořivdních listku na nápoje
 58 Seznamy branec
 59 Seznamy a vydání prac. knížek (starý)
 60 Staré seznamy knížky Ruschování
 61 Seznam starších domovních listů
 62 " " " "
 63 " novější " "
 64 12 ročníku věstníku věstník
 65 J. Žabka pracovní knížka
 66 Občanovaci listky příznivcem
 67 Plány domů Ruschování v. zate
 68 Žádosti a protokoly o vyřazených budovách
 69 Plán a rozpočet školní budovy v. Str. Hamie
 70 " " " " v. Sol. Hamie
 71 Rozroby obecních přírůžek 1889-1900
 72 Měty o příjmech a vydání od r. 1882 do 1900
 73 Soudatčím, měst od 1/2 901 do 20/1 902

Dienstausweis

Markt
Großhammer
Isaroberbayern
Kreis Gablingen

Siegel des Marktes
Großhammer
Isaroberbayern
Kreis Gablingen

(Siegel)

Unterschrift des Inhabers

Kova-Druck 20. Kommunalschriften-Verlag J. Jehle, München 43

Dienstausweis

für

Herrn *Friedrich Erntler*

Dienststellung: *Gemeindefunktionär*

in *Großhammer* (Isargebiet)

4. 3.
Großhammer (Isargebiet)..... 194*3*

(Dienststelle)

Anton Schmid
Bürgermeister:
(Unterschrift)

(Siegel)

N 0012